

Rukaasoono Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Rukaaso Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Yisuuva Yutayaiya vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraata mmuakiaa mmatavau variyaiyaatama vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraatama Rukaaso reeravai. Udaangaivaa Mmannasa Yoketaivo Yisuunna mmataama kioovoono Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapu mmanna haipuuya kiaa mmianeeraivaara inna mmataama kieeravai. Aa yanaa aavaki sirigairaiivaaraata yaaku vareeraivaaraatama Mmannasa Yoketaivaa mmooriivaaraata gioonnaiya Yisuunna mmooriivaa iiraivaaraatama Anutuuqo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaaraatama vai kuaivo yaagueeqavai vaivai.

Toosa hareera kuavai

¹ Boo Tiopiri-o, a vaidi nnoonna yoketaakuavee. Yisuuva ti tasipama varioo ivo mmoori uu mmayaayaiyauvaa kaayau vaidiia yaata utida hakuataraatarama fafaara reeravai.

² Vaidiia Yisuuva toosa hara uu mmooriivaa teeda inna mmayaayaivaa rikiada kiaa mmuuya inna mmooriivaa teeda ti kiaa ti mmuuvaa iya hakuataraatarama fafaara reeravai.

³ Fafaara rooduu neeta iyauvaara yaata utuee rikiee fafaarama i mmiauvaara ni yoketainoo. Na

hokoba suai iya roo kua mmuakiaayauvai hai-tatuuma tee aa fafaara aavaa na rikiee verepidiri oyaivaudiri safuuma fafaarama i mmiaunoo.

⁴ A Yisuuva uu mmooriivaa rikiaannaivaara kutaavaivee kianeeraivaara na aa fafaara aavaa safuuma fafaarama kiee i mmiaunoo.

Aangeraiwo Yuvuaanaa mmatoo suaivaara tiravai

⁵ Herooto vaidi Yutayaiya kieetavai varuu suaivaki kati Anutuuqaara puara hudeera vaidiivaa nnutuuvo Sakariaaso hara kioo variravai. Inna oyai kiisaivaa nnutuuvo Aviaava ari nnaataivaa nnutuuvo Irisaveeto mmuaa oyai pinaivaa nnutuuvo Aroonaa oyaivakidiri diiteeravai.

⁶ Ivaitana Udaanga Anutuuqaa avuuvau yoke-taama hara kiada varida inna kua mmaanna tuu kuaivaata iva tuu kua mmuakiaayauvaatama rikiada yoketaama iiravai.

⁷ Irisaveeto hama nnaakara mmateera kati varuduu hama ivaitana nnaakaraatauduu eeyaavaitana yotera ngiaabai kieeravai.

⁸ Sakariaasoota ari tasipama mmoori varooy-aatama nuunaira nnau pinaivaki ngiari mmoori vareera suaivo nnuuduu Sakariaaso Anutuuqaa avuuvau ari kati puara hudeera mmooriivaa iiravai.

⁹ Ivo iinnonno tooduu tupaa ari seenaiya iirayaama mmoori varoo vaidiiya iida tooduu Sakariaasaa nnutuuvo vairavai. Vauduu too ivo yatari rana suuda yoketaa vuvvaa varoo Udaanga Anutuuqaa nuunaira nnau pinaivaki vo atau yoketaa tuanaa voovaki vioo yeena tapiivaki ivaa mmuturinara viravai.

10 Vioo varuduu yatari rana mmuturira suaivaki kaayau gioonna kiaapuuya mmaanai duuya yaaku varada varuduu

11 oro tooduu Udaanga Anutuugaa aangeraa voovoono tuoo yatari rana mmuturira yeena tapi-ivaa yaadudainningiaa dioo vauduu

12 too Sakariaaso pinaama aatuunno ari vo vuayaatavai utuoo pinaama biribiriiravai.

13 Biribiruuduu aangeraiivo tunoo: Sakariaaso, sa aatuunna varianee. Vaa Anutuugo i yaaku vareera kuaivaa rikiaivai. Kiisa suai i gioonnaivo Irisaveeto i mmaapuvai mmataanaravai. Fai mmatanai eenoo inna nnutuuvaa Yuvuaano kianee.

14 Fai itaino i ausaivo yoketaimai a sirigainaravai. Fai kaayau gioonna kiaapuuyaatama inna mmatoovaara fai sirigakiaaravai.

15 Fai ivo Udaanga Anutuugaa avuuvau nnoonna vaidivai varinaravai. Sa tino too ivo vuaina nnooriivaata kapikarai nnooriivaatama nnaivee. Ari mmatai suaivakidiri Mmannasa Yoketaivo fai inna aakiaivaki varioo suvuainaravai.

16 Fai ivo gioonna kiaapu Isarairaiya tinai rikiada fai kaayau saiyaano hanigiada Udaanga Anutuugaa kuaivaa keenaa rikiaaravai.

17 Fai ivo Udaangaivaa tauraa vioo nnaaruaa vaidi forofetaa Irayaanna roosiima fai yaagueeqama varinaravai. Fai ngiari kookiaiya voovau varikiai ngiari mmaapuuya voovau varikiai fai yapooma ivoono iya tinai teeda mmuaavau yoketaama variaaravai. Gioonna kiaapuuya Anutuugaa kuaivaa rikiadaata yaatareeraiya fai ivo iya tinai hanigiada

safuuma variaya tinni yoketaira aataruuvau nnaasu variaaravai. Ivo gioonna kiaapuuya tinai iya ngiari Udaangaivo nninaraivaara teerakiaaravaivee, tiravai.

¹⁸ Tuduu rikioo Sakariaaso tunoo: Dataama na i kuaivaa rikino kutaavai vainarannee? Na ngiaabai kiauko ni naataivo yotera kiainoo,

¹⁹ tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Ni nnutuuvo Gavirieerovee. Na Anutuugo avuuvau diaunoo. Ivoono ni titaikiai tiee aa na kua kiau mmayaaya yoketaa aavaa i kiaa i mminara tummuauvai.

²⁰ Hama a ni kua aavaara kutaavaivee kian-nanoo. Anutuugo mmataama kiai suaivaki fai ni kuaivaa kaanaivo vainaravai. A hama ni kuaivaara kutaavaivee kiannaivaara fai hama a kua tinaravai. Fai a kua seemuaa varieennanna fai na i kiaa i mmiau kuaivo kutaavai vainai rikiee fai a kava kua tinaravaivee, tiravai.

²¹ Gioonna kiaapuuya mmaanai Sakariaasaara faannaida varida ivo hokoba suai nuunaira nnau pinaivaki varuuvaara yaata utida varuduu

²² ivo mmaanai tuoo hama iyaata kua tira kua seemuaa varuduu iya yaata utida tunoo: Vaa ivo mmannasa ari vookaraivaa nuunaira nnau pinaivaki taivaivee, tuduu rikioo ivo hama yopeema iya kua sai tirainno mmanna yaakuu-vaadiri iya vita vitairavai.

²³ Vita vitauduu yapooma nuunaira nnau pinaivaki ari mmoori varoovo taikooduu rikioo ari nnauvakira viravai.

²⁴ Vioo vioo oro hara kioo varududuu nnaa-giai ari nnaataivo Irisaveeto nnaakara sunnainno yaaku sai kuraagavai ari nnauvaki nnaasu hara kioo variravai.

25 Hara kioo varioo tunoo: Udaanga Anutuuoqoono niyara yoketaavaivee kiaa kioo nnaakaraivaa ni mikiai hama na gioonna kiaapuuya avuuvau mmannammanna mmamma maisakiauvai. Vaa taika kiaivaivee. Irisaveeto itaa kua tiravai.

Aangeraivo Yisuunna mmatoovaara tiravai

26 Irisaveeto kuraaga yaaku saivai sainaidiri mmuaa kuraagavai nnaakara sunnainno varuduu Anutuuoqo aangeraivaa nnutuuvo Gavirieeraa titooduu ivo tuoo mmata Karirayaa vau yoosinna Nasareeta ivakira viravai.

27 Vioo kiaatanna hama vaidi tasipama varuuvaa Anutuuoqaa kuaivaa kiaa mminara viravai. Davuitiinna oyaivakidiri diitoo ngiaammuauvaa nnutuuvo Yoosiipo ii kiaatanna ivaa varaanara kuaivaa kiaa teerama kieeravai. Ii kiaatanna ivaa nnutuuvo Mariaavavee.

28 Aangeraivoono numa inna tunoo: A yoke-taamainna variannanee? Udaanga Anutuuoqo i too kaayauma aiyara yoketaainoo. Ivo i tasipama varinoo,

29 tuduu rikioo Mariaava aangeraivo tuu kuaivaara ari vo vuayaatavai utuoo oyaivaara kaayauma yaata utiravai.

30 Yaata utuduu rikioo aangeraivo Mariaanna tunoo: Mariaa-o, sa aatuukianee. Anutuuoqo a variannaivaa too kaayauma aiyara yoketaainoo.

31 Fai yapooma a nnaakara sunnainna mmaapuvai mmata kiee inna nnutuuvaa Yisuuvavee kianee.

32 Fai ivo kietavai varinai gioonna kiaapu mmatayaiya innara kiaara: Anutuuoqo

mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa Mmaapuvovee, kiaaravai. Udaanga Anutuuoqo tino fai ivo ari nnaakunna Davuitiinna mmaataivau kieetavai varinaravai.

³³ Fai ivo tupatupaa Yakoopaa uru nnaakaraiyara dinaravai. Dioo vainono fai hama inna di-raivo taikaanaravaivee, tiravai.

³⁴ Tuduu rikioo Mariaava aangeraivaa tunoo: Na kiaatannavai variee hama na vaati varauvai. Na dataama kiee nnaakara sunnainarannee?

³⁵ tuduu rikioo aangeraiivo inna sai tunoo: Mmannasa Yoketaivoota Anutuuoqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa yaagueeqaivootama i rummua apinaravai. Itaama vaikiyai a nnaakara sunnaakiannaivaara gioonna kiaapuuya i nnaakaraivaara kiaara: Ivo yoketaa tuanaa ari vookaraivai. Ivo Anutuuoqaa Mmaapuvaivee, kiaaravai.

³⁶ Ai nnayaanna Irisaveetaara yaata utuee riki-aanee. Ivo hama nnaakara mmatainoo kiaavo ivo yoteravai varioo vaa nnaakara sunnainoo. Inna kuraagaivo yaaku saivai sainaidiri mmuaavai vaa taikainoo.

³⁷ Anutuuoqo inna mmuakiaa mmoori aataruvai iira nakaaraiivo fai ivo iinaree kiaa kioo fai aikiooma iinaravaivee,

³⁸ tuduu rikioo Mariaava inna sai tunoo: Na Udaanga Anutuuoqaa mmoori varau kiaatannavaivee. Kii ivo a kianna kuaivaa ni iikiaivee, tuduu rikioo aangeraiivo inna pikioo viravai.

Mariaava oro Irisaveetaa tasipama variravai

³⁹ Vuduu nnaagiai kiisa suaivo taika kiooduu Mariaava diitoo taapi suvuau yoosinnaivakira

akiairauduu vioo vioo oto Yutayaa mmataivaki vau yoosinna kiisa voovakira viravai.

⁴⁰ Vioo vioo oro Sakariaasaa nnauvaki vioo tooduu Irisaveeto ivaki varuduu too inna tunoo: A yoketaamainna variannanee?

⁴¹ tuduu rikioo Irisaveeto Mariaanna kuaivaa rikioo saivaata inna nnaakaraivo inna ausaivaki korokorooravai. Korokorooduu Mmannasa Yoke-taivo inna yaagueeqama tasipama varuduu

⁴² ivo pinaa kuavai tioo inna tunoo: Anutuuqo aiyara yoketairaivo mmuakiaa gioonnaiyara yoketairaivaa yaataraivai. Ii i nnaakara a mmataanara ivaara Anutuuqaa yoketaainoo.

⁴³ A ni Udaangaivaa kaano variannaikua aani-ira a niyara yaata utuee niisi ngiannano ni yoketaainee?

⁴⁴ A niisi ngiee niyara yoketaavee kiannani na rikiau saivaata ni nnaakaraivo inna yoketaikio korokoroonoo.

⁴⁵ Anutuuqo i kiaa i mmuu kuaivaa kutaa iinaravee kiannaivaara Anutuuqo aiyara yoketaikiai a yoketaakiannano, tiravai.

Mariaava Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai

⁴⁶ Tuduu Mariaava tunoo:

Ni Udaangaivaara kaayauma ni yoketaainoo.

⁴⁷ Anutuuqo aataru maisaivakidiri ni vitaanaraivaara ni yoketaainoo.

⁴⁸⁻⁴⁹ Na mmanna kiatannavai variee inna mmoori varee variauvaara niyara yaata utiivaara ni yoketaainoo.

Anutuuqo yaagueeqama variivoono ari vookarai aataruuvaa niyara iivaara mmuakiaa gioonna kiaapu aa ta variaun-naiyaata

nnaagiai variaaraiyaatama
 niiyara yoketaavaivee kiaaravai.
 Anutuuqaa nnutuuvo yoketaa tuanaa
 ari vookaraivai vaivai.

- 50 Nnaaru varuuyaatama
 aanna makee ta variaunnaiyaata
 nnaagiai variaaraiyaatama
 Anutuuqaara mmuduuya rikio
 fai Anutuuqo iyara boo tinaravai.
- 51 Gioonna kiaapuuya ngiariiyara mannaka
 tida
 ngiariiyara nnaasu yaata utuuya
 Anutuuqo yaagueeqama iya titooduu
 vida raubiriida variravai.
- 52 Anutuuqo vaidi kieeta yaagueeqauya
 vitoo aduoo yapeeravai.
 Vaidi kumina aduoo varuuya
 vitoo aruoo yapeeravai.
- 53 Gioonna kiaapu yeenna rauya
 ivo yeennaiyauvaa iya mmuduu iya
 suvuairavai.
 Gioonna kiaapu hoonu suvuauya
 ivo titooduu kuminaya viravai.
- 54 Ari kua kutaivaa nnaaru ti taato nnaakuki-
 aiya
 kiasa mmuuvaa iinno
 ari mmoori vareera gioonna kiaapu
 Isarairaiya tasipama varuduu
 iya yoketaama variravai.
- 55 Ivo Aparahaamaaraata
 ari uru nnaakaraiyaraatama
 hama taunniravai.
 Iyara tupatupaa boo tiravaivee.

⁵⁶ Mariaava itaa kua kiaa taika kioo Irisaveetaa tasipama varioonnnonno taaravooma kuraaga taa kioo ari yoosinnara viravai.

Irisaveeto Yuvuaanaa mmateeravai

⁵⁷ Mariaava vuduu Irisaveeto nnaakara mmataanara suaivo vainima nnuduu mmaapuvai mmateeravai.

⁵⁸ Mmata kiooduu mmuaa yoosinna varuuyaata ari seena tuanaiyaatama Anutuugo innara kaayauma boo tuduu nnaakaraivaa mmata kioo kuaivaa rikiada inna tasipama sirigairavai.

⁵⁹ Sirigama kiooduu varududuu suaivo yaaku saivai sainaidiri taaravooma suaivo nnuduu rikiada gionna kiaapuuya nnaakaraivaa mmam-maivaa hatokaara nnida ari konna nnutuuvaa Sakariaaso innara kiaara uduu

⁶⁰ ari kaanoono ooqoo tioo tunoo: Sa itaa kua kiatee. Inna nnutuuvo Yuvuaanovee,

⁶¹ tuduu rikiada inna tunoo: Hama i seena voovoono aa nnutu aavaa varaivaivee,

⁶² kiaa kiada iya ngiari yaakuuyauvaadiri koova inna nnutuuvaa kiaiveera mmata mmatairavai.

⁶³ Mmata mmatauduu too Sakariaaso yanaivau fafaara raanaraivaara tuduu oro varada inna mmuduu fafaara roo tunoo: Inna nnutuuvo Yuvuaanovee, tuduu rikiada mmuakiaaya kaayauma nnikiarairavai.

⁶⁴ Iya nnikiarau saivaata Sakariaasaa mmaakiriivo korooduu kava kua tioo Anutuugaara kua yoketaivaa tiravai.

⁶⁵ Tuduu inna seena mmuakiaaya nnikiaraida aatuuda variravai. Varuduu mmuakiaa gionna

kiaapu Yutayaa mmataivau kaayau taapi suvuauvaki varuuya ii mmayaaya ivaa rikiada kaayau kua tiravai.

⁶⁶ Kua tida ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: Aa nnaakara aavo yokeenno fai dee mmoorivai iinarannee? kiaa kiada Udaanga Anutuuqo inna tasipama varuuvaa rikiada itaa kua tiravai.

Sakariaaso Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieeravai

⁶⁷ Nnaakaraivaa koonna Sakariaasaa aakiaivaki Mmannasa Yoketaivo suvuai kiooduu iva nnaagiai varinaraivaara kuaivaa kiaa kookieema kioo tunoo:

⁶⁸ Kii ta gioonna kiaapu Isarairaiya

Udaanga Anutuuqaara kiaara:

Yoketaavaivee, kiaaravee.

Ivo ari gioonna kiaapuuya ti tasipama iinno

ti mminnamminnaa maisaiyauvaa

irisaivaa yapaivaara ta innara kiaara:

Yoketaavaivee, kiaaravee.

⁶⁹ Vaa ivo ari mmoori vareera vaidiivaa Davuitinna

oyaivakidiri vaidi voovai vita yapa kiaikio

fai ivoono yaagueeqama varioo ti vitoo

aataru yoketaivau ti yapaanaravai.

⁷⁰ Ivaara Anutuuqo nnaaruaa vaidi

forofetaa yoketaa tuanaiya

ari kua kutaivaa kiaa mmioo tunoo:

⁷¹ Na ngii nnammutuaiya yaataree

mmuakiaa gioonna kiaapuuya

hama ngiiyara mmuduuya ruaiya yaataraa-

naravaivee,

⁷² kiaa kioo tunoo:

Na ngii taato nnaakukiaiyara boo kiaivaara
na kua kiaa teerama kiaivaa fai na iinara-
vaivee.

Na kua yoketaa tuanaivaa yeena rau kioovaa
iya kiaa mmuuvaa hama taunnukiaanara-
vaivee,

⁷³⁻⁷⁵ kiaa kioo ti nnaakunna Aparahaamaa

ari kua kutaivaa tiyara tunoo:

Na iya nnammutuaiya yaataree
yoosinna yoketaivaki iya yapa kinai
mmuakiaaya ngiari varira suaivaki
iya ni mmooriivaa varada

hama aatuuda variaaravai.

Iya yoketaama safuuma ni avuuvau variaar-
avaivee.

Anutuuqo itaa kua tiravai.

⁷⁶ Sakariaaso itaa kua kiaa kioo ari mmaapuu-
vaa tunoo:

Ni maapu-o, eenoo Udaangaivaa tauraa viee
innani aataruuvaa teerama kinai
fai gioonna kiaapuuya aiyara kiaara:

Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai
yaataravaa forofetaakuavee,

⁷⁷ tikiiai

a gioonna kiaapuuya kiaa mmiee tinara:

Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa

Anutuuqaa kiaa kookieema kikio

fai ivo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa

ruga kioo ngii vita yoketaivau

yapaanaravaivee, tinaravaivee.

⁷⁸ Ivo ngiau aapuuvakidiri

mmeekia tai vaidiivaa titano tuoo

mmuakiaaya tiyaa taanaravai.

⁷⁹ Gioonna kiaapu vooya upisiivaki varida

putiraivaara aatuukiaiyayaa
 taiveeraivaara titano tiinaravai.
 Ivoono fai ti vitoo
 ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa
 ti vitaakiaiveera titano tiinaravaivee.

Sakariaaso itaa kua tiravai.

⁸⁰ Itaa kua kiaa kioo varuduu ari mmaapuuvo
 varioonnonno yokeema kioodoo rikioo inna
 mmuduuya riraivo pinaama Anutuugaara
 vauduu ivo koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki
 varioonnonno gionna kiaapu Isarairaiya
 avuuvau kooyaa nninara suaivaara faannairavai.

2

Yisuunna mmateera kuavai (Matai 1:18-25)

¹ Ii Yuvuaanaa mmatoo suai ivaki yoosinna
 Rooma diaa vaidi kieeta pinaa voovai
 nnutuuvo Akusuuva gionna kiaapu mmuakiaa
 yoosinnaiyauvaki varuuya nnutuuyauvaa
 raateeraivaara ari ngiaammuauya titoodoo inna
 kuaivaa varada nuairavai.

² Ii toosa hara kioo nnutuuyauvaa reera suai
 ivaki vaidi voovai nnutuuvo Kuriniaaso yoosinna
 Suriaa gionna kiaapuuyara diravai.

³ Duduu gionna kiaapuuya ngiari diitada nnuu
 yoosinnaiyauvakira vida ngiari nnutuuyauvaa
 raateeraivaara viravai.

⁴ Vuduu Yoosiipo Karirayaa vau yoosinna kii-
 saivaa nnutuuvo Nasareeta ivakidiri pikioo Yu-
 tayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Pitiri-
 heema ivakira viravai. Ii yoosinna ivakidiri
 nnaaruaa vaidi kieeta Davuitiinna kaano inna

mmateeravai. Yoosiipo Davuitiinna oyaivakidiri diitoovaara ivakira viravai.

⁵ Yoosiipo ari nnaata kua kiaa kioovaa nnutu-
uvo Mariaava vaa nnaakara sunnauvaatama vi-
too ngiari nnutuuvaitana raateeraivaara viravai.

⁶⁻⁷ Vidada oro Pitiriheema variaaraivaara
tooduu vaa vida nnida vaira nnauvo suvuai
kiooduu taaravaitana puaraiya yeenna nneera
nnauvaki variravai. Varuduu Mariaava
nnaakaraivaa mmataanara suaivo nnuduu
ari mmaapu ngarunna mmata kioo too
buruqaivaadiri rurauma kioo puaraiya yeenna
nneeraivaki yapeeravai.

*Aangeraivo puara sipisiipara haitatuuraiya
Yisuunnara kiaa mmiravai*

⁸ Iqii yoosinna ivaa tooyaivaki puara sipisiipara
haitatuuraiya heenaki mmuyau koovau puara
sipisiipaiyara haitatuuda variravai.

⁹ Haitatuuda varuduu Udaangaivaa aangeraivo
iyasi tuuduu Udaangaivaa mmeekiaivo iyayaa ru-
vuaahooduu teeda pinaama aatuuravai.

¹⁰ Aatuuda varuduu aangeraivo iya tunoo: Sa
aatuukiatee. Rikiatee. Na aapi tiee kua yoke-
taivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmi-
nai rikiada ivaara sirigakiateeraivaara ngiisi
tummuauvaivee.

¹¹ Aa heena aavaki Davuitiinna yoosinnaivaki
gioonna voovoona nnaagiai ngii vitaanara
vaidiivaa vaa mmataivai. Vaidiivaa Anutuuoqo
mmataama kioovaa nnutuuvo Udaanga Yisuu
Kirisiinna ngiini mmataivai.

¹² Fai ngia ni kuaivaara taara yaata utida ngien-
gieenoo oro taatee. Teekio vaa nnaakaraivaa
buruqaivaadiri rurauma kioo puaraiya yeenna

nneeraivaki yapa kiaikio vaivaa teeda fai ngia
kiaara: Kua kutaavaivee, kiaravaivee.

¹³ Aangeraivo itaa kua tuu saivaata kaayau
aangeraa vooyaata tiida inna tasipama iida
varida Anutuugaara kua yoketaivaa tida tunoo:

¹⁴ Anutuugo mmuakiaa mminnamminnaavai
yaataravvaa oyai ari vookaraivo vainoo.
Gioonna kiaapu mmatayaa variaya
Anutuugo iyara yoketaiya
inna ausa nuufaivo iya tasipama vakiaivee,
tiravai.

¹⁵ Kiaa kiada iya pikiada ngiau aapu vuduu
teeda puara sipisiipara haitatuura vaidiiya ngiari
kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Vikiai ta oro
Pitiriheema ivaki Udaangaivo aangeraivaa tikio
tuma ti kiaa ti mmii mminnaivaa taara kuaar-
avee,

¹⁶ kiaa kiada akiairauduu oro tooduu Mariaaya
Yoosiipooya hara kiada varuduu nnaakaraivo
puaraiya yeenna nneeraivaki vairavai.

¹⁷ Vauduu teeda nnaakaraivaara aangeraivo
iya kiaa mmuu kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmiravai.

¹⁸ Kiaa mmuduu rikiada mmuakiaa gioonna
kiaapuuya puara sipisiipara haitatuura vaidiiya
tuu kuaivaara pinaama yaata utiravai.

¹⁹ Yaata utuduu Mariaava iya tuu kua mmuaki-
aavai mmannammanna yaata utu kioo nnaasu
variravai. Hama taunniravai.

²⁰ Puara sipisiipara haitatuura vaidiiya kava
vara ranada vida aangeraivo iya tuu kuaivaa
kaanaivaa toovaaraata mmuakiaa kuavai ivaraa
tuuava rikioovaaraatama kua yoketaivaa Anutu-
ugaara kiaa rada viravai.

Yisuunna nnutuuvaa kooyaa tiravai

²¹ Yaaku saivai sainaidiri taaravooma suaivo taika kioodoo rikiada iya nnaakaraivaa mmammaivaa hatokada inna nnutuuvaa tunoo: Yisuuvavee, tiravai. Nnaakaraivo kaanaa ausaivaki hama varuu suaivaki inna nnutuuvaa aangeraiivo itaa kua tiravai.

Nuunaira nnau pinaivaki varuuya Yisuunna teeravai

²² Gioonnaiya vaa nnaakaraiya mmata kiada kabaa nnauvaa pikiada kava vara ranada ngiari nnauvaki nnida yoketaama varuuvaara Udaanga Anutuugaa mmaanna tuu kua voovai vairavai. Yoosiipooya Mariaaya ii mmaanna tuu kua ivaa iikiaara suaivo nnuduu rikiada Yerusareema vida ngiari nnaakaraivaa Udaangaivaa mmiaara viravai.

²³ Ii mmaanna tuu kua ivo tunoo: Ngia mmuaki-aaya ngiingii mmaapu ngaruuyauvaa vitada ni mi kiada kiatee: Inna ainiyauvaivee, kiasa kiada niini yapaatee, tiravai.

²⁴ Yoosiipooya Mariaaya Anutuugaa mmaanna tuu kua voovai vauvaa iikiaara vida ngiaamma mirunna taaramannee vuaheenna roosuu nnaakaraivaitana varada hudaara viravai.

²⁵ Vuduu vaidi yoketaa voovai yoosinna Yerusareema varuuvaa nnutuuvo Simioono ivo Anutuugaa mmayaayaivaara yaagueeqainno Isarairaiya vitaanara vaidiivaara faannainno varuduu Mmannasa Yoketaivoono inna tasipama variravai.

²⁶ Vaa tauraa Mmannasa Yoketaivo inna kiasa mmioo tunoo: Fai hama a putirainna mmannamma hara kiese variee Isarairaiyara Anutuugo

mmataama kioo vaidiivaa tee nnaagiai putinara-vaivee, tiravai.

²⁷ Nnaagiai Mmannasa Yoketaivo Simioonaa yaagueeqama tasipooduu rikioo ivo nuunaira nnau pinaivaki oro hara kioo varuduu Isarairaa gioonna kiaapuuya tupatupaa mmaanna tuu aataruuvaa iirayaama Yisuunna kaano koovaitana iikiaara inna vitada nnuduu

²⁸ Simioono Yisuunna sootu pabaanama tu kioo vainno Anutuugaara kua yoketaivaa tioo tunoo:

²⁹ Udaanga-o, a nnaaru kua kutaa tunnaivaa aanna vaa na taunoo.

Fai na i mmoori vareera vaidiivo ausa nuufa tasipama putinaravai.

³⁰ Ivo ti vitoo yoketaivau yapaanaraivaa vaa na ni avuuvaadiri taunoo.

³¹ Eenoo mmuakiaa gioonna kiaapuuyani inna teerama kiaannaivo tiivaa makee na tauko nninoo.

³² Ivo mmeekia taivaa roosiima gioonna kiaapu ngiari voopinnaiya yoketaa aataruuvaa kooyaa vitainaravai. Vitaama kinai ii gioonna kiaapu Isarairaa iyakidiri diitaivaara mmuakiaa gioonna kiaapuuyaano iyara kua yoketaivaa kiaravaivee.

Simioono itaa kua tiravai.

³³ Tuduu Yisuunna kaano koovaitana Simioono tuu kuaivaara nnikiarauduu

³⁴ Simioono kua yoketaivaa iya kiaa mmi kioo nnaakaraivaa kaanaa Mariaanna tunoo: Aa nnaakara aavaa Anutuugoono mmataama kiai aavaara gioonna kiaapu Isarairaiya fai vooya inna mmooka hanigia mmikiai vooya innara yoketaakiaaravai. Anutuugo innaadiri atuu

roosiima yapa kinai fai gionna kiaapuuya innara maisa kua tikio rikioo

³⁵ fai ngiari yaatana vai kuaivo kooyaa vainaravai. Paipaivo avaikaraivaa roosiima fai mmuaararaiivo i aakiaivaki nninaravaivee. Simioono itaa kua tiravai.

³⁶ Gionna forofetaa voovai nnutuuvo Anaava ivo Aserenna oyaivakidiri diitoo varuuvaa konna nnutuuvo Panueerovee. Ivo vaatiivaa varoo inna tasipama varuu nuanuuvo yaaku saivai karasaidiri taaravaitana taika kioodoo vaatiivo putiravai.

³⁷ Putuduu too muaadavai hara kioo varududuu kaayau nuanu (84) taika kioodoo ivo yotera kieeravai. Yotera kioo hama ivo nuunaira nnau pinaivaa pikieerama kioo ivo heenaivaa pataivaa nuunama kioo Anutuuqaa ari ausa mmuduuyaivaa mmioo vo suai vo suai yeennaivaa pikioo kati varioo Anutuuqaara yaaku vareeravai.

³⁸ Simioono kuaivaa kiaa taika kioo suaivaki ivo ngioo nnaakaraivaara Anutuuqaata kua yoke-taivaa kiaa kioo innara gionna kiaapuuya kiaa mmiravai. Anutuuqo titano tuoo Yerusareemaiya yookaama kioo vitoo yoketaivau yapaanara vaidi-ivaara mmuakiaa gionna kiaapu innara faan-nauya ivo nnaakaraivaara kiaa mmiravai.

Yoosiipooya Mariaaya kava Nasareeta viravai

³⁹ Kiaa mmuduu Yoosiipooya Mariaaya Udaanga Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa iima taika kiada kava vara ranada ngiari yoosinna Karirayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Nasareeta viravai.

⁴⁰ Oto ivaki varuduu nnaakaraivo yokeenno pinaa kioodoo inna tinniivo ari vookaraduu Anutuugo innara kaayauma mmuduuya ruoo innara yoketairavai.

Yisuuva ngiaammuuu kiisavoono nuunaira nnauvaki kua tiravai

⁴¹ Vo nuanu vo nuanu Yisuunna kaano koovaitana Yerusareema vida buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneeravai.

⁴² Nnaagiai Yisuunna nuanuuvo yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana taika kioodoo teeda iya vida Yerusareema Varaigiataa buusaivaa ngiari nneerayaama nnaara viravai.

⁴³ Oro iya varida yeenna nneedada yapooma yeenna nneera suaiyauvo taika kioodoo iya ngiari yooqee kava vara ranada viravai. Vida varuduu ngiaammuuu kiisa Yisuuva homo Yerusareema variravai. Varuduu kaano koovaitana hama innara rikieeraida

⁴⁴ ivo ngiari seena gioonna kiaapuuya tasipama vaa kuainoo kiaa kiada mmuaa suaivai vidada heenauduu innara buaidada tooduu hama ivo ngiari seenaiyaata ngiari oyaiyaatama tasipama variravai.

⁴⁵ Hama iya tasipama varuduu iya kava vara ranada Yerusareema nnida innara buaakiaara nniravai.

⁴⁶ Nnida innara buaidada tooduu taaravooma suaivo taika kioodoo ivo iya too vairavai. Vaa ivo nuunaira nnau pinaivaki vaidi Yutayaiya vitaira vaidiiyaatama varioo iya kuaivaa rikioo ivaara iya yaparairavai.

⁴⁷ Yaparauduu rikiada mmuakiaaya inna kua rikiooya inna tinni ari vookarauvaudiri iya sai tuuvaara nnikiarairavai.

⁴⁸ Nnikiaraida ivau varuduu kaano koovaitana numa inna teeda kaayauma nnikiaraida yaaku vuatavuataida varida kaano tunoo: Ni maapu-o, a aaniira ti pikiee itaama nookiannanee? Rikiaanee. I koovaata neetama pinaama ti ausaivaitana mmuaararaikiai ta pinaama aiyaara buaama rada nookiaunnao,

⁴⁹ tuduu rikioo iva sai tunoo: Mo ngia aaniiraida niyara buaama rada nookiaanee? Na inna aikiooma ni Napoonna nnauvaki hara kiee variauvaa hama ngia tuqinnama teeda rikiaanee?

⁵⁰ tuduu rikiada ivo iya tuu kuaivaa hama iya arinaima rikieeravai.

⁵¹ Hama iya rikiooduu Yisuuva iya tasipama vara ranoo vioo Nasareeta varioo iya kuaivaa rikiooduu ari kaanoono inna kuaivaata inna mmooriivaatama ari yaata tinniivaki yapeeravai.

⁵² Yisuuva yokeenno varuduu ari tinniivo ari vookarauduu gioonna kiaapuuya innara yoke-tauduu Anutuugootama innara yoketairavai.

3

Yuvuaano nnoori apiraivoono kuaivaa

iya kiasa mmiravai

(Matai 3:1-12; Marakaa 1:1-8; Yuvuaano 1:19-28)

¹ Vaidiivaa nnutuuvo Tiperiaava Roomaaya kieetavai dioo vainno nuanu yaakuuvaitana yuku

saivai taika kioodoo homo ivo iya kieetavai diravai. Duduu vaidiivaa nnutu vuaivo Podiiva vuaivo Piratuuso gioonna kiaapu Yutayaiyara duduu Herooto gioonna kiaapu Karirayaiyara diravai. Duduu inna vayaava Piriipo gioonna kiaapu Iturayaiyaraatama mmata pinaivaa nnutu-uvo Tarakonitiinga ivaki varuuyaraatama duduu vaidi Rusaniiva gioonna kiaapu Avireneeyara diravai.

² Ii suai ivaki vaidiivaitana Anasaaya Kaya-paaya Anutuugaara kati puara hudeera kieetavaitana variravai. Iqii suai ivaki Sakariaasaa mmaapuuvo Yuvuaano koo mmuyai gaangaivau varuduu Anutuugo ari kua mmayaayaivaa inna kiaa mmiravai.

³ Kiaa mmuduu rikioo Yuvuaano mmuakiaa yoosinnayauvai nnoori Yorotaana siriivau vau yoosinnaiyauvaki nuainno varioo Anutuugaa mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ngia ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada nnikiai na nnooriivaadiri ngii apino Anutuugo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee.

⁴ Ivo itaa kua tuuvaara nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava ari yanaivau fafaara roo tunoo:

Vaidi voovoono koo mmuyai gaanga voovau dion vainno aayanna roo tinara:

Ngia ngii kieetaivaara aataruuvaa teerairavaa

roosiima ngii Udaangaivaara teerama kiaatee.

Udaangaivo ngiisi nninaraivaara teeraida safuuma kiaatee.

⁵ Mmuakiaa hoonuruuyauvaa rummua apida
mmuakiaa taapiiyauvaa hanuu varadu kiaa-
tee.

Oo rakau numa rakau vai aataruuyauvaa
hanuu safuuma kiada
aataruuvau sikauyauvo vaiyauvaa teeda
hanuu suoda kiaatee.

⁶ Fai itaikio Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo
aataru yoketaivau yapaanaraivaa
fai mmuakiaaya taaravaivee, tinaravaivee.

Yisayaava itaa kua kiaa fafaara reeravai.

⁷ Kaayau gioonna kiaapuuya nnida Yuvuaano
nnoori ti apuaiveera kiaa innasi nnuduu rikioo
Yuvuaano tunoo: Ngia gioonna kiaapu maisaso,
gioono ngii giaa ngii mikiai Anutuuqo irisai mai-
saivaa ngii minaraivaara rikiadaida aatuuda niisi
ngiaannee?

⁸ Ngia kutaa tuanaa ngiingii mmoori mai-
saiyauvaa pikiada ngiingii ausa mmuduuyaiyau-
vaa hanigiada mmoori yoketaivaa iikio kaanaivo
kooyaa vainaravai. Sa ngiengienaidiri yaata utida
kiatee: Inna Aparahaamo ti nnaakuvavee. Ta
aikiooma variaunnao, kiatee. Na ngii giaa ngii
miaunoo. Aa sikau aayauvaadiri Anutuuqo iina-
ree tioo iinai vida hanigiada fai Aparahaamaa
uru nnaakaraya variaaravai.

⁹ Anna makee Anutuuqo irisai maisaivaa mmi-
naraivo vaidiivo haivaa yatariiyauvaa oyaiyau-
vaki teerama kioo tu kioo vaivaa roosiivai. Yatari
hama iira yoketaa vaiyauvaa hanaa rakau ikiana
kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

¹⁰ Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna ya-
paraida tunoo: Mo dee mmoorivai ta iikiaaran-

nee?

¹¹ tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Gioonna kiaapu voovoono yaapa taaravaitana vaivoono voovai hama yaapaataivaa mmiaivee. Gioonna kiaapu voovoono yeenna vakiaivoono ari seenaiyaatama nnoo mmiaivee.

¹² tuduu rikiada vaidi sikau takiisa vareeraiya Yuvuaano iya nnoori apuaiveera nnida inna yaparaida tunoo: Vitaira-o, teetaatama aaniivai iiki-aarannee?

¹³ tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Sikauyauvaa ngii kieetaiya safuuma ngii giaa ngii miaivau-giataama varaatee. Sa ngiingiiyara yaata utida oro hayuuma varaatee,

¹⁴ tuduu rikiada rapira vaidiiya inna yaparaida tunoo: Mo tee mo. Ta aaniivai iikiaarannee? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Sa gioonna kiaapuuya rupertida iya unnakua tida iya sikauyauvaa mmuara varaatee. Ngii mmoori irisai sikauyauvaara sa momonakiatee. Inna aikioovaivee kiatee, tiravai.

¹⁵ Gioonna kiaapuuya Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara faannaida varida mmuakiaaya pinaama Yuvuaanaara yaata utida tunoo: Anna Anutuuqo mmataama kioo vaidiivonnee?

¹⁶ tuuvaara Yuvuaano iya mmuakiaaya tunoo: Na kati mmanna nnooriivaadiri ngii apuaunoo. Ivo ni nnaagiai nninaraivoono nnoonna vaidivai. Na vaidi kiisavai. Hama na yopeema mmoori vareera ngiaammuauya roosiima inna yuku nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kieve utu radaanaravai. Fai ivoono Anutuuqaa Mman-nasa Yoketaivaa tino too ngia vaa ausa hanigiaiya

ngii aakiaiyouvaki varinaravai. Hama ausa hani-giaiya fai irisai maisa ikia roosiivaa iya mminaravai.

¹⁷ Ivoono ari savoora roosiivaadiri vuuita iiraiyouvaa rummua rusuku kioo supiya uyu ngiau kiaikio rikioo iiraiyouvo mmatayaa tuoo kuaikio iyauvaa varoo ari yeenna yapa kieera nnauvaki yapa kioo nnabaiyouvaa varoo ikia hama tasuuvaki kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

*Yuvuaano Yisuunna nnoori apiravai
(Matai 3:13-17; Marakaa 1:9-11)*

¹⁸ Yuvuaano itaa kua kua kioo ari vo kua ari vo kuaivaatama kuainnama kioo gioonna kiaapuuya mmayaaya yoketaivaa kuaa mmiravai.

¹⁹⁻²² Kiaa mmioo gioonna kiaapuuya nnoori apu taika kioo nnaagiai Yisuunnaatama apu taika kiooduu rikioo Yisuuva yaaku varoo varuduu too ngiauvo rusiti varoo vioo sai ngioo sauduu Mmannasa Yoketaivo ngiaamma mirunnaivaa roosuuvoono tuoo tuoo tuma innayaa variravai. Varuduu rikiooduu ngiau aapuuvakidiri Anutuugaa kuaivo tuoo tunoo: A ni Maapu tua-naakuavee. Na aiyara mmuduuya ruee na i tauko pinaama ni yoketainoo, tiravai.

Herooto mmoori maisaivaa uuvaara Yuvuaano inna tuduu rikioo Herooto inna vitoo oovi nnauvaki inna yapa kieeravai. Vaa Herooto ari vayaanna nnaataivaa Herootiaanna mmuara varoovaraatama ari vo mmoori maisamaisauyauvaa uuvaaraatama Yuvuaano inna tiravai. Herooto kava vo mmoori maisa voovai inno Yuvuaanaa oovi nnauvaki yapa kieeravai.

*Yisuunna nnaakukiaiya nnutuyauvaivee
(Matai 1:1-17)*

23 Tauraa toosa hareera suaivaki Yisuuva nuainno gioonna kiaapuuya Anutuugaa mmayaayaivaa kiaa mmiaa roo nuau suaivaki inna nuanuuvo vaidi voovai yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana vairavai. Gioonna kiaapuuya innara yaata utida tunoo: Inna Yoosiipaa mmaapu tuanaavaivee, tiravai.

Yoosiipaa koova Eriiva

24 Eriinna koova Matataava
Matataanna koova Riviiva
Riviinna koova Merikiiva
Merikiinna koova Yanaiva
Yanainna koova Yoosiipo

25 Yoosiipaa koova Matatiaava
Matatiaanna koova Amooso
Amoosaa koova Naumo
Naumaa koova Esiriiva
Esiriinna koova Nagaiva

26 Nagainna koova Mataava
Mataanna koova Matatiaava
Matatiaanna koova Simeeva
Simeenna koova Yosekeeva
Yosekeenna koova Yotaava
27 Yotaanna koova Yovuaanaano
Yovuaanaanaa koova Resaava
Resaanna koova Seruvavereeva
Seruvavereenna koova Seratiereeva
Seratiereenna koova Neriiva

28 Neriinna koova Merekiiva
Merekiinna koova Adiiva
Adiinna koova Kosaamo
Kosaamaa koova Eremadaamo
Eremadaamaa koova Ereeva

29 Ereenna koova Yosuaava

- Yosuaanna koova Eriesereeva
Eriesereenna koova Yoriimo
Yoriimaa koova Matataava
Matataanna koova Riviiva
30 Riviinna koova Simioono
Simioonaa koova Yutaava
Yutaanna koova Yoosiipo
Yoosiipaa koova Yonaamo
Yonaamaa koova Eriakiimo
31 Eriakiimaa koova Meriaava
Meriaanna koova Menaava
Menaanna koova Matataava
Matataanna koova Nataano
Nataanaa koova Davuitiiva
32 Davuitiinna koova Isaiva
Isainna koova Yoveteeva
Yoveteenna koova Buaaso
Buaasaa koova Saramoova
Saramoonna koova Nasoono
33 Nasoonaa koova Aminataapo
Aminataapaa koova Araamo
Araamaa koova Ariniiva
Ariniinna koova Eseroono
Eseroonaa koova Pereseeva
Pereseenna koova Yutaava
34 Yutaanna koova Yakoopo
Yakoopaa koova Isaako
Isaakaa koova Aaparahaamo
Aaparahaamaa koova Taraava
Taraanna koova Nakoroova
35 Nakoroonna koova Serukuuva
Serukuunna koova Reguuva
Reguunna koova Peregeeva
Peregeenna koova Evereeva
Evereenna koova Seraava
36 Seraanna koova Kainaano
Kainaanaa koova Arapasataava

Arapasataanna koova Seemo
 Seemaa koova Nuvuaava
 Nuvuaanna koova Ramekeeva
 37 Ramekeenna koova Metusaraava
 Metusaraanna koova Inooko
 Inookaa koova Yareeto
 Yareetaa koova Marereeva
 Marereenna koova Kainaano
 38 Kainaanaa koova Enosoova
 Enosoonna koova Seeto
 Seetaa koova Ataamovee.
 Ataamo inna Anutuuqaa mmaapuuvoovee.

4

*Sataango Yisuunna iinno taanaree kiaa iiravai
 (Matai 4:1-11; Marakaa 1:12-13)*

1 Yisuuva nnoori Yorotaanaivakidiri kava vara ranoo nnuduu Mmannasa Yoketaivo inna aaki-aivaki suvuau kioo inna vitoo koo mmuyai gaanga voovaura viravai.

2 Oro hara kioo varuduu taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo suaiyauvaki ivo muaraa-gakiaiveera Sataango numa inna iinno taanee kiaa inna yaparairavai. Yaparaududuu Yisuuva mmuakiaa suaivai hama yeenna nneerama kioo kati hara kioo varududuu suaivo taika kiooduu pinaama inna yeenna rairavai.

3 Yeenna rauduu rikioo Sataango Yisuunna tunoo: A Anutuuqaa Mmaapukuavee tiee aa sikau aavaa tino too hanigioo yeenna bereetavai vaki-aiivee,

4 tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna

kiaapuuya yeennaiyauvaa nnaasu nneeda iyauvaara yaata utikio hama iyauvoono iya mmanna-saiyauvaa yaagueeqainaravaivee, tiivaivee.

⁵ Tuduu rikioo Sataango Yisuunna vitoo verepi vioo mmuakiaa yoosinna mmataivau vauyauvaa akiairaama inna vitainno

⁶ inna tunoo: Aa yoosinna aayauvaara dia-neera yaagueeqaivaa na i mminai tee a dinaravai. Mmuakiaa mminnaa yoketaiyauvo ivaki vaiyauvaa fai na i mminaravai. Anutuugo vaa aa mminnaa aayauvaa ni mivaivee. Fai na vaidi voovai ni miataivaa fai na inna mminaravai.

⁷ Fai a ai ausa mmuduuyaivaa ni minai na aa mminnaa mmuakiaa aayauvaa i mminaravaivee,

⁸ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: I Udaanga Anutuugaa ai ausa mmuduuyaivaa mmiee inna mmooriivaa nnaasu iikianee, tiivaivee.

⁹ Ivo itaa kua tuduu rikioo Sataango inna vitoo Yerusareema vioo nuunaira nnau pinaivaa pupukiaivau yapa kioo inna tunoo: A Anutuugaa Mmaapukuavee tiee aavaudiri suairoommu kiee mmatayaa kuane.

¹⁰ Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Anutuugo ari aangeraiya titanai aiyara haitatuukiaaravaivee,

¹¹ tikio

vo kua voovai vainno tinoo: Ai yukuuvaa sikauyaadiri rusimaurivoora kiaa iya ngiari yaakuuyauvaadiri suoodaa i sootu utuaaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaivee,

¹² tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Anutu-uqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Sa i Udaanga Anutu-uqaa iinna taanee, tiivaivee,

¹³ tuduu rikioo Sataango Yisuunna mmuakiaa kuavai yaparainnonno rikioo inna pikioo viravai. Mo vo suai kava inna yaparainaraivaara ivo faannainno variravai.

Yisuuva ari mmooriivaa tauraa Karirayaa ivaki iiravai

(Matai 4:12-17; Marakaa 1:14-15)

¹⁴ Mmannasa Yoketaivo yaagueeqama Yisuunna tasipooduu too kava vara ranoo Karirayaa vuduu gioonna kiaapuuya iva uu mmooriivaara mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya kiaa mmuduu rikieeravai.

¹⁵ Rikiooduu ivo ngiari nuunaira nnauyauvaki nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmuduu rikiada iya innara kua yoketaivaa tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara

ooqoo tiravai

(Matai 13:53-58; Marakaa 6:1-6)

¹⁶ Yisuuva ari yokoo yoosinna Nasareetaivakira vioo vioo oro ivaki varioo kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki ari virayaama vioo ivaki variravai. Varioonnonno diitoo Anutu-uqaa kua fafaaraivaa yaarinara uuduu

¹⁷ vaidi voovoono nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaanna yanaivaa inna mmuduu varoo yanaa hovekauvaa raduda kioo kuaivaara buainnonno tooduu inna too vauduu too yaaruoo tunoo:

¹⁸ Na mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapu mmanna haipuuya

kiaa mmianeeraivaara
 Udaangaivo ni mmataama kiaivai.
 Ivo itaama ni mmataama kiaivaara
 inna Mmannasaivo niiki varinoo.
 Gioonna kiaapu oovi nnauvaki variyaiya
 mmaanai kuateeraivaara
 na iya kiaa mmilaraivaara
 ivo ni titaivai.
 Gioonna kiaapu avu huruutaiya
 kava avu taateeraivaara ni titaivai.
 Gioonna kiaapu mmuaararaiyauvo
 iya suvuaiya tino too
 iya mmuaararaiyauvo taikaiveeraivaara ni
 titaivai.

¹⁹ Ii suai ivaki Udaangaivo
 gioonna kiaapuuya vitoo
 aataru yoketaivau yapaanaraivaara
 iya kiaa mmianeera
 ni titaikiai na tummuauvaivee.

²⁰ Yisuuva Anutuuga kuaivo itaama vauvaa
 jaarummua taika kioo yanaivaa kava hovekama
 kioo yanaa haitatuura vaidiivaa mmi kioo vari-
 ravai. Varuduu mmuakiaa gioonna kiaapu nu-
 unaira nnauvaki varuuya inna teeda nnaasu
 vauduu

²¹ Yisuuva iya tunoo: Anna makee na kuaivaa
 jaaruu saivaata kaanaivo vainoo,

²² tuduu rikiada mmuakiaaya innara kua yoke-
 taivaa tida ivo kua ari vookarauvaa tuuvaara
 pinaama yaata utida ngiari yapara ngiari ya-
 paraida tunoo: Anna Yoosiipaa mmaapuvai. Mo
 aaniira ivo itaa kua tiinnee? tiravai.

²³ Yisuuva iya tunoo: Vaa na rikiaunoo. Fai
 ta tupaa tira kua voovai ngia ni tida kiaara:

A tutaqaa roosiima aiyara tuqinnaanee, kjaaravee. Ii ngia itaa kua kiaa kua oyaivaa ni tida kiaara: A iikiannani ta rikiaunna mmooriivaa a yoosinna Kapanaua iikiannaneema a yokeekianna yoosinna aavaki iikianee. Fai ngia ni itaa kua kjaaravee.

²⁴ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Kua kutaa tira vaidi forofetaivaara mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiya hama innara yoketaakiaavai.

²⁵ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi Irayaava varuu suaivaki gioonna muaada kaayauya Isarairaa mmataivau variravai. Varuduu taaravooma nuanuuvo taika kiooduu vo nuanuvai tammaivaki hama vatiivo ruduu hama yeennaatauduu mmuakiaa yoosinna varuuya yeenna rairavai.

²⁶ Iya yeenna rauduu hama Anutuuqo vaidi forofetaa Irayaanna titooduu vioo Isarairaa gioonna muaadaiyara tuqinneeravai. Ivo vioo Sitoonaa mmataivaki vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Sarepataa ivaki varuu gioonna muaadaivaa nnaasu tuqinneeravai.

²⁷ Nnaaruaa vaidi forofetaa voovai nnutuuvo Iriisaava varuu suaivaki Isarairaa gioonna kiaapu kaayauya mmamma buunna hooya roosuuya variravai. Anutuuqo hama iya tuqinneeravai. Suriaa vaidiiyaa nnutuuvo Naimaanaa nnaasu tuqinneeravaivee,

²⁸ tuduu rikiada gioonna kiaapu nuunaira nnauvaki suvuauya inna kuaivaara iya ausa nniitarooduu

²⁹ diitada inna utu raririida yoosinna tooyaivau vida taapiivau ngiari yoosinnaivo vauvau vitada

vida mmutuuvaudiri feena oogaivau kagaari ki-aara iiravai.

³⁰ Kagaari kiaara uuduu too ivo kati iya aaki-aidaadiri ari kuanee tuudaa viravai.

Vaidiivaaki mmagia maisaivo topauvaa

*Yisuuva titeeravai
(Marakaa 1:21-28)*

³¹ Yisuuva kava vara ranoo vioo vioo yoosinna Kapanaua Karirayaa vau yoosinnaivaki oro varioo Yutayaiya kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki vioo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiravai.

³² Kiaa mmuduu rikiada ari vookarau yaagueeqaivo inna tasipooduu kuaivaa tuuvaara gioonna kiaapuuya nnikiarairavai.

³³ Nnikiarauduu vaidi voovai inna aakiaivaki mmagia maisaivo topauvo nuunaira nnauvaki varioo pinaama kai tioo mmagia maisaivo inna kiaa mmuu kuaivaa tunoo:

³⁴ Ai, Yisuu-o, Nasareetaa vaidikuavee. A aani-ivai ti iinarainna ngiannanee? A ti ruputu taikaanara ngiannanee? Vaa na i tauvai. A Anutuuqaa vaidi yoketaa tuanaakuavee,

³⁵ tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa tunoo: Sa kua tirainna vaidiivaa aakiaivakidiri tiee kuanee, tuduu rikioo mmagia maisaivo vaidiivaa ruputuduu iya avuuvau vioo varoo mmataivau vauduu mmagia maisaivo inna aakiaivakidiri pikioo vioo kioodoo hama inna mmammaivo nniitareeravai.

³⁶ Hama nniitarooduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya teeda nnikiaraida ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Mo aa vaidi aavo aanii kuavai

ari vookarai kua aavaa tiinnee? Ivo yaagueeqa vaidivai vaidi kieetaano tirayaama mmagia maisaiyauvaa yaagueeqama tikiai kuaanoo,

³⁷ tuduu rikiada gioonna kiaapuuya teeda vida mmuakiaa vaini vainima vau yoosinnaiyauvaki varuuya Yisuuva uu mmooriivaara kiaa mmuduu rikieeravai.

*Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 8:14-17; Marakaa 1:29-34)*

³⁸ Yisuuva nuunaira nnauvakidiri pikioo Simoonaa nnauvaki vioo tooduu Simoonaa nnummuayaanna nniitarooduu pinaama ikiayanaa tooduu iya innara Yisuunna kiaa mmiravai.

³⁹ Kiaa mmuduu rikioo oro inna mmaataiyaa vainiivau dioo vainno inna ikiayanaa taivo taikaiveera tuduu taikooduu akiairauduu diitoo yeennaivaa iya mmiravai.

⁴⁰ Mmuduu rikioo suaivo haatapooduu teeda gioonna kiaapu vooyaano ngiari seena nniitaroo ari vookara ari vookarauya vitada Yisuunasi nnuduu too iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo mmuakiaaya tuqinneeravai.

⁴¹ Tuqinnooduu gioonna kiaapuuya aakiyaiyauvakidiri mmagia maisaiyauvo iya pikiada tiida vida tunoo: A Anutuugaa Mmaapu tuanaakuavee, tuduu rikioo Yisuuva iya yaagueeqama ooqoo tioo tunoo: Sa kua kiatee, tiravai. Ivo Anutuugo mmataama kioo vaidivai varuuvaara mmagia maisaiya arinaima teeda rikieeravai. Iya innara itaama teeda rikioovaara Yisuuva iya ooqoo tiravai.

Yisuuva Yutayaiya mmayaaya yoketaivaa

kiaa mmiravai
(Marakaa 1:35-39)

⁴² Patauduu Yisuuva diitoo yoosinnaivaki pikioo oro kumina mmata voovau variravai. Varuduu gioonna kiaapuuya innara buaama rada nuaidada tooduu iya too vauduu teeda ivo iya pikieevoora kiaa ooqoo kiaaree kiaa uduu

⁴³ Yisuuva iya tunoo: Na Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa nuaina variee vo yoosinna vo yoosinna variaa gioonna kiaapuuyaatama kiaa mmianeera Anutuuqo ni titooduu na tiiravaivee,

⁴⁴ kiaa kioo nuainno varioo Yutayaiya nuunaira nnauyauvaki varioo Anutuuqaa mmayaaya yoke-taivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.

5

Yisuuva ari ngiaammuuau tauraiyara maavee tiravai

(Matai 4:18-22; Marakaa 1:16-20)

¹ Vo suai Yisuuva nnoori haruungaivaa nnutu-uvo Genesareeta siriivau dioo vainno Anutuuqaa kua yoketaivaa tioo varuduu gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiaara iida varida ngiari feena ngiari feenaida varida inna suvuairavai.

² Inna suvuau kiada uduu iva tooduu kanuu taaravaitana inna too vauduu vaa nakaaraiya utu raririima rada siriivau yapa kiada oro ngiari utua vaaheeyauvaa finida variravai.

³ Finida varuduu Yisuuva kanuu voovaki karoo dioo vainno ivaa nakaarivaa Simoonaa yaparainno tunoo: Ai kanuu aavaa feenano nnoori tooyannigataa kuaivee, tuduu rikioo

feena kioodoo vuduu Yisuuva ivaki varioo
gioonna kiaapuuya mmayaayaivaa kiasa
mmiravai.

⁴ Kiasa mmi taika kioo Simoonaa tunoo: Ai kanu-
uvaa kava feena kino nnoori haruunga tammaa
ivau vinai eenoo ai seenaiyaatama ngiingii utua
vaaheeyauvaa varada ivaki kagaari kikio vinai
tavauyauvaa varaatee,

⁵ tuduu rikioo Simoono sai tunoo: Nnoonna-
o, ta heenagieena puruaunnono hama
tavauyauvo ti tainoo. Mo inna aikioo a tinai tee na
kava utua vaaheeyauvaa kagaari kiasanaravaivee,

⁶ kiasa kioo ivo ari seenaiyaatama ngiari utua
vaaheeyauvaa varada oro kagaari kioodoo vuduu
tavauyauvo iya utua vaaheeyauvaki nnida vi-
dada suvuai kiada vauduu iya utua vaaheeyauvo
takeekiataama uduu

⁷ ngiari seena tavau vareera vooyaa vo kanuu-
vaki varuuyara rootu maavee tida tunoo: Numa
ti tasipama tavau aayauvaa varaatee, tuduu riki-
ada nnuduu taara kanuuvaitanaki tavauyauvo
fuugiaama kioo vauduu kanuuvaitana mmeepi
nnoori aakiaivaki kuataama iiravai.

⁸ Kuataama uduu Simoono Petorooso ivaa too
Yisuunna yuku oyaivaki toorivu yau haroo tunoo:
Udaanga-o, ni mminnamminnaa maisaivo ni su-
vuaivaara ni pikiee kuanee.

⁹ Petorooso ariyara nnikiarainno itaa kua tira-
vai. Ivootama mmuakiasa vaidiiya inna tasipooy-
aatama kaayau tavauyauvaa varoovaara ngiari-
yara nnikiarairavai.

¹⁰ Nnikiarauduu Simoonaa vuaivaitana
Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya
Yuvuaanayaatama nnikiarairavai. Nnikiarauduu

Yisuuva Simoonaa tunoo: Sa aatuunna varianee. Fai yapooma a tavau vareerayaama a gioonna kiaapuuya vitee niisi nninaravai. Fai a mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminai rikiada fai ni nnaagiai ngiaaravaivee,

¹¹ tuduu rikiada varada vida kanuuvaitanaakidiri nnoori siriivau reemi rada ngiari mminnaa mmuakiaayauvai pikiada Yisuunna nnaagiai viravai.

Yisuuva vaidi buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai

(Matai 8:1-4; Marakaa 1:40-45)

¹² Vo suai voovaki Yisuuva vo yoosinnavaki varuduu vaidi buunna hooya mmamma roosuvono innasi nniravai. Numa Yisuunna too inna yuku oyaivaki vioo varoo vainno yaagueeqama inna yaparainno tunoo: Udaanga-o, a ni mmammaivaa tuqinnaanaree tiee fai a aikiooma tuqinnaanaravaivee,

¹³ tuduu rikioo Yisuuva ari yaakuuvaa reeti vaidiivaa mmammaivau utuoo tunoo: Fai na i tuqinnaanaravaivee. Na tino i mmammaivo yoketaakiaivee. Ivo itaa kua tuu saivaata inna mmammaivo buunna hooya mmamma roosuuvo taikeeravai.

¹⁴ Taika kioodoo Yisuuva yaagueeqama inna kiaa mmioo tunoo: Na i iikiauvaara sa gioonna kiaapu vooya kiaa mmianee. Akiairaama viee Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiivaa ai mmammaivaa inna vitaama kiee i mmammaivo kava yoketaivaara nnaaruaa vaidi Musiiva tuuvaugiataama puara sipisiipaivaa kati ruputu kiee Anutuuqaara hudaanee. Hudanai rikiada

gioonna kiaapuuya i mmammaivo yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee,

¹⁵ tuduu rikioonnaata Yisuuva uu mmooriivaara gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu kaayakaayau Yisuuva iya kiaa mmuu kuaiyauvaa rikiaara nnida ivo ari vookara ari vookarau nniitarooya tuqinnaiveeraivaara innasi nniravai.

¹⁶ Iya itaama uuduu suai vooyauvaki Yisuuva iya pikioo kumina mmata vooyauvaki varioo yaaku varaanara viravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai

(Matai 9:1-8; Marakaa 2:1-12)

¹⁷ Vo suai Yisuuva gioonna kiaapuuya kua mmayaayaivaa kiaa mmioo varuu suai voovaki Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaata diitada mmuakiaa yoosinna Karirayaa vauyauvakidiri nnida mmuakiaa yoosinna Yutayaa vauyauvakidiri nnida yoosinna Yerusareemaivakidiriataa nnida ivaki variravai. Ivaki varuduu Udaangaivo vaidi nniitarooya tuqinneera yaagueeqaivaa Yisuunna mmuduu innaki vairavai.

¹⁸ Vauduu vaidi vooyaano vaidi yuku yaaku putuuvaa ari kegeennaivau vuru vauvaa taina rau varada Yisuuva varuu nnauvakira nnida Yisuunna vunnigiataa yapaara nniravai.

¹⁹ Nnida tooduu gioonna kiaapuuya Yisuunna suvuau kioodoo hama iya inna varada Yisuunnasi ngiaara aataruuvootauduu teeda nnauvau karada tausiivaa rabara kiada gioonna kiaapuuya aakiaivaki Yisuunna vunnigiataa

yuku yaaku putuu vaidiivaa kegeennaivaa utida reemma kioodoo tiiravai.

²⁰ Tuuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki vau kuaivaa Yisuunnara tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee, tuu kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo, ni vaidivai vaa na kiauko i mmিন্নamminnaa maisaiyauvo taikainoo,

²¹ tuduu rikiaada kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi Farisaiyaatama ngiari yaata tinniiyauvaki kuaivaa yaata utida tunoo: Dee vaidivoono ariiyara yaata utuoo Anutuuga roosiima kua tiinnee? Hama vaidi voovoono yopeema vaidiia mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa rugaivaivee. Anutuugo ari mmuaavoono vaidiia mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivovee,

²² tuduu rikioo Yisuuva iya yaata tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ngiingii yaata tinniiyauvaki itaama yaata utida kua kiaan-nee?

²³ Dee kuavai yoketainnee? Dee kuavai ari vookarainnee? Fai na tinara: Vaa na kiauko i mmিন্নamminnaa maisaiyauvo taikainoo, tinarannee? Vara na tinara: Diitee kuanee, tinarannee?

²⁴ Aa mmata aavau Na Vaidiivaa Mmaapu-uvoono gionna kiaapuuya mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa nakaaraivovee. Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Na i kiaa i mmiaunoo. Diitee ai kegeennaivaata varee ai nnauki kuanee.

²⁵ Ivo itaa kua tuu saivaata iya avuuvau vaidi-ivo diitoo ari kegeennaivaata varoo Anutuugaara

kua yoketaivaa kiaa roo ari nnauvaki viravai.

²⁶ Vuduu teeda gioonna kiaapuuya kaayauma nnikiaraida aatuuda Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Ai, makee hama ta taunna mmoori ari vookaraivaa ta taunnaanoo, tiravai.

*Yisuuva Riviinna maavee tiravai
(Matai 9:9-13; Marakaa 2:13-17)*

²⁷ Tuduu Yisuuva mmaanai vioo tooduu vaidi sikau takiisa vareeraivaa nnutuuvo Riviiva ari sikau takiisa vareera nnauvaki variravai. Varuduu too Yisuuva inna tunoo: Ni nnaagiai ngianee,

²⁸ tuduu rikioo Riviiva diitoo ari mminnamminnaa mmuakiaavai pikioo Yisuunna nnaagiai viravai.

²⁹ Yapooma nnaagiai Riviiva Yisuunnani buusaivaa ari nnauvaki iima kiooduu kaayau sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaata ari vo gioonna kiaapuuyaatama iya tasipama yeenna nneeravai.

³⁰ Yeenna nneeda varuduu Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooya Farisaiya mmemmaaki varuuyaatama Yisuunna ngiaammuauya tasipama kua tida yaagueeqama ooqoo tida tunoo: Mo ngia aaniira sikau takiisa vareera maisa vaidiiyaatama mmaanna tuu kuaivaa katokeera gioonna kiaapu maisaiya tasipama yeennaivaata nnooriivaatama nnaannee?

³¹ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapu homoraiya hama kuminayaa nniitareeraiya tuqinneera vaidiiyaasi kuaavai. Gioonna kiaapu nniitareeraiya nnaasu innasi kuaavaivee.

³² Hama na tiee tinai gioonna kiaapu yoketaama variyaiya hanigiada yoketaama variateera na tiiravai. Na tiee gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa suvuaiya tinai hanigiada yoketaama variateeraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivaara ooqoo tuuvaara

iya Yisuunna yaparairavai

(Matai 9:14-17; Marakaa 1:18-22)

³³ Tuduu gioonna kiaapu vooyaano Yisuunna tunoo: Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiya makemakee iya Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo kiaa kiada kati varida yaaku varada variaavai. Farisaiya nnaagiai nuairaiyaatama mmuaikaraama iikiaavai. Mo i ngiaammuauya kati yeennaiyauvaata nnooriiyauvaatama nneeda variaanoo,

³⁴ tuduu rikioo Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Mo yaapeeri nneera suaivaki kieevatiivo gioonna kiaapuuya tasipama varikiai hama iya yopeema yeenna nneeraivaara ooqoo kiaaravai. Fai iya nnaaravai.

³⁵ Fai suai voovai nninai rikiada vaidiiya kieevatiivaa vitada rupertikiai ii suai iyauvaki iya yeenna nneeraivaara ooqoo kiaaravaivee, tiravai.

³⁶ Yisuuva itaa kua kiaa kioo mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kioo tunoo: Hama gioonna kiaapu voovoona karaasa buruqaivaa rapasi kioo varoo oro nnisiivaki funnivai. Fai itaino karaasa buruqa rapasi kiaivo maisaino karaasa buruqa araiivoota

nnisiivootama fai hama mmuaakaraivai vaineravai.

³⁷ Hama gioonna kiaapu voovoono vuaina suuya karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa uyivai. Fai tusaa uyu kino karaasa vuaina suuyaivo vainno yootano puara nnaba nnisiivo rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuyaivo tuoo vino rikioo puara nnabaivo maisainaravai.

³⁸ Karaasa vuaina suuyaivaa puara nnaba karaasaivaki tusaa uyuaivee.

³⁹ Gioonna kiaapu voovoono vuaina suuyaivaa vaa hokobama vaivaa nnoo karaasa iima kiaivaara hama mmuduuya ruaivai. Ivo tinoo: Hokobama vaivaara ni yoketainoo, tiivaivee. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa aataruuvootama hama yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

6

Vaidiyya kati varira suaivaara Yisuunna yaparairavai

(Matai 12:1-8; Marakaa 2:23-28)

¹ Yisuuvaata ari ngiaammuauyaataama Yutayaiya kati varira suai voovaki yeenna vuiita mmooriivaki nuaida varuduu ari ngiaammuauya vuiitaivaa iiraiyauvaa rasuku kiada utu sisaama kiada nnabaiyauvaa feena pikiada kaanaiyauvaa nneeravai.

² Nneeda varuduu rikiada vaidi Farisai vooya iya teeda tunoo: Ai, mo ngia aaniira ta kati varira suaivaki ti mmaanna tira kua aataruuvaa hatoakaanee?

³ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia Davuitinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa yaarida hama tuqinnama rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama kaayauma iya yeenna rauduu rikioo

⁴ Davuitiivaano Anutuuqaara nuunaira nnauvaki vioo yeenna bereeta kati Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo nnoo ari tasi-pama nuauyaatama mmuduu nneeravai. Ti mmaanna tuu kua aataruuvo vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduaata Davuitiiva ari tasipama nuauyaatama ii kua ivaa hatoka kiada nnooduu hama Anutuuqo ooqoo tiravaivee,

⁵ kiaa kioo iya tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono kati varira suaivaa nakaaravovee, tiravai.

*Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai
(Matai 12:9-14; Marakaa 3:1-6)*

⁶ Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo varuduu vaidi voovai yaaku yaadudaivo sorogainno taminnumaunnu-unno vuuvo ivaki variravai.

⁷ Ivaki varuduu kua mmaanna kiaa mmira vaidiyyaata Farisai vaidi vooyaatama Yisuuva kati varira suaivaki gioonna kiaapu yuku yaaku maisauya tuqinnaanarannee kiaa inna puaisakama teeda vairavai. Ivo koonnama iinai rikiyada kua pinaivaa innaki yapaaraivaara inna puaisakama teeda vairavai.

⁸ Teeda vauduu Yisuuva iya yaatana vau kuaivaa rikioo vaidi yaaku sorogauvaa tunoo:

Diitee numa aapi iya avuuyauvunu dianee, tuduu rikioo diitoo numa dioo vauduu

⁹ Yisuuva mmuakiaa gioonna kiaapuuya tunoo: Na ngii yaparaki aunoo. Ta kati varira suaivaki dee mmoorivai iikiaarannee? Ti mmaanna tira kuaivo dataa kuainno tiinnee? Vara ta mmoori yoketaivaa iikiaarannee? Vara ta mmoori maisaivaa iikiaarannee? Vara ta vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara ta vaidiivaa ruputikio putinarannee?

¹⁰ kias kioo mmuakiaaya haitatuuma too vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Ai yaakuuvaa raduda utuane, tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu yoketauduu

¹¹ vaidi kua mmaanna kias mmiraiyaata Fari-saiyaatama ivaa teeda pinaama iya ausaiyauvo nnannatooduu Yisuunna iikiaara inna mmaara kuaivaa ngiari kias mmi ngiari kias mmiida teerama kieeravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai

(Matai 10:1-4; Marakaa 3:13-19)

¹² Ii suai ivaki Yisuuva taapiivaura vioo vioo oro varioo heenagieena Anutuuqaara yaaku vareeravai.

¹³ Yaaku varooduduu patauduu varioo gioonna kiaapu inna nnaagiai nuairaiya ngiateera tuduu innasi nnuduu mmayaaya yoketaivaa varada nuaira ngiaammuaui yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana nnutuuyauvaa kooyaa tiravai.

¹⁴ Voovai nnutuuvaa Simoono tiravai. Yisuuva inna nnutu karaasaivaa Petrooso tiravai. Voovai Petroosaa kataivaa nnutuuvaa Adiriaaso tioo

voovai nnutuuvaa Yakoopo tioo voovai nnutuuvaa Yuvuaano tioo voovai nnutuuvaa Piriipo tioo voovai nnutuuvaa Batoromaivavee tioo

¹⁵ voovai nnutuuvaa Mataivavee tioo voovai nnutuuvaa Tumaaso tioo voovai Arapainna mmaapuuvaa nnutuuvaa Yakoopo tioo vaidi vooya inna mmataivaa varoovaara kaayauma rapira vaidiivaa nnutuuvaa Simoono tioo

¹⁶ voovai Yakoopaa mmaapuuvaa nnutuuvaa Yutaaso tioo voovai nnutuuvaa Yutaaso Isariooto tiravai. Ivoono nnaagiai Yisuunna nnammutu-aiya fai kooyaa inna vitainaraivaara kua yeena rau kieera vaidivai.

*Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 4:23-25)*

¹⁷ Yisuuvaata ari ngiaammuauyaatama taapiivaudiri tiidada tuma hoonuruuvau dida vauduu kaayau ari nnaagiai nuairaiyaata kaayau gioonna kiaapuuya mmuakiaa yoosinna Yutayaa ivaki vauvakidiriaatama nnuduu yoosinna pinaa Yerusareemaivakidiriaatama nnuduu nnoori pinaivaa siriivau vau yoosinna Turu Sitoonaivaitanakidiriaatama nniravai. Iya ivo tinara kuaivaa rikiaaraivaaraata ivo iya nniitarooyauvaa tuqinnaanaraivaaraatama nniravai.

¹⁸ Nnuduu rikiada mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapuuya aakiaiayuvaki varuuyaatama innasi nnuduu ivo mmagia maisaiyauvaa titeeravai.

¹⁹ Yisuunnakidiri yaagueeqa ari vookarauvo vioo iya tuqinnooduu rikiada mmuakiaaya inna mmammaivau utuaara iiravai.

*Yoketaama variraivaaraata maisama
variraivaaraatama Yisuuva tiravai
(Matai 5:1-12)*

²⁰ Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya reeti too tunoo:

Ngia gioonna kiaapu hama mmatayaa diaa mminnaiyauvaara mmuduuya ruaiyara Anutuuoqo ngiiyara yoketai. Anutuuoqo gioonna ki-aapuuyara diraivo vaa ngiisi vainoo.

²¹ Ngia gioonna kiaapuuya aanna makee ngii yeenna raiyara Anutuuoqo ngiiyara yoketai. Yapooma fai ngii yeenna rairaivo taikaanaravai.

Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo mmuaararaiyara Anutuuoqo ngiiyara yoketai. Fai yapooma ngia yoketaama vari-aaravaivee.

²² Na Vaidiivaa Mmaapuuva ngia gioonna ki-aapuuya niiyara yaagueeqakiaivaara fai gioonna kiaapu vooyaano hama ngiiyara mmuduuya rida ngii ooqoo kiaa ngiiyara maisayavee tida ngia tomedama variateera ngiiyara kiaaravai. Ngia niiyara yaagueeqakiaiyara Anutuuoqo ngiiyara yoketai.

²³ Fai iya ngiiyara itaama iikio ngii ausaiyauvo yoketa yoketai rikiada sirigaida variatee. Ngii irisai yoketaa pinaivo ngiini ngiau aapu vaivaara sirigakiatee. Vaa iya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama forofetaa tuanaiyara maisama itaama iiravaivee.

²⁴ Ngia gioonna kiaapu mmatayaa diaa mmin-naiyauvaara kaayauma mmuduuya ruaavo ngii suvuaiyara hama Anutuuoqo ngiiyara yoketai. Vaa ngia ngiingii irisaiyauvaa varaavaivee.

25 Ngia gioonna kiaapu aanna makee yeen-naiyauvo ngii suvuaiyara hama Anutuuqo ngii-iyara yoketainoo. Fai yapooma ivaara ngii yeenna rainaravaivee.

Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo yoketaiyara hama Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Fai yapooma ngii ausaiyauvo mmuaararainaravaivee.

26 Ngia gioonna kiaapu hama Anutuuqaara yaagueeqakiaiya fai mmuakiaa gioonna kiaapu-uya ngiiiyara yoketaayavee tikiai rikiada ngii-ingii aataruuyauvaara tuqinnama yaata utua-tee. Boo, ngia yapooma fai dataakiaarannee? Fai ngia irisai maisaivaa varaaravaivee. Yutayaiya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama kua yoketaivaa unnakua forofetaiyara tiravaivee.

Ngii nnammutuaiyaraatama mmuduuya ruatee

(Matai 5:38-48; 7:12a)

27 Ngia gioonna kiaapuuya ni kuaivaa rikiaiya na ngii giaa ngii miaunoo. Ngiingii nnammutuaiyara mmuduuya ruatee. Gioonna kiaapu-uya hama ngiiiyara mmuduuya ruaiyara ngia mmoori yoketaivaa iyara iikiatee.

28 Gioonna kiaapuuya ngiiiyara kua maisa kiaiya irisai kua yoketaivaa iya kiaa mmiatee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ngii mikiai iyara yaaku varaatee.

29 Gioonna kiaapu voovoono i kueennaivaa rudaunai rikiee hanigia saivaata mmianee. Gioonna kiaapu voovoono i yaapa varaayaa vaivaa ariyara varanai rikiee sa i yaapa voovai mmammayaa vakiaivaaraatama ooqoo kianee.

³⁰ Gioonna kiaapu voovoono mminnaa voovaara i yapara rinai mmianee. Fai voovoono i mminnaiyauvaa varoo vinai rikiee sa kava ni mianeera kianee.

³¹ Gioonna kiaapuuya mmooriivaa ngiiyara iikiaavo ngii yoketaivaara ngieeta mmuaakaraama iyara iikiatee.

³² Ngia gioonna kiaapuuya ngiiyara mmuduuya ruaiyara nnaasu irisai iyara mmuduuya rikio ivaara fai hama Anutuugo irisai kua yoke-taivaa ngiiyara tinaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ii aataru ivaa iikiaanoo.

³³ Ngia gioonna kiaapuuya mmoori yoketaivaa ngii miraiya nnaasu irisai mmoori yoketaivaa iya mmikio ivaara fai hama Anutuugo irisai yoke-taivaa ngii minaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ii aataru ivaa iikiaanoo.

³⁴ Fai ngia ngii seenaiya mminnaivaa mmikiai nnaagiai kava ngii miaaraikiainnaata ngia ivaara yaata utikio rikioo fai hama Anutuugo irisai yoketaivaa ivaara ngii minaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ngiari seenaiya irisaqirisaima mmiaaraivaara iya yaata utida ngiari mmi ngiari mmiikiaavai.

³⁵ Ngii nnammutuaiyara mmuduuya rida mmoori yoketaivaa iyara iikiatee. Ngiingii mminnaiyauvaa ngiingii seenaiya mmiatee. Iya mmiaara iikiaivaki sa yaata utida ta irisai varaaravee kiatee. Fai ngia itaida irisai pinaa yoketaivaa varada Anutuugo mmuakiaa mminnamminnaayauvai yaataravaa

raunna mmaapu tuanaaya variaaravai. Gioonna kiaapuuya hama innara irisai yoketaa kua tiraiyaraata kaayau kumimakama variaiyaraatama Anutuugo ariinoo iyara yoketaivaara ngieetama ngiingii seenaiyara mmoori yoketaivaa iida inna raunna mmaapu tuanaaya variatee.

³⁶ Ngii Gioova mmuakiaayara boo tiineema ngieetama ngiingii seenaiyara boo kiatee.

Sa ngii seenaiya iikiaa mmooriyauvaara

maisavee kiatee
(Matai 7:1-5)

³⁷ Gioonna kiaapuuya mmoori aataruuyauvaa iikiai teeda sa iyauvaa teeda maisayauvaivee kiatee. Fai itaikio Anutuugo hama sai ngii mmoori aataruuyauvaara maisayauvaivee tinaravai. Sa gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapaatee. Fai itaikio hama Anutuugo sai ngiiki kua pinaivaa yapaanaravaivee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaiyauvaa ngii iikiai sa iyauvaara yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiatee. Fai itaikio Anutuugo hama sai ngii mmoori maisaiyauvaara yaata utirainno fai rugaanaravai.

³⁸ Gioonna kiaapu vooya ngiingii mminnaiyauvaa mmiatee. Fai itaikio Anutuugo irisai mminnaiyauvaa ngii mino fai pinaavai ngii yaakuuyauvaki kaayauma suvuainaravai. Fai tooriiivaki hatapu uyuaaneema uyinono fuugiaino saiyauvo ngii yaakuuyauvakiaatama suvuainaravai. Ngia gioonna kiaapu vooya mminnaiyauvaa jaarumua kiada mmiaaneema fai Anutuugo irisai itaama kioo ngii minaravaivee, tiravai.

³⁹ Yisuuva itaa kua kua kioo mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tunoo: Hama yopeema vaidi avu huruutaivoono vuai vaidi avu huruutaivaata vitoo aataruuvau nuainno varioo inna vitainaravai. Fai ivaitana kuaaree kiaivaata fai aiqeeravaitana soopaivaki tiida kuaaravaivee.

⁴⁰ Hama vo ngiaammuau voovoono ari vitairaivaa yaataravai. Fai vitairaivo inna vitainono ivo ari vitairaivaanikaraama varinaraivo inna aikioovai.

⁴¹ Mmummuuvo i seenaivaa avuuvaki vaivaa aaniira a tee ivaara kiannanee? Iri pinaivo i avuuvaki vaikiainnaata hama a ivaa taannanoo.

⁴² Iri pinaivo i avuuvaki vaivaa hama teerama kieenna dataama kiee i seenaivaa kiannanoo: Ni gata-o, kii na i avuuvakidiri mmummu kii-saivaa feenaanaravee, kiannanee? A huobava unnakua nnaamuru tuanaakuavee. Tauraa iri pinaivo i avuuvau vaivaa utu rada kiee een-naadee ai avuuvaa tuqinnama tee nnaagiai i seenaivaa avuuvakidiri mmummuuvaa feenaanee.

Yisuuva yatari iiraivaudiri mmataama kioo tiravai

(Matai 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Hama yatari yoketaivau iira maisaiyauvo vaivai. Yatari maisaivau hama iira yoketaiyauvo vaivai.

⁴⁴ Ngia yatari iiraiyauvaa teeda arinaima yatari oyaivaara rikiaavai. Hama ngia ooviivaudiri nnaammuaya iiraivaa rasuku varaavai. Hama ngia ooviivaudiri vuaina iiraivaa rasuku varaavai.

⁴⁵ Vaidi yoketaa voovoono ari aakiaivaki yoke-taivo vaineema ari avaivakidiri safuuma kua yoketaivaa tiivai. Vaidi maisa voovoono ari aakiaivaki maisaivo vaineema ari avaivakidiri kua maisaivaa tiivai. Vaidiivo ari aakiaivaki su-vuaineema ari avaivakidiri kooyaa tiivai.

*Yisuuva taara nnau heekeera vaidiivaitanaudiri
mmataama kioo tiravai
(Matai 7:24-27)*

⁴⁶ Aaniira ngia niyara Udaanga-o kiaani mo na ngii giaa ngii miao kuaivaa hameeda rikiada iikiaannee?

⁴⁷ Gioonna kiaapu voovoono niisi ngioo ni kuaivaa rikioo iivoono fai aa na tinara kua aavaudiri fai iva ii aataruuvaa kooyaa ngii giaa ngii minaravai.

⁴⁸ Ivoono vaidi nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata yakeevau hanuu kioo yatari yaagueeqaivaa hara kioo nnau yoketaivaa yaagueeqama heekaivai. Yaagueeqama heeka kiaivoonora tioo nnooriivo hainno pinaavai tioo inna nnau-vaa havarataanara ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo koroovai. Vaidiivo ari nnauvaa yaagueeqama heeka kiaivaara nnooriivo inna nnauvaa ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo koroovai.

⁴⁹ Gioonna kiaapu voovoono vaa ni kuaivaa rikioonnaata hama iivoono vuai vaidiivo nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata muaraagaivau hama kuabai hareera kati nnauvaa heekaivai. Heeka kiaikio nnooriivo hainno pinaavai tuoo inna nnauvaa ruoo ruoo ravagiau yautu ruaikio makee tikio kurududu

tikio eeyaara mmatayaa kurummutu kioo vaivaivee, tiravai.

7

Yisuuva vaidi kieetaivaa ngiaammuauvaa tuqinneeravai

(Matai 8:5-13)

¹ Yisuuva ari kua mmuakiaayauvai gioonna ki-aapuuya kiaa mmi taika kioo yoosinna Kapanau-mara viravai.

² Oro ivaki varuduu Roomaaya rapira ngiaammuauya kieeta voovono ivaki varuduu ari mmoori vareera ngiaammuauvo kaayau nniitaroo putinara uuduu rapiraiya kieeta vaidiiivo innara mmuduuya ruoo

³ Yisuuva nnuuvaa rikioo Yutayaa vaidi yokovaa vooya titooduu numa inna ngiaammuauvaa tuqinnaiveera Yisuunna yapara kiaara viravai.

⁴ Vidada oro Yisuunna yaagueeqama yaparaida tunoo: Ivo Roomaa vaidi ari voopinnaavai vari-ivaara sa yaata utirainna inna kuaivaa rikiaanee.

⁵ Ivo tiiyara mmuduuya ruoo ti nuunaira nnauvaa tiini heekaivai. Ivaara yaata utuee inna kuaivaa rikiaanee,

⁶ tuduu rikioo Yisuuva iya tasipama ngioo ngioo numa nnauvaa vainima dioo vauduu rapira ngiaammuauya kieetaivo ari seena vaidiiya titooduu inna kuaivaa varada Yisuunna kiaa mmiaara innasi viravai. Vida Yisuunna inna kuaivaa kiaa mmida tunoo: Ti kieetaivo tinoo: Udaanga-o, sa niyyara yaata utuane. Na vaidi kiisavaivee. A vaidi nnoonnakuavee. Hama na yopeema tinai a ni nnauki nninaravaivee.

⁷ Ivaaraina hama na aisi kuauvaivee. Kati tino too ni mmoori vareera ngiaammuauvaa mmam-maivo yoketaakiaivee.

⁸ Na ari vo vaidi kieetaiya mmooriivaa vareera vaidivai. Na iya mmooriivaa varee rapira ngiaammuauyara diauvaivee. Ivaara na voovai kiaunoo: Kuanee, kiauko kuaivai. Na voovai ngianee kiauko ivo nniivai. Na sikaunnaadiri yookaama kiee viteera ngiaammuaui voovai kiaunoo: Aa mmoori aavaa iikianee, kiauko iivaivee. Ivo itaa kua tiivaivee,

⁹ tuduu rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaara nnikiarainno hanigia gioonna kiaapu inna nnaagiai nnuuya tunoo: Na ngii gaa ngii miaunoo. Hama na tauko vaidi Isarairaa voovoona aa vaidi aavaa roosiima yaagueeqainno niyara kutaavaivee tiivaivee,

¹⁰ tuduu rikiada rapira ngiaammuauya kieetaivo ari seena vaidiia Yisuunnasi titooya kava vara ranada nnida inna nnauvaki tooduu inna ngiaammuauvaa nniitaroovo vaa taikeeravai.

Yisuuva vaidiivo vaa putuuvaa yuruuravai

¹¹ Suai nnaagiai Yisuuva yoosinna Nainara vioo ari ngiaammuauyaata kaayau gioonna kiaapuyaatama inna tasipama viravai.

¹² Vidada Yisuuva yoosinnaivaa vagiaamunna keegiaivaki vainima kuanaree kiaa tooduu gioonna muaadavoona mmaapu mmuaavai mmata kioovo putuuvaa nnabaivaa kaayau gioonna kiaapuuya tasipama yoosinnaivakidiri varada nniravai.

¹³ Nnudu too Yisuuva gioonnaivaa too innara kaayauma boo tioo tunoo: Sa rataanee,

¹⁴ kiasa kioo oro nnabaivaa yapa kioo yatari sagaivau utuduu teeda ivaa varada nnuuya dida vauduu Yisuuva vaidi putuuvaa tunoo: Ni vaidio, na i kiasunoo: Diitaanee, kiasunoo,

¹⁵ tuduu rikioo diitoo hara kioo varioo iyaata kua tuduu Yisuuva inna vita kava ari kaanaa mmiravai.

¹⁶ Mmuduu rikiada mmuakiasa gioonna kiasapuuya aatuuda Anutuugaara kua yoketaivaa tida tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa ari vookaraivainno ti tasipama varinoo, tuduu vooyaano tunoo: Aanna Anutuugo ari gioonna kiasapuuya ti tuqinnaanaravoono tiivaivee,

¹⁷ kiasa kiada Yisuuva uu mmayaayaivaa mmuakiasa yoosinna Yutayaivaki vau yoosinnaiyauvaki varuuyaata vainima vau yoosinnaiyauvaki varuuyaata gioonna kiasapuuya kiasa mmuduu rikieeravai.

Yuvuaanaa nnaagiasa nuairaiya numa Yisuunna yaparairavai

(Matai 11:2-19)

¹⁸ Yuvuaanaa nnaagiasa nuaira ngiaammuaayaano Yisuuva uu mmayaayaivaa Yuvuaanaa kiasa mmuduu rikioo

¹⁹ ari ngiaammuaa taaravaitana tuduu innasi nnuduu ivaitana tunoo: Oro Yisuunna yaparaida kiatee: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta ari voovaara faannaida haitatuukiaarannee?

²⁰ kiasa mmiateeraivaara titooduu ivaitana numa Yisuunna tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo ti titaikiai ta i yapara kiasa ngiaunnaano. Ta kiasunnaano: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta ari voovaara

faannaida haitatuukiaarannee? kiaunnanoo, tiravai.

²¹ Ii suai ivaki Yisuuva ari vookara ari vookarau nniitarooyaata uuda kaayau hooyaatama tuqinnoo mmagia maisaiya vaidi aakiaiyauvaki varuuyaatama titooduu vuduu kaayau gioonna kiaapu avu huruutauya tuduu avu teeravai.

²² Yisuuva Yuvuaanaa ngiaammuuau inna yaparauvaitana tunoo: Ni kuaivaa rikiada na iikiau mmooriivaa teeda ivaara vida Yuvuaanaa kiasa mmiatee. Gioonna kiaapu avu huruutaiya vaa avu taanoo. Yuku maisaiya vaa diitada nookiaanoo. Iya mmammaiyauvunu buunna haiya roosiikiyaiya vaa yoketaama variaanoo. Yaata duunaiya vaa kuaivaa rikiaanoo. Putuaiya vaa diitada variaanoo. Mmanna haipuuya vaa ni mmayaaya yoketaivaa rikiaanoo.

²³ Gioonna kiaapu voovoono hama niyara taara yaata utiivaara Anutuuqo innara yoke-tainoo, tiravai.

²⁴ Tuduu rikiada Yuvuaanaa ngiaammuuauvaitana kava vara ranada innasi vida varuduu Yisuuva gioonna kiaapuuya innasi nnuuya Yuvuaanaara tunoo: Ngia koo mmuyai gaanga yoosinnaivau Yuvuaanaasi vida ngia aaniivai taara viravainnee? Yuunnaivo utuduu yanaa apuuvo kuapekuapoovaa taara viravainnee? Hamavee.

²⁵ Ngia aaniivai taara viravainnee? Ngia vaidi voovoono yaapa ari vookarauvaa apuuvaa taara viravainnee? Hamavee. Mo gioonna kiaapuuya yaapa ari vookaraiyauvaa apuaavo kaayau hoonaiyauvo iyasi suvuaiya iya vaidi kieetaiya nnauyauvaki variaavai. Hama koo mmuyai

gaanga yoosinnaivaki variaavai.

²⁶ Ngia vaidi forofetaavai taara viravainnee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Kutaa ngia vaidi forofetaa ari vookarauvo seena vaidi forofetaiya yaataroovaa ngia taara viravaivee.

²⁷ Anutuugaa kua fafaara roovo Yuvuaanaara vainno ataa kua tinoo: Anutuugo tinoo: Na titauko nnii vaidiivo aa nninoo. Na i tauraivaanaadee titano vioo aataruuvaa aini teerama kiaanaravaivee, tiivaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivai.

²⁸ Na ngii giaa ngii miee kiaunoo. Yuvuaano mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variैया yaataravai. Itaama vaino Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivaki gioonna kiaapu voovoono aduoo variivoono Yuvuaanaa yaataravaivee, tiravai.

²⁹ Yisuuva itaa kua tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuyaataama sikau takiisa vareera vaidiyyaataama Anutuugaa aataruuvaa yoke-taavaivee tiravai. Vaa Yuvuaano nnooriivaa iya apu kioovaa iya itaa kua tiravai.

³⁰ Vaidi Farisaiyaata kua mmaanna kiaa mmi-raiyaataama Anutuugo yoketaama variateera kiaa mmuu kuaivaara ooqoo tiravai. Yuvuaano hama nnooriivaa iya apuuvaa itaama ooqoo tiravai.

³¹ Yisuuva tunoo: Gioonna kiaapu aanna makee variैया deeya roosiimaida variaannee?

³² Iya nnaakara roosiikiaiya yoosinna vuu-taivaki isareeda varida ngiariiyara ngiariiyara aayanna reeda kiaanoo: Ta tooriivaa varada fee fee kiaunnani hama ngia ivaara kuaru raavai. Ta kuaru nnauvaa haraunnani hama ngia ivaara rataavaivee, kiaa kiada itaa kua kiaavai.

33 Ngia iya itaama iikiaivaa roosiima iikiaano. Yuvuaano nnoori apira vaidiivo ngioo yeennaivaaraata nnoori vuainaivaaraatama ooqoo kiaa kioodoo rikiada ngia innara tunoo: Mmagia maisaivo inna aakiaivaki topai vaidivaivee,

34 tuduu Na Vaidiivaa Mmaapuuvooono ngiee yeennaivaata nnooriivaatama nnaukai ngia kiaanoo: Aa vaidi aavaa taatee. Ivo ariiyara yaata utuoo tarikama kioo yeenna nnooriivaa nnai vaidivai. Ivo vuaina suuyaivaa nnoo kumimakai vaidivai. Ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaatama iya seenavaivee, kiaanoo.

35 Iya itaa kua kiaanaiata ti mmooriivaudiri Anutuugaa tinniivo kutaa vaivo kooyaa vaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi Farisaivaa nnauvaki variravai

36 Tuduu Farisai vaidi voovoono Yisuunna yaparauduu inna tasipama yeenna nnaanara inna nnauvaki viravai. Oro inna tasipama varioo rooru mmaataivau yadaa yau hara kioo vainno yeenna nnoo variravai.

37 Varuduu mmuai yoosinnaivakinnaa sabi nuaira gioonna voovoono Yisuuva Farisai vaidiivaa nnauvaki varioo yeenna nnoo varuu mmayaayaivaa rikioo heenna suuya suuda yoketaa vuu sikau tooriivaa vareeravai.

38 Varoo oro nnau aakiaivaki Yisuunna mmookainningiaadiri inna yukuuvaitana vainima dioo vainno ratoo varuduu inna vunnunnuuvo Yisuunna yukuuvaitanau tioo

vioo puutauduu ari kieeta yausiivaadiri inna yukuuvaitanaudiri ruga kioo inna yukuuvaitana mmootoo heenna suuya suuda yoketaa vuuvaa inna yukuuvaitanau tuseeravai.

³⁹ Tusooduu Farisai vaidiivo Yisuuva inna tasipama yeenna nnaiveera tuuvoono gioonnaivaa too arinaidiri yaata utuoo tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa tuanaavai iitiri. Aa gioonna inna yukuuvaitanau utii aavo maisama varioo mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaa arinaima taitirivee,

⁴⁰ tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Simoono, na vo kuavai i kiaa i mminai rikiaanee, tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, inna aikioovai. Ni giaa ni mianee,

⁴¹ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vaidi sikau mmiraivoono sikauyauvaa taara vaidivaitana mmiivai. Voovai kaayau sikauyauvaa (100) mmioo voovai kiisa sikauyauvaa (10) mmiivai.

⁴² Nnaagiai hama sikaunnaataikiai taaravaitana hama sai inna mmiaavo rikioo sikau mmira vaidiivo tinoo: Inna aikioovai. Vakiaa varaatee, tiivai. Mo dee vaidivoono innara pinaama mmuduuya ruainnee? Dee vaidivoono innara kiisama mmuduuya ruainnee?

⁴³ tuduu rikioo Simoono inna sai tunoo: Mo na yaata utuauko kaayau sikauyauvaa (100) vakiaa varaivoono innara pinaama mmuduuya ruaivaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Yo, a kutaa kuavai kiannanoo,

⁴⁴ kiaa kioo hanigioo gioonnaivaa too Simoonaa tunoo: Vaa aa gioonna aavaa a taannanoo. Na i nnauvaki ngiaukai hama a nnooriivaadiri ni yukuuvaitanaudiri finiannavai. Aa gioonna aavo

ari vunnunnuuvaadiri ni yukuuvaitana fini kioo ari kieeta yausiivaadiri ni yukuuvaitanaudiri rugaivai.

⁴⁵ A hama niyara yoketainna ni mmootaanavai. Na ngiau saivaata aa gioonna aavo mmanammanna ni yukuuvaitana mmootoo nnaasu varivai.

⁴⁶ A hama nnamariivaa varee ni kieetaivaki apuannavai. Aa gioonna aavo ni yukuuvaitanau heenna suuya suuda yoketaa kuaivaa tusaivaivee.

⁴⁷ Ivaaraina na i kiaa i mmiaunoo. Aa gioonna aavaa mminnamminnaa maisa kaayau suvuaiyauvaa vaa na ruga taika kiauvai. Ivo numa niyara pinaama mmuduuya ruaivaara na inna mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiauvo kooyaa vainoo. Gioonna kiaapu voovoono kiisa mminnamminnaa maisaiyauvo vaiyauvaa na ruga kiauko kiisama niyara mmuduuya ruaivaivee,

⁴⁸ kiaa kioo Yisuuva gioonnaivaa tunoo: Vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo,

⁴⁹ tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna tasi-pama yeenna nnooya ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: Aanna dee vaidivoono mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivainnee?

⁵⁰ tuduu rikioo Yisuuva gioonnaivaa tunoo: A niyara kutaavaivee kiannaivaaraina na i mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiee i vita yoke-taivau yapaunoo. Ausa nuufa tasipama kuanee, tiravai.

8

Gioonna vooya Yisuunna nnaagiai nuairavai

¹ Nnaagiai suai vooyauvai taika kioodoo Yisuuva mmuakiaa yoosinna kiisaiyauvakiaata pinaiyauvakiaatama nuainno varioo Anutuugo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuairavai. Nuauduu ari ngiaammuuu yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama

² gioonna vooya mmagia maisaiyauvo iya aaki-aiyauvaki varuduu titooyaatama gioonna vooya nniitarooduu tuqinnooyaatama inna nnaagiai nuairavai. Vo gioonna voovai nnutuuvo Mari-aava yoosinna Makataraa ivakidiri pikioo numa Yisuunna tooduu inna aakiaivakidiri mmagia maisa yaaku saivai sainaidiri taarama titooduu vuduu varuu gioonnaivo inna nnaagiai nuairavai.

³ Vo gioonna voovai inna tasipama nuauvaa nnutuuvo Yoqaanovee. Ivo kieeta vaidi Herootaa nnauvaara haitatuura vaidiivaa nnutuuvo Kusaanna nnaatavai. Vo gioonna voovai nnutuuvo Susanaavaata kaayau seena gioonna vooyaatama mmoori vara rada nuaida varida ngiari mminnamminnaiyauvaadiri Yisuunnaata ari ngiaammuauyaataama tuqinneeravai.

*Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri**mmataama kioo tiravai
(Matai 13:1-9; Marakaa 4:1-9)*

⁴ Kaayau gioonna kiaapuuya vo yoosinna vo yoosinnadiri Yisuunnasi nnida suvuau kioodoo

rikioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo:

⁵ Vaidi voovoono yeenna uruuyauvaa varoo oro ari mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai aataruuvo vaivau tuoo kuaikiai gioonna kiaapuuya ivaugiataa yuku raa rada nookiaavo rikioo ngiaammaiyauvo tuma porooma nnaavai.

⁶ Uru vooyauvai tuoo sikau tasipama vai mmataivau kuaiyauvo uruoo hama mmataivo nnamhari raivaara akiairaama aasannaivai.

⁷ Uru vooyauvai tuoo ooviiyauvaki kuaikio ooviiyauvo iyauvaa tasipama uruoo raputu kiavai.

⁸ Uru vooyauvai mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo yoketaama urikio too kaayau iiraiyauvo yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioo vaivaivee. Yisuuva itaa kua kiasa kioo kava tunoo: Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

*Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai
(Matai 13:10-17; Marakaa 4:10-12)*

⁹ Tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya ivo uruuyauvunudiri mmataama kioo tuu kua oyaivaara inna yaparauduu rikioo

¹⁰ Yisuuva iya sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira kua oyaivo haumaki vaivaa fai na ngii giaa ngii minai ngiengieenoo arinaima rikiaaravai. Mo gioonna kiaapu vooya teedada mmanna avuuyauvaadiri teeda hama tuqinnama taaravai. Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiada hama arinaima rikiaaravai. Hama iya tuqinnama teeda arinaima riki-

aaraivaara na mmatayaa diaa mminnaa vooyavunudiri mmataama kiese iya kiasa mmiauvai.

Yisuuva uru rututuora kua oyaivaa kooyaa tiravai

(Matai 13:18-23; Marakaa 4:13-20)

¹¹ Anna mmatayaa diaa mminnaivaudiri na mmataama kiese kiauva oyaivaa rikiaatee. Uruuyauvo Anutuuga kuavai.

¹² Uruuyauvo aataruuvau tuoo kuaiyauvo inna gionna kiaapuuya Anutuuga kuaivaa rikieeraia roosiivai. Iya rikiada kutaavaivee tikio Anutuuga aataru yoketaivau iya yapeevoora Anutuuga kuaivo iya yaatayaa vaivaa Sataango numa varoo kuaivai.

¹³ Uruuyauvo sikau tasipama vai mmataivau tuoo kuaiyauvo inna gionna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuga kuaivaa rikiada kaayau siriga tasipama varaavai. Uruuyauvo uruoo hama tuukaiyauvo kuaiyauvaa roosiima iya kisa suai Anutuuga kuaivaara kutaavaivee kiaavo mminnamminnaa maisaiyauvo iya iinno taikiai iya muaraagaida Anutuuga aataruuvaa makee tikiai pikiaavai.

¹⁴ Uruuyauvo ooviivaki tuoo kuaiyauvo inna gionna kiaapu vooya Anutuuga kuaivaa rikieeraia roosiivai. Iya rikiada varidada nnaagiai ngiari mmooriyauvaara pinaama yaata utida sikau vareeraivaara yaata utida mmamma iira aataruuvaara yaata utuaavo iyauvoono iya suvuainno Anutuuga kuaivaa rugaikio rikioo iiraiyauvo gaasi roosiima vaivai.

¹⁵ Uruuyauvo mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo inna gionna kiaapu vooya roosiivai.

Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada varada puaisakama utida safuuma yoketaama varida iya pirisaikiainnaata Anutuuqaa mmooriivaa mmannammanna iikiaavovo iira yoketaiyauvo iyaki vaivaivee.

Hama kuu yavaivaadiri toobaivaa rummua apivai

(Marakaa 4:21-25)

¹⁶ Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi kioo varoo oro yapa kioo kuu yavaivaa varoo toobaivau tuarapatikama rummua apu kiakio vaivai. Hama ivaa varoo oro terenaivaa mmemmaivaki yapa kiaivai. Gioonna kiaapuuya mmaanadiri ngiayia mmeekiaivaa taateeraiyaara ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai.

¹⁷ Mmuakiaa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo fai kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvaa rummua apu kiaiayauvo fai rabara kino kooyaa vainai mmuakiaaya taaravai.

¹⁸ Ngia rikiaa kuaivaara arinaima yaata utida rikiaatee. Gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono fai Anutuuqo ari vo kua vo kuaivaa inna kiaa mmino rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa kuaivo inna yaatana vaivoono ariiyara yaata utuoo tinara: Vaa kua vooyauvai niiki vainoo, tino rikioo fai akiairaino taunnino hama innaki kuaiyauvootainaravaivee.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai

(Matai 12:46-50; Marakaa 3:31-35)

¹⁹ Tuduu rikiada Yisuunna kaanoota inna kataunnaiyaatama innasi ngiaaree kiaa numa

tooduu kaayau gioonna kiaapuuya inna suvuau kioodoo hama innasi nniravai.

²⁰ Hama innasi nnuuvaara gioonna kiaapuyakidiri voovoono Yisuunna tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i kataunnaiyaatama mmaanai dida vaid aita kua kiaara iikiaano,

²¹ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya Anutuugaa kuaivaa rikiada ivaa iiki-aiya iya inna ni noova ni gata vayaiyavee, tiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeer-avai

(Matai 8:23-27; Marakaa 4:35-41)

²² Vo suai Yisuuvaata ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karada varuduu Yisuuva iya tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai kuaaravee, tuduu rikiada kanuuvaa feena rada

²³ vida varuduu Yisuuva vuru ivaki vairavai. Vuru vainno varuduu yuunna yaamurukaivo nnooriivaudiri nnuduu nnooriivo kaayau korokoroonno ketekaateenno kanuu aakiaivaki ngioo vioo iya rupertu taikaanara uuduu rikiada

²⁴ ari ngiaammuauya numa inna yuruuda tunoo: Nnoonna-o, nnooriivo kiisa suai ti raputinara iinoo, tuduu rikioo Yisuuva diitoo yaagueeqama yuunnaivaata nnooriivaatama ooqoo tuduu yuunnaivo pikiooduu nnooriivo hama korokooravai.

²⁵ Hama korokorooduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aaniira hama niiyara kutaavaivee kianne? tuduu rikiada nnikiaraida aatuuda ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Anna dee vaidivainnee? Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada akiiraama taikaavaivee, tiravai.

*Yisuuva mmagia maisa varuu vaidiivaa tuqin-
neeravai*

(Matai 8:28-34; Marakaa 5:1-20)

²⁶ Yisuuva ari ngiaammuauyaatama Karirayaa pikiada nnoori haruungaivau vida mmata sainai vauvaa nnutuuvo Keraseenga vuduu kanuuvo oro siriivau dioo vauduu

²⁷ Yisuuva reemi roo saivaata mmagia maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki topau vaidiivo ii yoosinna ivaki varuuvoono Yisuunna saidi tiiravai. Ivo hokoba suai taguaada hara kioo varioo hama ari nnauvaki varirainno pikioo vaidi putuuya hau oonauyauvaki variravai.

²⁸ Ivoono Yisuunna too pinaama vuu vuu kai kai tioo ngioo varoo inna yuku oyaivaki vainno puaisakama aayanna roo tunoo: Yisuu-o, Anutu-uqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa Mmaapukuavee. A aaniivai ni iinarainna ngiannannee? Na yaagueeqama i kiaunoo: Sa ni ruputuanee, kiaunoo.

²⁹ Vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaiyauvo topauvaara Yisuuva iya tiida kuateera tuuvaara vaidiivo itaa kua tiravai. Vaa kaayauneetu mmagia maisaiyauvo vaidiivaa topauduu gioonna kiaapuuya inna vitada yeena yaagueeqaivaadiri inna yuku yaakuuvaitanau ranaa rau kiada nnauvaki yapa kiada haitatuukiaavoonnaata ivo yeena yaagueeqaivaa rannakekaama kiooduu mmagia maisaiyauvo inna topauyaano vitada koo mmuyai gaanga voovau viravai.

³⁰ Ii vaidi ivaa Yisuuva yaparainno tunoo: Ai nnutuuvaa kianee, tuduu rikioo mmagia mai-

saiyauvo kaayau inna aakiaivaki varuuyauvaara ivo tunoo: Ni nnutuuvo Kaayauvavee,

³¹ tuduu rikiada mmagia maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki varuuya Yisuuva sa ti titanai ta titi irisai soopa hokoba mmata pinnaasayaa kuaivaki kuateeraivaara yaagueeqama inna yaparairavai.

³² Yaparauduu teeda kaayau puaraiyauvo taapi-ivau yeenna nneeda variravai. Yeenna nneeda varuduu mmagia maisaiyauvo puaraiya aaki-aiyauvaki kuaaraivaara yaagueeqama Yisuunna yaparauduu rikioo ee-oo tuduu

³³ vaidiivaa aakiaivakidiri pikiada vida puaraiya aakiaiayuvaki vuduu teeda mmuakiaa puaraiya rereevau mmeepi seenada nnoori haruungaivaki vida putu taika kieeravai.

³⁴ Putu taika kioodoo vaidi puaraiyara haitaturaiya ivaa teeda seenada vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuya kiaa mmida annaanna nnauyauvaki varuuyaatama kiaa mmiravai.

³⁵ Kiaa mmuduu rikiada gioonna kiaapuuya yoosinnaivaki pikiada Yisuuva uu mmooriivaa taara nniravai. Iya Yisuunnasi nnida tooduu vaidiivaa vaa mmagia maisaiya inna aakiaivakidiri pikioovo ari uyira rairaiyauvaa uyu rau kioo Yisuunna yuku oyaivaki varuduu ari yaataivo vaa yoketauduu gioonna kiaapuuya innara aatuuravai.

³⁶ Aatuuduu gioonna kiaapu Yisuuva vaidi-ivaa tuqinnoovaa tooyaano seena gioonna kiaapu vooya kiaa mmiravai.

³⁷ Kiaa mmuduu mmuakiaa gioonna kiaapu mmata Keraseenga vainima vau mmataivau

varuuya pinaama iya aatuuvaara Yisuunna tunoo: Ti pikiee kuanee, tuduu rikioo Yisuuva iya pikioo kanuuvaki karoo kava vara ranoo kuanara iiravai.

³⁸ Kuanara uuduu too vaidi mmagia maisaiyauvo inna aakiaivakidiri pikioovoono Yisuunna yaagueeqama yaparainno tunoo: Kii neeta kuanaravee, tuduu rikioo Yisuuva inna ooqoo tioo tunoo:

³⁹ Ai nnauki kava vara ranee viee Anutuugo i iima kiai kuaivaa gioonna kiaapuuya kiasa mmi- anee, tuduu rikioo ivo vioo yoosinna aakiaivaki nuainno varioo gioonna kiaapuuya Yisuuva inna iima kioo kuaivaa kiasa mmiaa roo nuairavai.

Yisuuva Yairiinna raunnaivaata gioonna voovaatama tuqinneeravai

(Matai 9:18-26; Marakaa 5:21-43)

⁴⁰ Yisuuva nnoori haruunga sainaidiri kava vara ranoo nnuduu teeda kaayau gioonna kiaapuuya innara faannauya inna tooduu kaayauma innara iya yoketairavai.

⁴¹⁻⁴² Yoketauduu vaidi voovoono ivakinnaaya nuunaira nnauvaa kieeta voovai nnutuuvo Yairi- iva Yisuunna saidi ngioo inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno yaagueeqama ni nnauki ngianeera inna tiravai. Ari raunna mmuaavai inna nu- anuuvo yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana varuu kiatannaivo putinara uuvaara inna ya- parairavai. Yaparauduu rikioo Yisuuva inna tasi- pama vioo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna suvuau kieeravai.

⁴³ Suvuau kioodoo gioonna voovoono kabaa vira aataruuvo tupatupaa innaki vaududuu nu-anu yaakuuvaitana yukukidiri taara nuanu taika kioo varuu gioonnaivo varioo tutaqaiyasi vuduu hama iya inna tuqinneeravai.

⁴⁴ Hama inna tuqinnoovoono numa Yisuunna mmookainnidiri dioo vainno inna buruqa araijavau utuduu rikioo inna kabaa vira aataruuvo makee tuduu taikeeravai.

⁴⁵ Taikooduu rikioo Yisuuva yaparainno tunoo: Gioono ni utivainnee? tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya hameetavee tuduu Petrooso inna sai tunoo: Nnoonna-o, kaayau gioonna kiaapuuya i ututuuma kiada i mmammaivau rummua sisaama rada nookiaavaivee,

⁴⁶ tuduu rikioo Yisuuva Petroosaa kuaivaa sai tunoo: Vaa gioonna kiaapu voovoono ni utikio yaagueeqa ari vookaraivo niikidiri kuaivaa vaa na rikiauvaivee,

⁴⁷ tuduu rikioo gioonnaivo Yisuuva inna toovaara rikioo biribiriinno inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno ari Yisuunnayaa utuuvaara gioonna kiaapuuya avuuvau Yisuunna kiasa kookieeravai. Inna kabaa vira aataruuvo taikaanaraivaara ivo numa inna utuduu makee tuduu taikoovaara Yisuunna kiasa kookieeravai.

⁴⁸ Kiasa kookieema kioodoo rikioo Yisuuva inna tunoo: Ni nunnakuavee. A yaagueeqama niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a yoketaama hara kiee varian-nanoo. Diitee ausa nuufa tasipama kuanee.

⁴⁹ Yisuuva itaa kua tuu saivaata vaidi voovoono kieeta vaidi Yairiinna nnauvakidiri ngioo inna kiasa mmioo tunoo: Vaa i raunnaivo putinoo. Sa

vitaira vaidiivaa vitee kuanee,

⁵⁰ tuduu rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaa rikioo Yairiinna tunoo: Sa ausa mmuaararee pinaama yaata utuane. Niiyara nnaasu yaata utuee kutaavaivee kiane. Tino fai i raunnaivo yoketaama varinaravaivee,

⁵¹ kiaa kioo vioo vioo oro nnauvaki kuaneeree kiaa iinno varioo mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnauvaki vivoo kiaa Yisuuva iya ooqoo kiaa kioo Petrooso Yakoopo Yuvuaanainnaata vitoo kiaatannaivaa kaano koovaitanaatama vitoo nnauvaki viravai.

⁵² Vitoo vioo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ivaki varida kiaatannaivaara kaayauma ratada varuduu Yisuuva oro iya tunoo: Sa rataatee. Hama kiaatannaivo putivai. Kati vuru vainoo,

⁵³ tuduu rikiada iya vaa kiaatannaivo putuuvaa teeda Yisuunnara pinaama rairavai.

⁵⁴ Raida varuduu Yisuuva oro kiaatannaivaa yaakuuvau utuoo inna tunoo: Kuabuaa-o, diitane,

⁵⁵ tuduu rikioo kava inna mmannasaivo nnabaiivaki nnuduu akiairaama diiteeravai. Diitooduu too Yisuuva iya tunoo: Yeennaivaa inna mmiatee,

⁵⁶ tuduu rikiada kaano koovaitana kaayauma nnikiarauduu Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa na iikiau kua aavaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, tiravai.

9

*Yisuuva ari ngiaammuauya titeeravai
(Matai 10:5-15; Marakaa 6:7-13)*

¹ Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama innasi ngiateera tuduu rikiada innasi nnuduu gioonna kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaata nniitareeraiya tuqinnaateera yaagueeqaivaatama iya mmiravai.

² Iya mmioo Anutuugo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiasa mmida nniitareeraiya tuqinnaateeraivaara iya tioo

³ tunoo: Sa aataruuvaura mminnaiyauvaa varada kuatee. Kati kuatee. Sa yau kurida nuairaivaata varada sa utuaiyauvaa varada sa yeennaiyauvaa varada sa sikauyauvaa varada sa ngii yaapaiyauvaa taara tida varada kuatee. Mmuua tida mmuaa tida nnaasu varada kuatee.

⁴ Ngia yoosinnaiyauvaki vida teekiai tauraa nnauvaa ngii miyaiyauvaki nnaasu varida yapooma yoosinnaiyauvaa pikiada vira suaivaki ii nnau iyauvaatama pikiada kuatee.

⁵ Fai ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida teekiai iya hama ngii tuqinnakiai teeda ngiingii yukuuyauvunudiri kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada ii yoosinna ivaa pikiada kuatee. Anutuugo irisai maisaivaa iya mminaraivaara iya rikiaateeraivaara kufukuufaiyauvaa ngii yukuuyauvunudiri rututuooma kiatee,

⁶ tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya mmuakiasa yoosinnaiyauvaki nuaida varida mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiasa mmiasa rada nuaida nniitarooya tuqinneeravai.

Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo kumimakairavai

(Matai 14:1-12; Marakaa 6:14-29)

⁷ Yutayaiya kieetaivo Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo kaayauma kumimakairavai. Gioonna kiaapu vooyaano tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuoo kava diitaivaivee,

⁸ tuduu vooyaano tunoo: Nnaaruaa vaidi foro-fetaa voovoona kava diitaivaivee,

⁹ tuuvaara Herooto kaayauma kumimakairavai. Ivo tunoo: Vaa na kiaaduu ni ngiaammuauya Yuvuaanaa nnuunaivaa rutakeeravai. Aa vaidi aavaa na mmayaayaivaa rikiauvo inna dee vaidi-vainnee? kiaa kioo Yisuunna taanara iiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeenna mmiravai

(Matai 14:13-21; Marakaa 6:30-44; Yuvuaano 6:1-14)

¹⁰ Yisuunna ngiaammuau kua varada nuauya kava vara ranada nnida ngiari uu mmayaayaivaa Yisuunna kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iyaatama sunoo ngiarivana nnaasu yoosinna Betesaitaa viravai.

¹¹ Vuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya vuvuaa teeda rikiada iya vata rada viravai. Vuduu too Yisuuva iyara yoketaingo Anutuugo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa iya kiaa mmioo nniitarooya tuqinneeeravai.

¹² Tuqinnooduu suaivo haatapaanara uduu Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana innasi nnida tunoo: Aa yoosinna aavo koo mmuyai mmanna gaanga yoosinnavai vaivaara gioonna kiaapuuya titanai

kuatee. Iya aavakinnaaya yoosinnaiyauvaki vida aa vainima vai nnau aayauvakiataama vida yeennaiyauvaa vara kiada nneeda iyauvaki vuru vakiateeraivaara titanai kuatee,

¹³ tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Mo ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee, tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Bereeta yaaku saivai tavau taarama nnaasu tiisi vainoo. Fai a ti titanai ta oro aa gioonna kiaapu mmuakiaa aayani yeennaiyauvaa yookaama kiada varaarannee? tiravai.

¹⁴ Iya vaidiiya nnaasu yaaruduu kaayau (5000) ivau variravai. Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia gioonna kiaapuuya tikiai vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau variatee. Itaqitaama variatee,

¹⁵ tuduu rikiada iya itaa kua tuduu gioonna kiaapuuya rikiada variravai.

¹⁶ Varuduu Yisuuva bereeta yaaku saivai tavau taaravaitanaatama tu kioo vainno avuuvaa ngiau aapu reeri too vainno iyauvaara Anutuuqaata kua yoketaivaa tioo iyauvaa kusiinnonno kioo ari ngiaammuauya mmuduu varada gioonna kiaapuuya mmiravai.

¹⁷ Mmuduu mmuakiaaya nnooduduu iya au-saiyauvo rasiituduu Yisuunna ngiaammuauya iya yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nunama utua yaakuuvaitana yukukidiri taarama rummua yapa kieeravai.

*Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(Matai 16:13-19; Marakaa 8:27-29)*

¹⁸ Vo suai Yisuuva arivana yaaku varoo varuduu ari ngiaammuauya innasi nnuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Gioonna

kiaapuuya niyara dee vaidivainnee kiaa kiada dataa kuaida kiaannee?

¹⁹ tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Vooya kiaanoo: Yuvuaano nnoori apira vaidivaivee, kiaanani vooya kiaanoo: Irayaavavee, kiaanani vooyaano kiaanoo: Nnaaruaa forofetaa voovoono putuoo kava diitaivaivee, kiaavaivee,

²⁰ tuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngieeta niyara dataa kuaida kiaannee? tuduu rikioo Petoorooso inna sai tunoo: A vaidi Anutuuqo i mmataama kiokuavee, tiravai.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai

(Matai 16:20-28; Marakaa 8:30-9:1)

²¹ Tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa aa kua aavaa gionna kiaapuuya kiaa mmiatee,

²² kiaa kioo tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvo fai kaayau mmamma nniitareeraivaa varaanaravai. Fai vaidi yokovaiyaatama vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa mmira vaidiiaatama niyara ooqoo tikiai fai vaidiia ni ruputikiai na putino taara suaivaitana taikano voomaivaki Anutuuqo ni tinai na keenaa diitaanaravaivee, tiravai.

²³ Kiaa kioo vo kuavai mmuakiaaya kiaa mmioo tunoo: Fai gionna kiaapu voovoono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata utira aataruuvavaara ooqoo tioo gionna kiaapuuya niyara inna ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara mmuakiaa suai ee-oo tioo ni nnaagiai ngiaivee.

²⁴ Gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuoononnonno fai yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno niyara putinaraivaara ee-oo tiivo fai tupatupaa variraivaa varaanaravai.

²⁵ Fai gioonna kiaapu voovoono ariiyara nnaasu yaata utuoo mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaa varoonnonno hama tupatupaa variraivaara yaata utirainno putuoo fai dee irisai yoketaivaa Anutuuqaasidiri varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee.

²⁶ Fai yapooma Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono ni mmeekia ari vookaraivootama ni Napoonna mmeekia ari vookaraivootama aangeraa yoke-taa tuanaiya mmeekia ari vookaraiyauvootama na kava mmatayaa tiinaravai. Gioonna kiaapu voovoono niyaraata ni kuaivaaraatama inna mmamma maisainai na mmatayaa kava vara ranee tiee sai innara mmamma maisainaravaivee.

²⁷ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu aavau dida vakiaa vooya hama putirama kiada varida Anutuuqo gioonna kiaapuyara diravai taaravaivee, tiravai.

Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai

(Matai 17:1-8; Marakaa 9:2-8)

²⁸ Yisuuva ii kua iyauvaa kiaa taika kiooduu yaaku saivai karasaidiri taaravooma suaivo taika kiooduu ivo Petorooso Yuvuaano Yakoopainna vi-too taapiivau yaaku varaanara viravai.

²⁹ Oro yaaku varoo varuduu inna oori nnikiivo hanigoo ari vookarairavai vauduu inna uyira rairaiyauvo poosainno pinaama mmannaammannairavai.

³⁰ Mmannaammannauduu makee tuduu taara vaidivaitana Musiiya Irayaaya innaata kua tiravai.

³¹ Ngiau aapu vau ari vookarau mmeekiaivo ivaitanaasi vauduu Anutuugo nnaaru ari yaatayaa vau kuaivaa iinaraivaara Yisuuva Yerusareema voo putinaraivaara ivaitana Yisuunnaata kua tiravai.

³² Kua tida varuduu Petoroosaa tasipama varuu vaidiivaitana vurura rusirusiida varida tooduu Yisuuva hanigoo ari vookarairavai vauduu Petoroosaa tasipoovaitana inna teeda vaidi taaravaitanootama inna tasipama duuvaa teeravai.

³³ Tooduu vaidiivaitana Yisuunna pikiada kuaara iida varuduu Petorooso Yisuunna tunoo: Nnoonna-o, ta aavaki variaunnano ti yoketaiino. Kii ta unnakua nnau taaravooma heekaaravee. Aini voovai heekada Musiinnani voovai heekada Irayaannani voovai heekaaravaivee. Iva kumimakainno itaa kua tiravai.

³⁴ Ivo tuu saivaata namaivo tuoo iya rummua apu kioo vauduu kaayauma aatuuravai.

³⁵ Aatuuda rikiooduu Anutuugaa kuaivo nama aakiidaadiri tuoo tunoo: Inna ni Maapu tua-naivovee. Na inna mmataama kiee yapauvai. Inna kuaivaa rikiaatee.

³⁶ Iva kiaa taika kioodoo iya tooduu Yisuuva ari-vana nnaasu dioo vairavai. Ii suai ivaki Yisuunna ngiaammuuu taaravoomaido ngiari too kuaivaa hama kiaa kookieeraida pikiada kua seemuaa

variravai.

*Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuau-
vaa tuqinneeravai*

(Matai 17:14-18; Marakaa 9:14-27)

³⁷ Vauya patauduu Yisuuva ari ngiaammuau taaravoomaidootama taapiivaudiri pikiada tiida tooduu gioonna kiaapu kaayauya iya sunada nni-ravai.

³⁸ Nnuduu gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoono aayanna roo tunoo: Vitaira-o, na yaagueeqama i yaparakiaunoo. Numa ni maapuuvaa taanee. Ni maapuuvo mmuaa tuanaavaivee.

³⁹ Mmagia maisaivo inna rupertikio ivo aki-airaama kai tioo putuoo mmatayaa vaikio taara kuaanuuvo inna avaivakidiri tiikio mmagia maisaivo hama inna pikioo virainno makemakee inna rupertikiokio maisainoo.

⁴⁰ Mmagia maisaivaa tita kiki kuaiveera na yaagueeqama i ngiaammuauya yaparakiaukai hama iya yopeema titaavaivee,

⁴¹ tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ngia makee variaa gioonna kiaapuuya hama ngia niyara kutaavaivee tiraidaida koonnama variaano. Na hokoba suai ngii tasipama hara kiee variaukai hama ngia niyara kutaavaivee kiaavai. Fai na naana suai ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niyara kutaavaivee kiaranee? Na ngii tasipama variee ngia ni kuaivaa rikiaaraivaara na faannaina variaunoo, kiasa kioo vaidiivaa tunoo: Ai mmaapuuvaa vitee aapi niisi ngianee,

⁴² tuduu rikioo koova ari mmaapuuvaa vitoo ngioo varuduu mmagia maisaivo makee tuduu inna ruputuduu mmatayaa vioo varoo vainno yuku yaakuuvaa hannatotauduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa ooqoo kiaa kioo ngiaammuauvaa tuqinnama kioo kava ari koonna mmuduu teeda

⁴³ mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuugaa yaagueeqa ari vookarauvaara avai kurutooma kiada yaaku vuatavuatairavai.

*Yisuuva ari putinaraivaara keenaa tiravai
(Matai 17:22-23; Marakaa 9:30-32)*

Gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori mmuakiaayauvaara yaaku vuatavuataida varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo:

⁴⁴ Aa na ngii giaa ngii minara kua aavaa sa taunnuatee. Vaidiyya na Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi vooya miaaravaivee,

⁴⁵ tuduu rikiada hama iva tuu kua oyaivaa arinaima rikieeravai. Ivo itaa kua tuuvaara iya kumimakakiateeraivaara Yisuuva hauma kua tuduu rikiada ivaa oyaivaara iya inna yaparaki-aaraivaara aatuuravai.

*Yisunna ngiaammuaudo kieeta vari-aaraivaara inna yaparairavai
(Matai 18:1-5; Marakaa 9:33-37)*

⁴⁶ Yisunna ngiaammuauya ngiariita ngiariita kua yaagueeqama tida tunoo: Tiikidiri deevoono ari seenaiya yaataroo kieetavai varinaranee?

⁴⁷ tuduu rikioo Yisuuva iyaki vau kuaivaa rikioo nnaakara voovai vitoo ari yaaneennigiataa yapa kioo

⁴⁸ iya tunoo: Gioonna kiaapu voovoono niyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaara tuqinnaivoono inna niyaraatama tuqinnainoo. Niyara tuqinnaivoono ni titoovaaraatama tuqinnainoo. Ivaarainno ngiikidiri vaidi voovoono aduoo variivoono fai tauraanaavai varinaravaivee, tiravai.

Hama ti nnammutuaavai variivoono ti seenavai varivai

(Marakaa 9:38-40)

⁴⁹ Tuduu Yuvuaano Yisuunna tunoo: Nnoonnao, ta taunnano vaidi voovoono i nnutuuvaa tasi-pama tioo vaidiiya aakiaakidiri mmagia mai-saiyauvaa titaikiai kuaavai. Ii vaidi ivo hama ti tasipama nuai vaidivaara tida ta innara ooqoo kiaunnavaivee,

⁵⁰ tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Sa inna ooqoo kiatee. Gioonna kiaapu voovoono ngii kuaivaara hama ooqoo tiivoono inna hama ngii nnammutuaavai. Ivo inna ngii seenavaivee, tiravai.

Samariaa yoosinnaiya hama Yisuunnara tuqinneeravai

⁵¹ Anutuuoqo tino Yisuuva ngiau aapu ari kuanara suaivo vainima vauduu too ari kuanaraipira yaata utuoo Yerusareema aataruuvau kuanaree kiaa viravai.

⁵² Aataruuvau vioo varioo ari kuanara kuaivaananaa tuduu rikiada vaidiiyannaadee vidada oro Samariaa gioonna kiaapuuya yoosinna voovaki iya kiaa mmikiai rikiada Yisuunnani teerakiateeraivaara iya viravai.

53 Vida iya kiasa mmuduu rikiada ivaki varu-
 uya Yisuuva Yerusareema kuanaraiwaara rikiada
 hama innara iya yoketairavai.

54 Hama innara iya yoketauduu rikiada
 Yisuunna ngiaammuaouvaitana Yakoopaya
 Yuvuaanaya tunoo: Udaanga-o, a ti tinai ta ngiau
 aapuuvakidiri ikiaivaa tikio tioo iya taa taputu
 kiaivee,

55 tuduu rikioo Yisuuva hanigia yaagueeqama
 ivaitana sai tunoo: Sa itaa kua kiatee,

56 kiasa kioo ivootama ari tasipama
 nuauyaatama vida tarada ari vo yoosinnaivakira
 viravai.

Vaidiia Yisuunna nnaagiai kuaara tiravai
(Matai 8:19-22)

57 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama aataruu-
 vau vida varuduu vaidi voovoono numa Yisu-
 unna tunoo: A kuanna yoosinnaiyauvaki fai
 neeta i tasipama kuanaravaivee,

58 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo:
 Fayaiya ngiari nnaamuruuyauvaki vakiaavai.
 Ngiaammaiia ngiari ngiisaiyauvaki vakiaavai.
 Na Vaidiivaa Mmaapuuvono hama na vuru
 vaira nnauvootainoo,

59 kiasa kioo vaidi voovai tunoo: Ni nnaagiai
 ngianee, tuduu rikioo ivo inna kua sai tunoo:
 Udaanga-o, kii na varinono ni napoova putinai
 hau kiee i nnaagiai kuanaravee,

60 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo:
 Pikinai vaidi koonnama variiaa putuaiya roosi-
 ikiaiyaano ngiari seena vaidi putuaiya hakuatee.
 Eenoo oro gioonna kiaapuuya Anutuuqo gioonna
 kiaapuuyara dira mmayaayaivaa kiasa mmianee,

⁶¹ tuduu rikioo vaidi voovoono inna tunoo: Udaanga-o, fai na i nnaagiai kuanaravee. Kii na oro ni nnauvaki variyaiya tee fai i nnaagiai kuanaravaivee,

⁶² tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Gioonna kiaapu voovoono ni mmooriivaa iinnonnoon-naata ivau kuataama vaikioonnaatainno hani-gioo ivo tauraa aataruuvaara yaata utiivo fai hama yopeema Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmooriivaa iinaravaivee, tiravai.

10

Yisuuva kua varada nuairaiya (72) titooduu vi-rayai

¹ Nnaagiai Udaanga Yisuuva kaayau vaidi vooya (72) nuunama kioo iya nnutuuyauvaa tioo taara tioo taara tioo titeeravai. Ivo nnaagiai kuanara yoosinna mmuakiaayauvaki iyannaadee kuateeraivaara iya titeeravai.

² Iya titaanara iinno varioo iya tunoo: Mmooriivaki kaayau yeenna kaanaiyauvo nneeravaata vaikiai gioonna kiaapu vareeraiya mmuaa taaraya variaanoo. Itaama vaikio mmoori nakaaravo yeenna vareera gioonna kiaapu vooya titanai ari mmooriivakidiri kaanaiyauvaa varada inna nnauvaki yapaateeraivaara yaaku varaatee.

³ Na ngii titauvau kuatee. Rikiaatee. Na gioonna kiaapu fai mmaraaraa roosiikiyaiyasi ngii titanai iyasi vida ngia puara sipisiipa nnaakaraiya roosi-ima tirooma variaaravai.

⁴ Sa sikau rira utuaiyauvaata sa ngiaaru kiasa yeennaivaa vara rira utuaiyauvaatama sa yuku nnaba vooyauvaatama uyida varada kuatee. Sa

gioonna kiaapu aataruuvau ngiaiyaata teeda kua kiatee.

⁵ Ngia nnau voovaki vida ivaki variaya tauraa kiatee: Aa nnau aavaki variayaki ausa nuufaivo vakiaivee,

⁶ tikio rikioo ausa nuufai vaidiivo ivaki varino rikioo fai ngii ausa nuufaivo innaki vainaravai. Hama ausa nuufai vaidi voovai ivaki varino too ngii ausa nuufaivo ngiingiiki vainaravai.

⁷ Ngii miaa nnauyauvaki nnaasu varida yeennaiyauvaata nnooriyauvaatama ngii miaiyauvaa nnaatee. Ngiengie mmoori varaivaudiri irisaiyauvo vaiyauvaa ngii mikiai nnaaraivaara itaama variatee. Sa vo nnau teeda vo nnau teeda nookiatee.

⁸ Ngia ari vo yoosinnaivaki vikiai gioonna kiaapuuya ngii tuqinnada yeennaiyauvaa ngii miyaiyauvaa nnaatee.

⁹ Mmuai yoosinnaivaki varida nniitaraiya tuqinnada mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiatee: Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nninoo, kiatee.

¹⁰ Ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki vikiai gioonna kiaapuuya hama ngii tuqinnakiai oro aataruuvau dida vaidi kiatee:

¹¹ Kufukuufaiyauvo ngii yoosinnaivaki vaiyauvakidiri kati ti yukuuyauvunu vaiyauvaa ta ruga kikio iyauvaara Anutuuoqo irisai maisaivaa ngii minaravai. Vaa Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nniivaara arinaima rikiaatee, kiatee.

¹² Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuoqo ti yaparaira suaivaki fai gioonna kiaapu yoosinna Sutuuma maisama varuuya irisai maisaivaa

pinaama varaaravai. Hama ngii tuqinneera kiaa yoosinnaiya fai ngiari irisai maisaivo Sutuuma varuuya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee.

Gioonna kiaapu vooyaano hama ausa hanigieeravai

(Matai 11:20-24)

¹³ Boo, ngia gioonna kiaapu yoosinna Korasima variyaiyaata yoosinna Betesaitaa variyaiyaatama fai yapooma ngii mmooriivaa irisai maisaivo vainaravai. Nnaaru gioonna kiaapuuya yoosinna Turu Sitoonaivaitana maisamaisama variravai. Na Anutuugaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa ngii yoosinnaivaitanaki iikiaivaa Turu Sitoona yoosinnaivaitanaki iikiaatiri. Iya teeda vaa nnaaru hanigiada yoketaama varutiri. Gioonna kiaapuuya iya hanigiada yoketaama varuuya taateeraivaara iya ausa mmuaararoovaa varada buruqa sisiiyauvaa raida kaupavaa ngiari kieetaiyauvunu habara apu kiada varutirivee.

¹⁴ Anutuugo ti yaparainara suaivaki gioonna kiaapu Turu Sitoonaiya irisai maisaivaa pinaama varaaravai. Ngia gioonna kiaapu Korasimaiyaata Betesaitaiyaatama ngii irisai maisaivo iya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee.

¹⁵ Ngia gioonna kiaapu Kapanauma variyaiyaso, ngia ngiau aapu variaaree kiaiya fai Anutuugo tinai ngia mmeepi ikia aakiaana vida kiaaravaivee, tiravai.

¹⁶ Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari kuaivaa varada kuatera titoo vaidiiya tunoo: Gioonna kiaapu voovoono ngii kuaivaa rikiaivoono fai ni kuaivaata rikiaanaravai. Gioonna kiaapu

voovono fai ngiiyara ooqoo tioo niyaraatama ooqoo tinaravai. Fai niyara ooqoo tioo ni titoovaaraatama ooqoo tinaravaivee, tuduu rikiada ngiari tuu mmooriiyauvaara vida raubiriiravai.

Kuaivaa varada nuaira vaidiyya kava nniravai

¹⁷ Vaidi kua varada nuairaiya (72) vida raubiriida mmoori varadada kava vara ranada nnida kaayau sirigaida kiaanoo: Udaanga-o, ta i nnutu tasipama kiaunnani mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki variyaiyauvo tiida mmaanai kuaavaivee,

¹⁸ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na taaduu saneetuuvo utuneema Sataango ngiauvakidiri tipannuuma kioo tuoo viravai.

¹⁹ Rikiaatee. Vaa na yaagueeqaivaa ngii miauvaara fai ngia nuaida yapaiyauvunuaata eevariiyauvunuaatama yuku reekio hama ngii gutinaravai. Na yaagueeqaivaa ngii miauvaara ngia Sataangaa yaagueeqa mmuakiaavai yaatarakio hama mminnaa voovono ngii rputinaravaivee.

²⁰ Vo kuavai vainoo. Mmagia maisaiyauvaa kiaani kuaivaara sa sirigaida variatee. Ngii nnutuuyauvo ngiau aapu yanaivau vaivaara sirigaida ivaara yaata utida variatee, tiravai.

Yisuunna ausaivo yoketauduu kaayau kuaivaa tiravai

(Matai 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Yisuuva itaa kua tuu suaivaki Mmannasa Yoketaivo inna tasipama varuuvaara inna ausaivo kaayauma yoketauduu tunoo: Ni Napoo-o, a ngiau mmataivaara dirakuavee. A ai kua oyaivaa vaidi tinni ruaiyara hatauma kiee vaidi

nnaakara meedi roosiima hama tinniaata kiai-yara a kiaa kookieema kiaannaivaara na aiyara yoketaakiaunoo. Ni Napoo-o, a kutaa kati iya i kiaa i mmiataikiai a iya kiaa mmiannavaivee.

²² Ni Napoova eenoo mmuakiaa mminnaivaara diraivaa vaa a ni miannavaivee. Hama gioonna kiaapu voovoono na i Mmaapuuvaa arinaima ni taivai. Eenoo ni Napoovaano nnaasu arinaima ni taannavai. Hama gioonna kiaapu voovoono ni Napoonna i taivai. Na i Mmaapuuvoono nnaasu arinaima i tauvai. Na gioonna kiaapu voovai kooyaa i vitainaraivo ivootama fai i taanaravaivee, tiravai.

²³ Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya nnaasu tunoo: Aanna makee vaiyauvaa ngia taivaara Anutuugo ngiiyara yoketaunoo.

²⁴ Na ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi forofetaa kaayauyaata kaayau kieeta vaidiiyaatama aanna makee ngia taivaa iya taatauduu ivaara faannaidada putida hama teeravai. Aanna makee ngia rikiaa kuaivaa iya rikiaatauduu iya faannaidada putida hama rikieeravaivee, tiravai.

Yisuuva Samariaa vaidiivaa mmataama kioo tiravai

²⁵ Mmoori aataru radudeera vaidi voovoono Yisuunnasi ngioo inna iinno taanaree kiaa inna yaparainno tunoo: Vitaira-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa varaanarannee?

²⁶ tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuugaa mmaanna tuu kuaivaa a yaaruanano dataa kuainno tiinnee?

27 tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: I Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruee ai ausa mmuduuya mmuakiaavai inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaatama ai yaagueeqaivaata ai yaata vuatinniivaatama mmuakiaavai inna mmianee. E aiyara tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinnee iyara mmuduuya ruanee. Mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee,

28 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A kianna kuaivo kutaa kuavai kiannanoo. Ii kua ivaa a iinna fai a tupatupaa variraivaa varaanaravaivee, tiravai.

29 Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidiivo gioonna kiaapuuya innara safuuma variraiyovee kiateeraivaara Yisuunna yaparainno tunoo: Mo ni seenaivo inna gioononnee?

30 tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Vaidi voovoono Yerusareema pikioo yoosinna Yerikoora kuanee kiasa vioo varikiai vaidi mmuara furaiya numa inna utida inna buruqaivaa rakuasaa kiada paati kieema inna rupuutu kiada pikiaavai. Pikiaavo ivo putinara iinno varikioo too

31 Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi voovoono aataruuvaugiataa vioo taikio vaidi putinara iivo inna too vaikio too saigiataa vioo taroo kuaivai.

32 Vioo taroo kuaikio rikioo Riviinna oyaivakidiriaa vaidi voovoono vioo vioo taikio inna too vaikio rikioo mmuaikaraama vioo too saigiataa vioo taroo kuaivai.

33 Vioo taroo kuaikio rikioo vaidi Samariaa voovoono aataruuvaugiataa numa too innara pinaama boo tiao

³⁴ aduoo varioo nnammari suuyaivaata vuaina suuyaivaatama inna uudaiyauvunu tusaa siikainno buruqa yeenaivaadiri rau kioo vitoo ari puara togiivau yapa kioo vitoo vida nnida vaira nnauvaki yapa kioo inna tuqinnaivai.

³⁵ Tuqinnama kioo vaivo pataikio diitoo ari utu-aivakidiri taara sikauvaitana suiiraa kioo vida nnida vaira nnau nakaaraivaa mmioo tinoo: Innara tuqinnaanee. Tuqinnanai rikiee fai na kava vara ranee ngiee teenai a innani mminnaa vooyauvai yookaakiannaiyauvaara na sai i mminara-vaivee, tiivaivee.

³⁶ Yisuuva itaa kua kiaa taika kioo mmoori aataru radudeera vaidiivaa tunoo: Mmuara furaiya rupuuta kuaa vaidiivaa taaravooma vaidiiaa numa inna taivaara a dataa kuainna kiannanee? Deevoono inna seena tuanaavai variinne?

³⁷ tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidiivo inna sai tunoo: Vaidi voovoono innara boo tioo innara tuqinnaivoono inna seena tuanaavaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Eenoo viee ivo iineema mmuaikaraama iikiane, tiravai.

Yisuuva Mataaya Mariaayasi viravai

³⁸ Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaam-muayaatama aataruuvau vida varida vo yosinnavakira vida rikioodu gionnaivaa nnutuuvo Mataava ari nnauvaki ngianeera Yisuunna maavee tuduu rikioo ivo numa variravai.

³⁹ Mataanna nnunnaivaa nnutuuvo Mariaava ivaki varuovoona numa Yisuunna mmatama varioo inna kuaivaa rikieeravai.

⁴⁰ Rikioodu Mataava aritanna pinaa mmoori-vai varoovaara pinaama ausa pirisainno numa

Yisunna tunoo: Udaanga-o, hama a niiyara yaata utuannanee? Ni nunnaivo ni pikiaikiai nenetanna nnaasu pinaa mmoori varaunoo. Inna tino numa ni tasipama mmoori varaivee,

⁴¹ tuduu rikioo Udaanga Yisuuva inna sai tunoo: Mataa-o, a kaayau mmooriivaara pinaama yaata utuannano i ausaivo mmuaararainoo.

⁴² Mmuua aataruvai hama aisi vainoo. Ii aataru ivaara Mariaava yaata utivaivee. Fai hama gionna kiaapuuya ii aataru ivaa innasidiri varaaravaivee, tiravai.

11

Yisuuva yaaku vareeraivaara iya kiaa mmiravai

(Matai 6:9-13; 7:7-11)

¹ Vo suai voovaki Yisuuva ari vo kammuvau varioo yaaku varoonnonno taika kioodoo ari ngiaammua voovoono innasi ngioo tunoo: Udaanga-o, Yuvuaano ari ngiaammua yaaku vareeraivaara kiaa mmuneema ti kiaa ti mmianee,

² tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia yaaku varaaree kiaa ataa kua yaaku varada kiatee:

Ti[SB7] Napoo-o, i nnutuuvo mmannamanna yaagueeqa

yoketaa[SB9] tuanaavai nnaasu vakiaivee.

A gionna kiaapuuyara diraivaa kino too ngiaivee.

³ Mmuua suai mmua suai mmannamanna ta nnaara yeennaiyauvaa ti mmianee.

⁴ Mmuakiaa gionna kiaapuuya mmoori maisaivaa ti mmiaani ta hama ivaara yaata utiraida

ti ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiaun-
naivaara
eenoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara
sa yaata utirainna rugaanee.
Sa ti vitee ti iinno taanara tiivaki
ti yapaanee, kiatee.

⁵ Yisuuva itaa kua kiasa kioo kua voovaata iya
tunoo: Ngiiikidiri dee vaidi voovoona aa kua
aavaa na tinaraivaa iinnee? Fai ivo heena tam-
maaki ari seenaivaasi vioo tinara: Ni seena-o,
yeenna saaba taaravooma ni minai na yapooma
irisai i mminaravaivee.

⁶ Ni seena voovoona ngieeradiri hokoba aataru-
uvau nuainnonno niisi nnikiai na hama yeenna
inna mminaraivoonoo. Ivaara ni mianee.

⁷ Fai ivo itaa kua tino vaidi nnau aakiaivaki
variivo inna sai tinara: Ngieera kuane. Vaa
na ni sipuuvaa rau kiee ni nnaakaraiya ni tasi-
pama voru vakiaanoo. Hama na yopeema diitee
mminnaa vooyauvai vara i mminaravee, tinoota
mmannammanna inna yaparainono inna mmi-
naravaivee.

⁸ Na ngii giaa ngii miaunoo. Ivo ari seena
tuanaivo inna yapara ruaivaara hama iva diitoo
yeennaivaa inna mminaravai. Ivo mmannam-
manna inna yapara ruaivaara iva diitoo inna
mminaravai.

⁹ Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Ngia Anu-
tuuqaa yaparaikio fai ngia yaparakiavaa ngii mi-
naravai. Mminnaa voovaara buaida teekio fai
ngii too vainaravai. Sipuuvau rikiokio fai Anutu-
uqo sipuuvaa ngiini hatuaanaravaivee.

¹⁰ Gioonna kiaapu Anutuuqaa yaparaivoono
fai ari yaparaivaa varaanaravai. Gioonna ki-

aapu voovoono fai mminnaivaara buainnonno teeno fai inna too vainaravai. Gioonna kiaapu voovoono sipuuvau rinono fai Anutuugo innani sipuuvaa hatuaanaravaivee.

¹¹ Vaidi voovoono ngiikidiri aa na tinara kua aavaa iinarannee? Fai inna mmaapuuvo tavaura inna yaparaino fai ivo yapaivaa inna mminarannee? Hameetavee.

¹² Fai inna mmaapuuvo kakaraa mmuyaira inna yaparaino fai eevariivaa inna mminarannee? Hameetavee.

¹³ Ivaara ngia vaidi mmatayaa maisama vari-aiya mminnaa yoketaiyauvaa ngii nnaakaraiya mmiaa aataruuvaa vaa ngia taavai. Ngii Gioova ngiau aapu variivo ngia ngiingii nnaakaraiya mmira aataruuvaa yaataravaivee. Fai gioonna kiaapuuya inna yapara rikio Mmannasa Yoke-taivaa iya mminaravaivee.

*Farisaiya Yisuunnara maisaira kuavai tiravai
(Matai 12:22-30; Marakaa 3:20-27)*

¹⁴ Yisuuva vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topaama kioo varuduu inna avaivo ramuunnaama kioovaa titooduu mmagia maisaivo vioo kiooduu rikioo vaidiivo kua tuuvaara gioonna kiaapuuya ivaki nuunauya pinaama nnikiarairavai.

¹⁵ Nnikiarauduu vooyaano tunoo: Mmagia maisaiya kieetaivo Beresebuuro inna tasipama varikioonno ari yaagueeqaivaadiri mmagia maisaiya vaidi aakiaaki vari-aiya titaikiai kuaavaivee,

¹⁶ tuduu rikiada inna iida taaraivaara vooya inna tunoo: A ari vookarai mmooriivaa iinai

ta teeda kiaara: Anutuuqo inna tasipaikioonno iinoo, kjaaravee,

17 tuduu rikioo Yisuuva iya tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Fai gioonna kiaapuuya mmuaa mmatavau variaya rapidada ivaudiri raubiriida mmarammaraa varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varida fai taikaaravai. Fai mmuaa nnauvaki variaya ivakidiri rapida fai vida raubiriida mmarammaraa varida fai hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai.

18 Itaama vaino Sataango ari seena mmagia maisaiyaatama rapuoonnonno kinai fai mmarammaraa varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai. Ngia kiaanoo: Beresebuuro ari yaagueeqaivaa ni mikiai na mmagia maisaiya titaukai kuaanoo, kiaani

19 mo ngii nnaagiai nuairaiya giaa yaagueeqavaura iya mmagia maisaiya titaani kuaavainnee? Hama Beresebuuraa yaagueeqaivoono ngii seenaiya tasipaivai. Ivaara ngia koonnama niyara yaata utuaa kuaivo kooyaa vainoo.

20 Anutuuqaa yaagueeqaivo ni tasipaikiai na mmagia maisaiya titaukai kuaavai. Na itaama iikiauko Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo vaa ngiisi nniivaivee, tiravai.

21 Kiaa kioo kava vo kua voovai mmataama kioo tunoo: Fai vaidi yaagueeqa voovoono ari suru veeva yau mmataivaa tu kioo vainno ari nnauvaara dioo vaino rikioo inna mminnamminnaiyauvo yoketaama vainaravai.

22 Nnaagiai vaidi yaagueeqa tuanaa voovoono

numa innaata rapuonnonno inna yaatara kino rikioo muaraagaino fai inna suru veeva yau mmataivaa ivo yaagueeqama tu kioo vaivaa ravisi varoo inna hoonaiyauvaatama varoo ari seenaiya yapa mminaravaivee,

²³ kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono hama niyara yoketaivoono inna ni nnammutu-aavai. Gioonna kiaapu voovoono hama ni tasi-pama ni mmoori varaivoono ni mmooriivaa tu-ayanna ruaivai.

*Mmagia maisaivo kava ari varuuvaki variravai
(Matai 12:43-45)*

²⁴ Mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaivakidiri pikioo vioo koo mmuyai gaanga yoosinnaiyau-vaki ari varinara mmaataivaara buaama roo nu-ainnonno taikio kuminaikio ariita kua tioo tinoo: Fai na kava vara ranee nini nnau pikiauvaki oro varinaravee,

²⁵ kiaa kioo kava vara ranoo numa taikio ari nnauvo rupi yamaama kioo funnukama kiaikio

²⁶ mmanna nnauvai vaikio too ivaki varioo oro seena mmagia maisaiyauvo inna maisaivaa yaatareera yaaku saivai karasaidiri taaramada vitoo nnikiai iya numa inna tasipama variaavai. Aa vaidi aavaa aakiaivaki tauraa mmagia maisa mmuaavai varikio kiisama maisama varikiai nnaagiai kaayau mmagia maisaiya innaki variaavo kaayau maisama varivaivee, tiravai.

Sirigaira aataru tuanaivaara Yisuuva tiravai

²⁷ Yisuuva itaa kua tuu saivaata gioonna kiaapu kaayauma uuya nuuna aakiaivakidiri gioonna voovoono kua pinaivaa inna tioo tunoo: I kaano

ari ausaivakidiri i mmata kioo ari nnaamma i mmuuvaara Anutuuqo innara yoketaiwoo,

²⁸ tuduu rikioo inna kua sai tunoo: Yo, inna aikioonna kiannanoo. Mo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa rikiada iikiyaiyara Anutuuqo iyara pinaama yoketaiwoo, tiravai.

Vaidiyya Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa taaraivaara Yisuunna yaparairavai

(Matai 12:38-42)

²⁹ Tuduu gioonna kiaapuuya inna suvuau kiada varuduu Yisuuva vo kuavai tunoo: Gioonna kiaapu aanna makee variyaiya koonnama vari-aanoo. Iya ari vookarai mmooriivaa taara iiki-aanoo. Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa nnaaruaa vaidi Yonaava uuvaa roosiivaa iya ivaa nnaasu taaravai. Fai hama kava voovai taaravai.

³⁰ Fai Na Vaidiivaa Mmaapuuvo Yonaan-anikaraama iinaravai. Nnaaru Ninivee varuu gioonna kiaapuuya Yonaava uuvaa tooneema fai ngia makee variyaiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvo iinaraiivaa taaravaivee.

³¹ Nnaaru kieeta varuu gioonna voovoono tooya ipunna sainai ngieera ari voopidiri ngioo ngioo vaidi Soromoono tinni ruaivaasidiri kua rikiaanara nniravai. Na ngii gaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Soromoonaa yaatarauvoono ngii tasipama variaunoo. Gioonnaivo ngieeradiri numa Soromoonaa kuaivaa rikioovaara yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainara suaivaki fai ivoono kua pinaivaa aanna ngia variyaiya ngiiki yapa kino Anutuuqo irisai maisaivaa ngii minaravaivee.

³² Ninivee varuu gioonna kiaapuuya Yonaanna kuaivaa rikiada ausa hanigiada yoketaama variravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Yonaanna yaatarauvoono ngii tasipama variaunoo. Ninivee varuuya ausa hanigiada yoketaama varuuvaara yapooma Anutuugo gioonna kiaapuuya yaparainara suaivaki fai iya kua pinaivaa aanna ngia variaya ngiiki yapa kikio Anutuugo irisai maisaivaa ngii minaravaivee.

*Mmeekiaivau nookiateeraivaara Yisuuva tiravai
(Matai 5:15; 6:22-23)*

³³ Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi varoo kuupaivaki hatauma yapa kiaivai. Hama yavaivaa varoo ivau tuarapatikama rummua apu kiaikio vaivai. Gioonna kiaapuuya mmaanaidiri ngiaya mmeekiaivaa taateeraivaara ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai.

³⁴ A gioonna kiaapu voovoono i avuuvoono i mmammaivaara mmeekia roosiivai. I avu-uvo yoketaama taikiai a mmeekiaivau nuairaivaa roosiima yoketaama nookiannavai. I avuuvo upisiikiai a upisiivaki nuairaivaa roosiima hama a yoketaama nookiannavai.

³⁵ Ivaara mmeekiaivo iiki vaivaa upisiivoono rummua apivoora tuqinnama yaata utuane.

³⁶ Fai mmeekiaivo i aakiaivaki suvuaino hama upisiivo yopeema mmeekiaivaa rummua apinaravai. Toobaivaa subi kiaavo mmeekiaivo taivaa roosiima i aakiaivaki fai pinaavai mmeekiaivo taanaravaivee, tiravai.

Yisuuva Farisaiyakiata kua mmaanna kiaa

*mmiraiyakiatama kua pinaivaa yapeeravai
(Matai 23:1-36; Maraka 12:38-40)*

³⁷ Yisuuva itaa kua kiaa taika kioodoo Farisai vaidi voovono ni tasipama yeenna nnaaneera Yisuunna tuduu inna nnauvaki vioo inna tasi-pama yeennaivaa nnoodoo

³⁸ Farisai vaidiiivo tooduu Yisuuva hama ari yaakuuvaudiri tauraa finirama kioo kati yeennaivaa nnoodoo ivaara nnikiarairavai.

³⁹ Nnikiarauduu Udaanga Yisuuva inna tunoo: Ngia ngii pereeta kaapa mmaanaiyauvaa fini ki-aavo yoketaivaa roosiima ngii mmammaiyauvo vaikio ngii aakiyaiyauvaki ngii mminnamminnaa maisaiyauvo suvuainoo. Ngia gionna kiaapuuya unnakua kiaa kiada iya hoonahaanaiyauvaa ngi-ingiiyara ravisi varada maisama variaavai.

⁴⁰ Ngia yaata duunayavee. Anutuuqo ngii nnabaiyauvaa iima kiaivoono ngii aakiyaiyauvaatama iivaivee.

⁴¹ Fai ngia ngiingii aakiyaiyauvaa tuqinnadaida mminnaiyauvo ngiisi vaiyauvaa ngii seena mmanna haipuuya mmikio fai ngii aakiaa mmaanaiyauvootama yoketainaravaivee.

⁴² Boo, ngia Farisai vaidiia ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia kiisa mminnaa kapikarai takua roosiyauvaa yaakuuvaitana utida mmuaavai Anutuuqaani kiadaataida ngia hama safuuma ngiingii seenaiyara tuqinneeraida hama Anutuuqaara pinaama mmuduuya ruaano. Ii aataru ivaitana iikiataama vaikiainnaata hama iikiaano. Ngia ii aataru

ivaitana iidadaida vo aataruyauvai vaa ngia iikiaiyouvaatama iikiatee.

⁴³ Boo, ngia Farisaiya ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ngia nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai. Ngia yoosinna aakiaiyouvaki nookiaani gioonna kiaapuuya ngii teeda kua yoketaivaa ngiiyara kaiyouvaara mmuduuya ruaavai.

⁴⁴ Boo, ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ngia mmata nnauyauvaa gioonna kiaapuuya hama teeraida sabi ivau nuairaivaa roosiikiaayavee tiravai.

⁴⁵ Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidi voovoono inna sai tunoo: Vitaira-o, e itaa kua ti kianna ivo inna kua maisaivaatainna ti kian-nano,

⁴⁶ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee. Ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Vaidiyya kaayau mmuaararai mminnaiyouvaa vaidi vooya yaapusaiyouvunu kumaata apu kiaivaa roosiima ngia gioonna kiaapuuya mmoori mmuaarariyouvaa iya mmi kiada hama ngiengieeta kiisama iya tasipama mmuaararai mmooriivaa varaavai.

⁴⁷ Ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ngii rubu tabeeya forofetaiya rputuduu putuuyara ngia sikaiyouvaadiri iya mmata nnauyauvo yoke-taakiaiveera funnukama yoketaama kiaavai.

⁴⁸ Iyaano iya rputu kioodoo ngieenoo iya mmata nnauyauvaa funnukama kiada ngii rubu tabeeya uvaa teeda kiaanoo: Inna aikioovaivee, kiaanoo.

49 Ivaara Anutuuqaa tinniyaa vau kua yoketaa fafaaraivo vainno tunoo: Na fai forofetaiyyaata vaidi ni kuaivaa varada nuairaiyyaatama titanai vikiai fai vaidiiyaano vooya vatada iyara kua maisaivaa tida rupertikiai putuaaravaivee. Anutu-uqoono itaa kua tiravai.

50 Nnaaru ngiau mmata uu suaivakidiri gioonna kiaapuuya forofetaiyya rupertua rada nnidada aanna makee homo gioonna kiaapuuya forofetaiyya rupertuaano. Fai aanna makee variaa gioonna kiaapuuya forofetaiyya rupertuaivaa irisaivaa varaaraivaara nnaaru Anutu-uqo fafaarama kioo kuaivo vainoo.

51 Nnaaru vaidi yoketaa voovai Aveeraa kuminayaa rupertu kiooduu putuduu ivakidiri iima rada nnidada vaidi voovai Sakariaasaa rupertu kioovaa irisaivo fai ngiiki vainaravai. Iya nunaira nnau pinaivaki vuduu yeena tapi Anutu-uqaara hudeeraivo sainai vauduu vo atau yoketaa tuanaa nnau voovai sainai vauduu iya vuutaivaki Sakariaasaa rupertu kieeravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Rupertu kiooduu putuuvaa irisaivaa aanna makee variaa gioonna kiaapuuya varaaravaivee.

52 Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee. Ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ni kuaivaa rikiada tinni yoketaa vareera aataruuvo sipuuvaa roosiivai. Ngia hama ngii kuataikiaida hama kuaivaara kiivaa varada gioonna kiaapuuya kuaaree kaiiya sipu rairayaama ngieenoo aataruuvaa uuda rammuaavaivee, tiravai.

53-54 Yisuuva itaa kua kiasa kioo ii nnau

ivaa pikioo vioo varuduu mmoori aataru radudeera vaidiiyaata Farisai vaidiiyaatama ngiari ausaiyauvo kaayauma nnannatooduu Yisuuva haruruoo kua voovai koonnama tinai iya kua pinaivaa innaki yapaaraivaara ari vo kua ari vo kuaiyauvaara yaagueeqama inna yaparairavai.

12

Yisuuva unnakua tuuvaara ooqoo tiravai (Matai 10:26-27)

¹ Yisuuva itaama Farisaiyaata kua tuu suaivaki kaayakaayau gioonna kiaapuuya nuunaida varuduu hama iya diaara mmaataatauduu ngiari seenaiya yukuuyauvunu diravai. Dida vauduu Yisuuva iya tasipama numa dioo vainno ari ngiaammuauya kiasa mmioo tunoo: Ngia vaidi Farisaiya puuqaira yeenna roosiikiayara tuqinnama haitatuukiatee. Iya unnakua kiasa iira aataruuvaara na itaa kua kiaunoo.

² Mmuakiasa mminnaiyauvaa rummua apu kaiyauvaa fai rabara kino kooyaa vainaravai. Mmuakiasa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo fai kooyaa vainaravai.

³ Itaama vaikiyai ngia upisiivaki hauma kiasa kuaivo fai gioonna kiaapuuya kooyaa ikiannaivau rikiaaravai. Ngia nnau aakiyaiyauvaki vida sipuuyauvaa rau kiada ngiingii yaataki ngiingii yaataki murumuru kiasa kuaiyauvaa fai gioonna kiaapuuya yoosinna vuutaivaki aayanna reeda kooyaa kiaaravaivee.

*Dee vaidivaara ngia aatuukiaarannee
(Matai 10:28-31)*

⁴ Ni seenayaso, na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu vooya ngii mmammaiyauvunu ruputikiai putuaaraivaara sa aatuukiatee. Ngia putikiai fai iya hama yopeema kava mmoori mai-saivaa ngii miaaravai.

⁵ Anutuuqaaara nnaasu aatuukiateera na ngii giaa ngii miaunoo. Ivoono ngii ruputinai ngia putikio fai ivoono ikia aakiaivaki ngii yapaanaree tioo fai ngii yapaanaravaivee. Kutaa na ngii giaa ngii miaunoo. Innara aatuukiatee.

⁶ Ngia taara sikau kiisakiatatana kiada fai ngia ngiaamma kiisa siganna roosii yaaku saivai varaaravai. Anutuuqo hama iyauvaara vueen-nainno voovai pikiaivai.

⁷ Ngii kieeta yaasiiyauvaa Anutuuqo yaaruoo mmuaavai mmuaavai taivai. Sa aatuukiatee. Anutuuqo ngiiyara yaata utiraivoono ivo kaayau ngiaamma siganna roosiikiayauvaara yaata utiraivaa yaataravai.

Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kooyaa

*kiaa kookieera kuavai
(Matai 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono ari seena gioonna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno kooyaa tinara: Na aanna Yisu-unna nnaagiai nuairaivovee, tinai fai Na Vaidi-ivaa Mmaapuuvo Anutuuqaa aangeraiya avuuyauvunu diee vaina innara kooyaa tinara: Inna ni nnaagiai nuairaivovee, tinaravai.

⁹ Gioonna kiaapu voovoona ari seena gioonna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno niyara ooqoo tinai fai yapooma Anutuugaa aangeraiya avuuyauvunu Na Vaidiivaa Mmaapuuvo innara ooqoo tinaravai.

¹⁰ Gioonna kiaapu voovoona Na Vaidiivaa Mmaapuuvaara maisavaivee tiivaa fai Anutuugo ivaa rugaanaravai. Gioonna kiaapu voovoona Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai Anutuugo hama ivaa rugaanaravai. Fai tupatupaa vainaravai.

¹¹ Yapooma gioonna kiaapu vooyaano fai ngiari nuunaira nnauyauvaki ngii vitada ngiari kieetaiya avuuyauvunu kua pinaana ngii yapa kikiyai sa ngia iya sai kiaara kuaiyauvaara kaayauma yaata utuatee.

¹² Fai ii suai ivaki Mmannasa Yoketaivo ngia sai kiaara kuaiyauvaa ngii giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Hoona suvuau kumimaka vaidiivaara Yisuuva tiravai

¹³ Tuduu gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoona Yisuunna tunoo: Vitaira-o, ni napoova vaa putikio ni vaavova ari nnaasu hoonahaanaiyauvaa varainoo. Eenoo tino too saiyaufvai ni miaivee,

¹⁴ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ni vaidivai. Hama na kua pinaivaa radudeera vaidivai diauvaivee. Hama na ngii mminnaiyauvaara diee vaina itaqitaama yapaateera kiaunoo,

¹⁵ kiasa kioo gioonna kiaapu mmuakiaaya tunoo: Ngiingii variraivaara tuqinnama yaata utuatee. Sa mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara teekio

ngii varaataakiyaiyauvaara yaata utuatee. Gioonna kiaapu voovoono hama kaayau mminnamminnaiyauvaa varaanaraivaara varivaivee. Fai ivo kaayau hoonahaanaiyauvaa varano iyauvoono hama varira tuanaivaa yopeema inna mminaravaivee,

¹⁶ kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono kaayau hoona suvuaivoono mmoori varaikio yeennaiyauvo kaayauma kaanaivai.

¹⁷ Kaanaikio too ivo yaata utuoo ariiyara tinoo: Hama ni yeenna iiraiyauvaa yapaanara nnaunaataainoo. Na dataama iikiaunnee?

¹⁸ Inna aikioo, fai na ataama iinaravai. Ni yeenna yapau nnauyauvaa havarata kiee fai pinaa nnauyauvai heekaanaravai. Heeka kiee ivaki ni yeennaiyauvaata ni hoonahaanaiyauvaatama yapaanaravaivee.

¹⁹ Fai na itaama iina niniiyara tinara: Na vaidi yoketaavaivee. Mminnamminnaa yoketaiyauvo ni suvuainoo. Fai vo nuanu vo nuanu hama na pinaa mmooriiyauvaa varaanaravai. Fai na kati variee nnoori nnee yeenna nnee sirigaina varinaravaivee, tinaravai.

²⁰ Ivo yaata utuoo itaa kua tiivaara Anutuugo inna tinoo: A yaata duunakuavee. Fai aa heena aavaki a putinaravaivee. Mo a putino gioono aa mminnaa a yapa kiaanna aayauvaa varaanarannee?

²¹ Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo tunoo: Gioonna kiaapuuya kaayau mminnamminnaiyauvaa ngiariini yapa kiaiya ii vaidi ivaa roosiikiaayavee. Iya mmatayaa diaa mminnaiyauvaa ngiariini yapaavovo suvuaikiai

iya Anutuuqaa avuuvau kumina tuanaaya variaavaivee, tiravai.

*Anutuuqaa kuaivaa yoketaama rikiaateera
Yisuuva tiravai
(Matai 6:25-34)*

²² Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Itaama vaikiaina na ngii giaa ngii miaunoo. Sa pinaama ngiengie mmatayaa variraivaara yaata utida sa ngiengie yeenna nnaaraivaara kaayauma yaata utuatee. Sa ngia uyira rairaiyauvaa ngiingii mmammayaa uyuaaraiyauvaara kaayauma yaata utuatee.

²³ Hama ngia yeenna nnaaraivaara nnaasu variaavai. Hama ngia ngiingii mmammaiyauvunu funnukakiaaraivaara nnaasu ngii mmammaiyauvo vaivai.

²⁴ Ngia ngiaamma kuangedaiyauvaara yaata utuatee. Iya hama vuayeennaiyauvaa hau utida tau ruua rada ngiari yeenna yapeera nnauyauvaki yapa kiaavai. Anutuuqoono yeennaiyauvaa iya mmiivaivee. Anutuuqo ngiinyara tuqinneeraivoono ngiaasukuaiyara tuqinneeraivaa yaataravai.

²⁵⁻²⁶ Ngiiikidiri deevoono ari varinaraivaara pinaama yaata utuoo oro hayu yapaanarannee? Hama yopeemavee. Ii ngia yaata utida ngiingii variraivaa hayu yapaaravee kiaa kua ivo kiisakiatavee. Mo ngia hama aikiooma ii kiisa kua ivaa iirama kiada aaniira ngia pinaa mmoori ari vookaraiyauvaara pinaama yaata utuaarannee?

²⁷ Ngia tuqinnama mauraiyauvo mmatayaa uriyauvaara yaata utida rikiaatee. Hama iyauvo vaidi ti roosiima ngiari uyira rairaiyauvaa iima

kiada variaavai. Iyauvo kati ari mmaara urikiai iyauvaa taavo yoketaivai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Itaama mauriyauvo urikiai iyauvaa taavo yoketaiyauvoono nnaaruaa vaidi kieetaivaa nnutuuvo Soromoono ari mmammayaa uyira raira ari vookarauyauvaa uyu kiaiyauvaa yaatara kiaivai.

²⁸ Ngia kiisama Anutuugaara kutaavaivee ki-aiyaso, Anutuugo maura ikiauyauvaa yapa ki-ai-ai-ai makee urikiai turau vaidiiya hamuku ki-ada ikia mmuturuaaraiyauvaara ivo tuqinnaivai. Ivo mauriyauvaa itaama tuqinnaineema ngii-iyaraatama tuqinnaanaravai. Ngii mmammayaa uyira rairaiyauvaa ngii minaraivaara ngia aani-ira kaayauma yaata utuaannee? Fai ngii minar-avaivee.

²⁹ Dee nnoorivai nnaarannee? Dee yeennavai nnaarannee? Ivaara sa pinaama yaata utuatee. Sa ngia airi yaata utuatee.

³⁰ Vaidi hama Anutuugaa kua rikieeraiya ii mminnaa iyauvaa varaaraivaara pinaama yaata utuaavai. Ngii variraivaki ii mminnaa iyauvo hameetaivaara vaa ngii Gioova rikiaivai.

³¹ Sa iyauvaara yaata utuatee. Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivaa varaaraivaara tau-
raa yaata utuatee. Fai itaikio Anutuugoono ii mmuakiaa mminnaa iyauvaatama ngii minara-
vaivee.

*Yisuuva ngiau aapu vau mminnaa yoketaiyau-
vaara tiravai
(Matai 6:19-21)*

³² Ngia ni puara sipisiipaiya roosiikiyaiya sa aatuukiatee. Fai ngii Gioova ngiiyara yoketaingo gioonna kiaapuuyara diraivaa ngii minaravai.

³³ Ngii mminnamminnaa mmuakiaayauvai varada oro vaidi vooya mmida irisai sikauyauvaa varada oro mmanna haipu gioonna kiaapuuya mmiatee. Ngiau aapu vai mminnaa hama taikaanaraiyauvaara nnaasu yaata utida iyauvaara mmoori varaatee. Ngiau aapu vai mminnaiyauvo fai hama raubiriinno taikaanaravai. Hama vaidiiya numa iyauvaa mmuara varaaravai. Fai hama kegenaiya iyauvaa hatoka nnaaravai.

³⁴ Gioonna kiaapu voovoono mmatayaa mminnaivaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai. Gioonna kiaapu voovoono ngiau aapu vai mminnaivaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai.

Mmoori vareeraiya vaa teerama kiaiya roosi-ima variatee

³⁵ Mmoori vareera ngiaammuauya ngiari mmoori varaivaara ngiari buruqaiyauvaa uyu supugiaa kiada toobaiyauvaa subi teerama kiada variaaneema ngieeta itaqitaama teerama kiada variatee.

³⁶ Mmoori vareera ngiaammuauya iya nnoon-naivo yaapeeri buusaivakidiri nnaa kioo nni-naraivaara faannakiaaneema ngieeta faannakiatee. Ivo ngioo sipuuvau rinai iya akiairainai innara hatuaraivaara iya faannakiaavai.

³⁷ Mmoori vareera ngiaammuauya iya nnoon-naivo nninai teeda fai iya avu teeda vaidi innara teerakiaiya fai yoketaama variaaravai. Na kua

kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Iya itaikio too fai ivoono ari buruqaivaa uyu supugiaa kioo tinai nnikio too yeennaiyauvaa iya mminaravai.

³⁸ Fai ivo heena tammaaki nninaranee? Vara kakaraa akua tino nninaranee? Fai ngioo teenai vaa iya teerama kiaya yoketaama variaaravai.

³⁹ Aa kua aavaa rikiaatee. Vaidi voovoono nnauvaki mmuara vareera vaidiivo nninara suaivaa nnau nakaaraivo rikioo avu taitiri. Mmuara vareera vaidiivo ivaki ngioo hama yopeema sipuuvaa rukaitu kioo ngioo vioo mminnamminnaiyauvaa mmuara varaitirivee.

⁴⁰ Ivaaraida mmuaanaa teerakiatee. Hama ngia rikieera teera suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo fai kava tiinaravaivee, tiravai.

*Yoketaa mmooriivaata maisa mmooriivaatama vareeraiyara Yisuuva tiravai
(Matai 24:45-51)*

⁴¹ Tuduu rikioo Petoorooso inna sai tunoo: Udaanga-o, a ii mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kiee kianna kua ivaa tiyara nnaasu kiannavainnee? Vara mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama kiannavainnee?

⁴² tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Dee mmoori vareera ngiaammuauvoono tinni yoketaivaa varoo ari mmooriivaara hama pikieerainno mmanammanna yaagueeqama nnaasu iinnee? Itaama ii ngiaammuauvaa vaidi nnoonnaivo kieetavai inna yapa kiaikio inna nnauvaara haitatuunoo seena ngiaammuauya yeenna nneera suaivaki yeennaiyauvaa duuyama kioo iya mmiivai.

⁴³ Ivo itaama varikio nnoonna vaidiivo ngieeradiri vara ranoo numa ari nnauvaki

taikio homo yoketaama mmoori varoo varikio too ngiaammuaauvaara inna yoketaivai.

⁴⁴ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ii ngiaammuaau ivaa vaidi nnoonnaivoono ari hoonahaana mmuakiaayauvaara haitatuura ngiaammuauvai inna yapaanaravai.

⁴⁵ Fai iqii ngiaammuaau ivoono hama itaama iirama kioo ariiyara yaata utuoo tinara: Nnoonnaivo hokoba suai ipi varioo hama akiairaama nninoo, kiaa kioo ari seena kiaatanna ngiaammuauya ripiinno ruputuoo pinaa yeenna nnoo nnoori kapikaraivaatama nnoo kumimakainno varinono

⁴⁶ yapooma hama ivo rikioo teera suaivaki nnoonnaivo ngioo inna ruputu rutaka kagaari kino ivo vaidi mmoorira haunninniiraiya vari-ravai kuanaravaivee.

⁴⁷ Ngiaammuaau voovoono ari nnoonnaivo tii kuaivaa vaa arinaima rikioonnaata vioo inna kuaivaa pikioo hama ivo tii mmooriivaa iinno teerataarairama kioo fai nnoonnaivo irisaivaa pinaama inna ripiinaravai.

⁴⁸ Vo ngiaammuaau voovoono hama tuginnama ivo tii kuaivaa rikioo arinaidiri sabi ivo tii mmooriivaa iinno koonnama kino fai nnoonnaivo irisai kiisama inna ripiinaravai. Vaidi voovoono vaidi voovai pinaa mmooriivaa inna mminaree kiaa ivo aikiooma iikiaiveeraivaara arinaima taa kioo rikiaa kioo inna mmينو too yaagueeqama mmooriivaa varaivee. Ivo pinaa ari vookarai mmooriivaa inna mmينو too yaagueeqama kioo mmooriivaa ari vookaraama varaivee.

*Yisuuva mmatayaa tuuvaara gioonna kiaapu-
uya nnammutuannammutuaa iiravai*

(Matai 10:34-36)

⁴⁹ Rapiraivo ikiaivaa roosiima mmataivau vaki-
aiveeraivaara na tiiravai. Ii rapira ivo ikiaivo
teerayaama akiairaama taanaraivaara ni yoke-
tainoo.

⁵⁰ Mmamma nniitaraivo nnoori apiraivaa
roosiima fai na varaanaravai. Hama na vareera
homo variauko ni ausaivo mmuaararainoo.

⁵¹ Ngia yaata utuaani na gioonna kiaapu
mmatayaiya ausa nuufaivaa mminaraivaara
na tiiravainnee? Hama na ivaara tiiravai.
Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya hama ausa
nuufaivaa tasipama mmuaavau varirama kiada
iya mmarammaraama variaivaara na tiiravai.

⁵² Aanna na variaiu suaivakiaata nnaagiai
suaivakiaatama fai mmuaa nnauvaki
yaaku saivai variyaiya fai taara yaata utida
taaravoomaano voovau varikiai taaramaano
voovau variaaravai.

⁵³ Iya mmarammaraama varida fai kookiaiya
voovau varikiai mmaapuuya voovau variaara-
vai. Kaanokiaiya voovau varikiai iya raunnaa-
puuya voovau variaaravai. Nnaaputuuya voovau
varikiai ngiari nnaaputuuya voovau variaara-
vaivee, tiravai.

*Yisuunna oyaivaara hama iya tuqinnama
rikieeravai*

(Matai 16:2-3)

⁵⁴ Yisuuva itaa kua kua kioo vo kuavai gioonna
kiaapu kaayauya kua mmioo tunoo: Ngia na-
maivo rau kiaikiai teeda akiairaama kuaano: Ki-
isa suai vatiivo rinaravee, kiaavo vatiivo ruaivai.

⁵⁵ Ngia taavo ooruruuvo utikio ngiauvo rupikiai teeda kiaanoo: Inna suaivo taanara iinoo, kiaavo suaivo taivai.

⁵⁶ Ngia huobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngia ngiau mmataivaa teeda suaivo taanaraivaara arinaima teeda vatiivo ruanaraivaara arinaima taavai. Mo ngia aanna makee ta variaunna suai aavaki hama tuqinnama teeda hama ni oyaivaara arinaima rikiaavai.

Vaidiivo kua pinaana i yapaana tinai rikiee

innaata kua tiee safuukianee

(Matai 5:25-26)

⁵⁷ Ngia aaniira hama ngiengieenoo ngiingii kuaivaa kiasa safuuma kiada variraidaida kua pinaivaara dira vaidiivaasi kuaannee?

⁵⁸ Fai vaidi voovoono kua pinaivaa iiki yapaa-nee kiasa i vitoo kua pinaivaara diraivaasi vivoora aataru tammaivaudiri innaata kua tiee safuuma kiasanee. A hama itaino fai ivo i vitoo kua pinaara diraivaasi vino fai ivoono oovi nnauvaara haitatuura vaidiivaa i mmينو rikioo fai ivoono i vitoo oovi nnauvaki i yapaanaravai.

⁵⁹ Na i kiasa i mmiaunoo. Fai a ivaki variee irisaivaa inna mmiee mmiee kiisa vookiata hama mmirama kiee fai mmannammanna oovi nnauvaki variee mmi taika kiee mmaanai tiee kuanaravaivee, tiravai.

13

Hama fai ngia ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa

pikieerama kiada fai ngia putuaaravai

¹ Karirayaa vaidiiya puaraiyauvaa kati Anutu-uqaara ruputu hudooya ngiari mmooriivaa iida varuduu rikioo kieeta vaidi Piratuuso ari ngiaam-muauya titooduu vida vooya ruputuduu putiravai. Yisuuva gioonna kiaapuuyaata kua tuu suaivaki vooyaano ii mmayaaya ivaara Yisuunna kiaa mmiravai.

² Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia yaata utida kiaanoo: Karirayaa vaidiiya Piratuuso itaama ruputuuya mminnamminnaa maisaiyauvo seena Karirayaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaatarainoo. Iya kaayau mmamma nniitaroo maisauvaa varoovaara ngia yaata utida itaa kua kianne?

³ Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama iya mminnamminnaa maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaataravai. Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varirama kiada fai iya putuneema ngieeta putuaaravee.

⁴ Yoosinna Siruaama vau nnauvo havarata roo vaidi yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma ruputu kioodoo putuu mmayaayaivaara yaata utuatee. Ngia ivaara yaata utida kiaanoo: Iya gioonna kiaapu Yerusareema variaya yaatarada maisamaisama variaayaveeda kianne?

⁵ Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama iya mminnamminnaa maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaataravai. Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varirama kiada iya putuneema fai ngieeta putuaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnaammuayaivo hama iira vauvaa mmataama kioo tiravai

⁶ Kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kioo gioonna kiaapuyua tunoo: Vaidi voovoono vuaina mmooriivaki nnaammuayaivaa roosiivaa utu kiaikio urikio too oro iiraivaara buainnonno taikio kuminaivai.

⁷ Kuminaikio rikioo vaidi mmoorira haitatuuraivaa tinoo: Taanee. Taaravooma nuanu na numa aa nnaammuaya aavaki iiraivaara buainana tauko kuminainoo. Hanaa rakammua ree kagaari kiaanee. Mo aaniira ivo uruoo kuminayaa mmataivaa nnammariivaa varainnee?

⁸ tikio rikioo mmoorira haitatuura vaidiivo inna sai tinoo: Nnoonna-o, mmuaa nuanuvai pikinai tee na mmataivaa hanuu kiee puara naaraivaa hakua ree ivaa oyaivaki yapaanaravai.

⁹ Yapa kino rikioo iiraivo vaino too ti yoke-tainaravai. Hama iiraivo vainai tee inna aikioo hanaa rakammua ree kagaari kiaanee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva gioonnaivaa mmookaivo umaagauvaa tuqinneeravai

¹⁰ Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya yoketaivaa gioonna ki-aapuuya kiaa mmioo varuduu

¹¹ gioonna voovoono mmagia maisaivo numa innaki varuduu yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma nuanu ivo ari vookarau pinaa nniitaroovaa varooduu mmookaivo umaagauduu hama yopeema mmookaivaa radudoo safuuma nuauvoono ivaki variravai.

12 Ivaki varuduu Yisuuva inna too tunoo: Gioonna-o, makee i nniitaraivo taikaivee,

13 kiaa kioo innayaa ari yaakuuvaitana utuu saivaata mmookaivaa raduda kioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

14 Tuduu rikioo nuunaira nnauvaara dira vaidiivo Yisuuva kati varira suaivaki gioonnaivaa tuqinnoovaara inna nnannateeravai. Inna nnannatooduu ivo gioonna kiaapuuya tunoo: Yaaku saivai karasaidiri mmuaa suaivaki nnaasu ta mmoori varaunnava. Ii suai iyauvaki nnaasu nnikio vaidiivo ngii nniitaraiyauvaa tuqinnaanaravai. Sa kati varira suaivaki ngii nniitaraiyauvaara ngiatee,

15 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Ngia huobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngia mmuakiaaya kati varira suaivaki ngii puara nnauyauvaki vida puara burimakau togiiyauvaatama rakuasaa kiada vitada oro nnooriivaa mmiaavaivee.

16 Aa gioonna aavo Aaparahaamaa oyaivakidiri diitai aavaa Sataango nniitareera maisaivaa yeena rau kiaivaa roosiivai inna mmikio yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma nuanu taika kioo itaama varivai. Mo kati varira suaivaki na inna nniitaraivo yeena roosii rau kiaivaa na tino taikaanarannee? Vara hama na tino taikaanarannee?

17 tuduu rikiada Yisunna ari nnammutuaiya iva tuu kuaivaara iya mmamma maisauduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori yoketaivaara sirigairavai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivaudiri

mmataama kioo tiravai
(*Matai 13:31-32; Marakaa 4:30-32*)

¹⁸ Yisuuva tunoo: Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivo inna aaniivai roosiivainnee? Na dee mmatayaa diaa mminnaavaudiri mmataama kiee ngii giaa ngii minarannee?

¹⁹ Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivo uru kiisakiata nnaammuaya uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa roosiivai. Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo ari mmooriivaki rututuooma kiaikio uruoo yatarivai diivai. Dikiai ngiaamaiya numa inna hammaraiyauvaki ngiisaiyauvaa heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.

Yisuuva puuqaira yeennaivaa mmataama kioo tiravai
(*Matai 13:33*)

²⁰ Yisuuva itaa kua kiasa kioo kava iya yaparainno tunoo: Dee mmatayaa diaa mminnaavaudiri na mmataama kiee Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivaara ngii giaa ngii minarannee?

²¹ Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivo puuqaira yeennaivaa roosiivai. Gioonna voovoono ii yeenna ivaa varoo paravuaa saaba taaravoomaivaki hanigiaanigieema kioo yapa kiaikio vainno eyommaavai puuqaiavaivee, tiravai.

Yisuuva keegia kiisaivaara tiravai
(*Matai 7:13-14,21-23*)

²² Yisuuva itaa kua kiasa kioo vioo nnoonna yoosinnaiyauvakiata kiisa yoosinnaiyauvaki-aatama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa

gioonna kiaapuuya kiasa mmiaa roo nuainnonno Yerusareema kuanee kiasa aataruuvau vuduu

²³ gioonna kiaapu voovoono inna yaparainno tunoo: Udaanga-o, Anutuuoqo kiisa gioonna kiaapuuya nnaasu vitoo aataru yoketaivau yapaa-narannee? tuduu rikioo iya tunoo:

²⁴ Keegia kiisaivaki kuaaraivaara mmannam-manna yaagueeqama iikiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Kaayau gioonna kiaapuuya ivaki kuaaree kiasa kiada fai hama yopeema ivaki kuaaravaivee.

²⁵ Nnau nakaaraivo diitoo sipuuvaa rau kinai ngia oro mmaanaivau dida vaido sipuuvau rida kiaara: Udaanga-o, sipuuvaa tiini hatuaanee, tikio fai ivo sai tinara: Ngia deepidiriida ngiaanee? Hama na ngii yoosinnaivaa tauvaivee,

²⁶ tinai fai ngia sai kiaara: Mo ta i tasi-pama yeenna nnooriivaa nnaunnani a ti yoosinnaivaki nuainna mmayaayaivaa ti kiasa ti mmian-nakuavee,

²⁷ tikio rikioo fai ivo ngii sai tinara: Ngia deepidiriida ngiaanee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama na ngii yoosinnaivaa tauvaivee. Ngia maisa mmooriivaa iira nnaamuruyavee. Ngeera kuatee. Fai nnau nakaaraivo itaa kua tinaravaivee.

²⁸ Yapooma fai nnaaru varuu vaidiiya Aapara-haamo Isaako Yakoopainna mmuakiasa forofetaiyaatama Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki varikio Anutuuoqo ngii oooqoo tinai ngia mmaanai varida teekio ngii nnannateenai fai ngiingii avaiyauvaa hakutikio ngii ausaiyauvo mmuaarareenai rataaravai.

²⁹ Suai raari raipidiri suai haatapaipidiri tooya

sai tooya sainaidiri ngiaa gioonna kiaapuuya Anutuugo iyara dira yoosinnaivaki varida yeenna nnaaravai.

³⁰ Makee gioonna kiaapu vooya nnaagiai vari-aiya fai tauraa variaaravai. Gioonna kiaapu vooya makee tauraa variyaiya fai nnaagiai variaar-avaivee, tiravai.

*Yisuuva Yerusareemaiyara mmuduuya riravai
(Matai 23:37-39)*

³¹ Tuduu mmuai suaivaki vaidi Farisai vooya numa Yisuunna tunoo: Herooto i ruputinai puti-naraivaara rikiee aa yoosinna aavaa pikiee ai yaatu kuanee,

³² tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Oro vaidi avaikarai fai mmararaa roosiivaa kiaa mmida kiatee: Na makeennaata turaunnaata mmagia mai-saiyauvaa titanai vikiai nniitaraiya tuqinnee dita fai na ni mmooriivaa iima taika kiaanaravaivee, kiatee.

³³ Ivo ni ruputinara tinainnaata na makeennaata turaunnaatama ditaata nene rikiau aataru-uvau kuanaravaivee. Hama dee yoosinnavaki vaidiiya forofetaiya ruputuaavai. Yerusareema ivaki nnaasu iya ruputuaavai. Fai vo yoosinnavaki ruputikio hama yoketainaravai. Koon-nainaravai.

³⁴ Boo, gioonna kiaapu Yerusareemaiyaso, ngia forofetaiya ruputuaani putuaani gioonna kiaapu Anutuugo ngiisi titeeraiya ngia sikauyauvaadiri habati kiada ruputuaani putuaavai. Kakaraa kaanaivo ari nnaakaraiyauvaa rupi nuunama ari haayaivaadiri rummua apineema na airineetu

ngii rupi niniisi nuunainee kiaukai ngia niyara ooqoo kiaavai.

³⁵ Rikiaatee. Vaa ngii nuunaira nnau pinaivaa Anutuugo pikiaikio mmanna nnauvai vainoo. Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia hama kava ni taaravai. Fai yapooma ngia niyara kiaara: Udaangaivo titooduu tuuvo nninaraivaara Anutuugo innara yoketaakiaivee, kiaa kiada fai ngia kava ni taaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

14

Yisuuva vaidi nniitaroovaa tuqinneeravai

¹ Kati varira suai voovaki Yisuuva vaidi Farisai kieeta voovai nnauvaki vioo yeennaivaa nnoo varuduu teeda gionna kiaapuuya inna puru varida teeda vauduu

² vaidi voovoono inna yuku yaakuuvo yootoovo Yisunna avuuvau variravai.

³ Varuduu too Yisuuva kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaata Farisaiyaatama yaparainno tunoo: Ti mmaanna tuu kua aataruuvo dataa kuainno tiinnee? Fai ta kati varira suaivaki vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara hama tuqinnaarannee?

⁴ tuduu rikiada iya kua seemuaa variravai. Kua seemuaa varuduu Yisuuva vaidi yuku yaakuuvo yootoovaa vitoo tuqinnama kioo titooduu viravai.

⁵ Vuduu too Yisuuva iya tunoo: Fai ngiikidiri vaidi voovoono kati varira suaivaki inna mmaapuuvonnee vara inna puara burimakauvo doofa nnooriivaki tuoo vino rikioo fai aikiooma ivo utu raririima kati naatauvau yapaanarannee? Vara too pikiaanarannee? Fai ivo utu raririima kati naatauvau yapaanaravee,

⁶ tuduu rikiada iya hama yopeema inna kuaivaa sai tiravai.

Iya nuunaida buusa nneeraivaara Yisuuva tiravai

⁷ Yisuuva yeenna nneera suaivaki gioonna kiaapu vooya ngiariiyara nnaasu yaata utida mmaata yoketaiyauvunu varuduu too mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kioo mmuakiaaya tunoo:

⁸ Gioonna kiaapu voovoono yaapeeri yeenna nneera suaivaki aiyara aayanna tinai sa oro mmaata yoketaivau tauraa varianee. Buusa nakaaraivo vaidi voovai nnutuuvo pinaavai vaivaara aayanna raanara iinainnaata a tauraa oro mmaata yoketaivau varinarainnoo.

⁹ Fai a varino buusa nakaaraivo numa i tinara: Tiee vino rikioo vaidi nnutuuvo pinaavai vaivo aavau variaivee, tinai fai a tiee mmee nnaagiai mmaataivau oto varino i mmamma maisainaravai.

¹⁰ Buusa nakaaraivo aiyara aayanna tinai rikiee oro nnaagiai mmaataivau varino rikioo fai buusa nakaaraivo numa i too tinara: Ni vaidi-o, diitee numa aa mmaata yoketaa aavau varianee, tinai rikiada fai mmuakiaa gioonna kiaapu ivaki vari-aiya aiyara yoketaavee kiaravai.

¹¹ Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai Anutuuqo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono tirooma varioo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaivaa Anutuuqo vitoo aruoo yapaanaravaivee, tiravai.

¹² Kiaa kioo vaidiivo ari nnauvakira inna maavee tuuvaa tunoo: Fai a buusaivaa iinna sa ai seenaiyaraata ai kata vayaiyaraatama ai

oyaiyaraata i seena hoonu suvuakuaiyaraatama aayanna kianee. Fai a iyara aayanna tinai i yeennaiyauvaa nnaa kiada irisaiyauvaa i mmikiai fai a ivaudiri irisaivaa varaanarakuavee.

¹³ Fai a buusaivaa iinna mmana haipuu yaraata vaidi yuku yaaku maisaki-aiyaraatama mmudannarakiaiyaraata avu huruutakiaiyaraatama aayanna tinai numa nnaatee.

¹⁴ Iya hama yopeema irisaiyauvaa i mmi-aaraivaara fai Anutuugo aiyara yoketainaravai. Yapooma gionna kiaapu ausa hanigieeraiya putuaiyauvakidiri diitaara suaivaki Anutuugo irisai yoketaivaa i mminaravaivee, tiravai.

Yisuuva buusa pinaivaudiri mmataama kioo tiravai

(Matai 22:1-10)

¹⁵ Tuduu rikioo vaidi voovoono Yisuuuna tasipama yeenna nnoovo inna kuaivaa rikioo inna tunoo: Anutuugo gionna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki fai gionna kiaapu voovoono yeenna nnaanaraivaara Anutuugo kaayauma innara yoketainaravaivee,

¹⁶ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vo suai vaidi voovoono buusa pinaivaa iima kioo gionna kiaapu kaayauyara aayanna tiivai.

¹⁷ Aayanna tikio rikioo buusa nnaara suaivo vainima vaikio rikioo vaa tauraa aayanna tiyara ivo ari mmoori vareera ngiaammuauvaa titaikio oro tinoo: Ha ngiaannee? Vaa ta buusaivaa teerama kiaunnanoo,

¹⁸ tiki ai rikiada iya mmuaavai mmuaavai mmuaakaraama hama iya kuataikiai ngiari vo mmooriiyauvunudiri yaadata rummua kiada

kiaavai. Tauraa tiivoono mmoori vareera ngiaammuauvaa tinoo: Boo, na mmata voovai yookaama kiauva taanara kuanaravee. Na kiau kua aavaa a kava viee inna kiaa mmianee.

¹⁹ Itaa kua tikio rikioo voovoono tinoo: Na puara burimakau yaakuuvaitana sikaunnaadiri yookaama kiee varauyauvaa taanara kuanaravee. Na kiau kua aavaa a kava viee inna kiaa mmianee.

²⁰ Itaa kua tikio rikioo voovoono tinoo: Na ikiataa nnaata varauvaara yaata utuee hama na yopeema kuanaravee,

²¹ tikio rikioo mmoori vareera ngiaammuauvo numa ari nnoonnaivaa iya itaa kua kiaa kuaiyauvaa inna kiaa mmiivai. Kiaa mmikio rikiaikio kaayauma inna nnannataikio ari ngiaammuauvaa kiaa mmioo tinoo: Akiairaama viee yoosinna aataruuyauvaki buaama ree tee gionna kiaapu mmanna haipuuyaata yuku yaaku maisakiaiyaatama avu huruutakiaiyaata mmudannarakiaiyaatama vitee ngianee,

²² tikio rikioo oro iya kiaa sunoo numa ari nnoonnaivaa tinoo: Nnoonna-o, vaa a kianna kuaivaa na iima kiauko hama nnauvo suvuainoo,

²³ tikio rikioo ari nnoonnaivo inna sai tinoo: A kava vara ranee viee aataru nnoonnaiyauvaki buaama ree tee kiisaiyauvakiaatama buaama ree teenai gionna kiaapu ivaki variaya i teekiai yaagueeqama tinai ngiatee.

²⁴ Ni nnauvo suvuakuaiveera tinai ngiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Tauraa na aayanna kiauya hama numa ni buusaivaa nnaaravee. Nnoonnaivo itaa kua tiivaivee, tiravai.

Ngia tuqinnama yaata utu kiada Yisuunna

nnaagiai kuatee
(Matai 10:37-38)

²⁵ Tuduu kaayau gionna kiaapuuya Yisuunna tasipama nuauduu iva hanigia iya too tunoo:

²⁶ Fai gionna kiaapu voovoono niisi ngioo ari kaano koovaitanaara pinaama mmuduuya ruoo ari nnaata nnaakaraiyara pinaama mmuduuya ruoo ari kata vayaa nnunna nnayaiyara pinaama mmuduuya ruoo ari variraivaara pinaama mmuduuya ruaivo fai hama ni nnaagiai nuaira gionna kiaapuvai varinaravee.

²⁷ Gionna kiaapu voovoono gionna kiaapuuya ni nnaagiai nuaivaara inna rupertikio na putuauneema ivo putinaraivaara hama ee-oo tioo ni nnaagiai nniivo inna hama ni nnaagiai nuairanavai.

²⁸ Fai ngiikidiri dee vaidi voovoono nnau hokobaivaa heekaanaree tioo tauraa mminnaiyauvaa yookainara sikauyauvaa yaarummua teeno aikiooma vaino fai nnauvaa heeka taika kiaanaraivaara yaata utiinnee? Fai ivo itainaravai. Fai hama aikiooma sikauyauvo vaino fai hama yopeema heeka taikeerainno ruukama pikiaandaravai.

²⁹ Fai hama yaarummua teerairainno ivo tuunna kuabaiyauvaa hara kioo teeno hama sikaunnaataino rikioo fai pikianai rikiada mmuakiaa gionna kiaapuuya nnauvaa teeda innara raikiaaravai.

³⁰ Innara raida fai kiaara: Aa nnau aavaa heekai vaidiiivo hama yaagueeqama heeka taikeera ruukama pikiaivaivee, kiaaravaivee.

³¹ Fai vaidi kieta voovoono ari vo kieta

vaidiivaata rapinaree kiaa kioo tauraa varioo ari rapira vaidiia yaarummua teeno innasi kaayau (10,000) varikio rikioo vuai kieetaivaasi kaayakaayau (20,000) varikio rikioo ivaara yaata utuoo tinara: Fai ta titi yaatara titi yaatara kiaarannee? Vara hama yopeema titi yaatara titi yaataraannee? tinaravai.

³² Fai hama yopeema yaataraataama vaino kieeta vuaivo ngieera homo varino rikioo vaidi kua varada nuairaiya titanai vida inna kiaara: Nnikiai fai ta hama rapiraida kati mmuaavau variaaravee, kiaravee.

³³ Yisuuva ii kua ivaa kiaa kioo tunoo: Itaama vaino fai gionna kiaapu voovoono ngiikidiri arisi vai mminnaa mmuakiaayauvai hama pikioo fai ivo hama ni nnaagiai nuaira gionna kiaapuvai varinaravaivee, tiravai.

*Yisuuva yorokuuvo maisauvaara tiravai
(Matai 5:13; Marakaa 9:50)*

³⁴ Yorokuuvo inna yoketaa mminnaavai. Yorokuuvo vainnonno maisainai fai ngia aaniivaadiri iikio kava yoketainarannee? Hama yopeemavee.

³⁵ Maisai yorokuuvaa fai mmooriivaki mmataivaa tasipama yapa kikio rikioo fai konnainaravai. Fai hama mmataivo yoketainaravai. Fai maisai yorokuuvaa puara naaraivaa tasipama yeenna mmaara mmataivaki yapa kikio rikioo hama yoketainaravai. Fai kati kagaari kiaravai. Gionna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

15

Yisuuva puara sipisiipa raubiruuvaudiri

mmataama kioo tiravai (Matai 18:12-14)

¹ Tuduu vo suai voovaki sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa hatokeera maisa gioonna kiaapuuyaatama Yisuunna kuaivaa rikiaaree kiaa innasi nuunaida variravai.

² Nuunaida varuduu vaidi Farisaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama ausa pirisauduu ngiariita ngiariita kua tida tunoo: Mo aa vaidi aavo mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaatama kua tioo varioo iya tasipama yeenna nnainoo,

³ tuuvaara Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo:

⁴ Ngiikidiri dee vaidivoono aa na tinara kua aavaa hama iinnee? Vaidi voovoono yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioo (100) puara sipisiipaiyauvaa virikio voovai iyakidiri raubiriikio saiyouvaa (99) koo mmuyai gaangaivau pikioo mmuaavai raubiriivaara buainnonno taikio

⁵ inna too vaikio too inna mmuduuyaivo yoke-taikio vita ari vaaveevaki hara varoo

⁶ ari nnauki vioo ari seenaiyaraata ari mmuaa yoosinnaivaki variayaraatama aayanna tioo tinoo: Ni puara sipisiipa vaa raubiriima kiaivaa na tee vitauvaara nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivai.

⁷ Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna ki-aapu vooya (99) variaya ngiariiyara kiaanoo: Ta yoketaaya variaunnaanoo. Ta dee mminnamminnaa maisaiyauvaara ausa hanigiaarannee? kiaa

kiada variayara ngiau aapu variayia fai hama iyara pinaama sirigakiaaravai. Gioonna kiaapu voovoono ari mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa fai pikioo hanigioo yoketaama varinai iya puara sipisiipaivaara sirigakiaaneema fai ngiau aapu variayia pinaama innara sirigakiaaravaivee.

Yisuuva sikau raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai

⁸ Vo kuavaara yaata utuatee. Gioonna voovoono sikau yaakuuvaitana utikio rikioo voovai tioo vioo raubiriikio rikioo ivo aaniivai iinnee? Ivo toobaivaa subi varoo nnauvaa rupiara roo tuqinnama buainnonno taikio

⁹ inna too vaikio too varoo ari seenaiyaraata ari mmuaa yoosinnaiyaraatama aayanna tioo tinoo: Na ni sikau raubiriima kiauavaa vaa na tauvaara nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivaivee.

¹⁰ Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya sikauvaara sirigakiaaneema gioonna kiaapu kaayau mmিন্নamminnaa maisa suvuai voovoono ari mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa pikioo hanigioo yokeetaama variivaara Anutuugaa aangeraiya fai innara pinaama sirigakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva ngiaammuaa raubiruuvaudiri

mmataama kioo tiravai

¹¹ Yisuuva itaa kua kiaa kioo vaidi mmatayaa diaa voovaudiri mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono ari mmaapuuvaitanootama varida

¹² ngamiisaivoono ari konna tinoo: Napoo-o, ai mmিন্নamminnaa saiyaavaa niini yapa kiaanaiyaavaa makee ni mianee, tikio rikioo ari koova ari mmিন্নamminnaa saiyaavai ngarunnani yapa

kiaikio vaikio rikioo saiyouvai ngamiisaivaani yapa kaiyouvaa inna mmiivai.

¹³ Mmikio varaikio kiisa suaivo taika kiaikio ari mminnamminnadaa ari koova inna mmiyouvaa rupi nuunama kioo varoo ari konna nnauvaa pikioo ari vo yoosinna ngieera vaivakira vioo vioo oro ivaki hara kioo varivai. Hara kioo varioo sabisaabi ari isaraa roo nuairaivaara ari sikauyouvaa sabi kagaari kagaariima roo nu-aikiokio

¹⁴ sikauyouvo eeyaayouvai taika kiaikio rikioo yoosinna ivaki mmuakiaa vuayeennavai aasannaikio rikioo ngiaammuauvo hama mminnaataikio kati varivai.

¹⁵ Kati varioonnonno rikioo oro ivaki varii vaidiivaasi vioo inna tasipama varikio rikioo ivo ari mmooriivakira inna titaikio oro inna puaraiya yeenna mminara kuaivai.

¹⁶ Oro yeenna nnabayouvaa puaraiya mmioo rikiaikio inna nnaataikio rikioo hama vaidi voovono yeennaivaa inna mmikio rikioo

¹⁷ varioonnonno rikiaikio inna yaata utiraivo kooyaa vaikio rikioo tinoo: Ni napoonna mmoori varaa ngiaammuauya kaayau yeennaiyouvo iya suvai kioo vaikai voyouvai hama nnaavo kati vaikiainnaata na aavaki variauko ni yeenna raikio ni putuatainoo.

¹⁸ Fai na diitee ni napoonnasi viee tinara: Napoo-o, Anutuugaa avuuvaunnaata i avuuvaunnaatama koonnama na variaunoo.

¹⁹ Na maisama variauvaara sa niiyara ni maapuvaivee kianee. Kati tee pikianai na i mmoori vareera ngiaammuaouvai roosiima varinaravee, tinaravaivee,

20 kiasa kioo diitoo ari koonnasi nniivai.

Ngioo taikio ari koova ngieeradiri inna taikio rikioo ari ausaivo innara boo tikio seenoo numa varau tu kioo vainno inna mmootaivai.

21 Inna mmootaikio rikioo ari mmaapuuvo tinoo: Napoo-o, Anutuugaava avuuvaunnaata i avu-uvaunnaatama koonnama na variaunoo. Na maisama variauvaara sa niiyara ni maapuvaivee kiane,

22 tikio rikioo ari koova ari mmoori vareera ngiaammuauya aayanna roo tinoo: Akiairainai yaapa yoketaa oyaivaa varada inna nnuunaivaki reemma kiaatee. Mmakaranna yoketaivaata varada inna yaaku oopuuvau uyuatee. Yuku nnabaivaitanaata varada inna yukuuvaitanau uyuatee.

23 Puara burimakau nnaakara kaayau nnam-mari raivaa oro varada numa ruputu kiada huda kikiyai ta innara buusaivaa iima kiada nneeda sirigaida variaaravee.

24 Ni maapuuvo vaa putinoo kiauvo aavaa numa varinoo. Iva vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee vaa ni too vainoo, tikiyai rikiada sirigaida variaavai.

25 Sirigaida variaavo ari mmaapu ngaruva mmooriivakidiri vara ranoo numa nnauvaa vainima ngioo varioo rikiaikio nooma muuru akuaivoota kuaru raa akuaivootama inna yaataivaki kuaikio rikioo

26 numa mmoori vareera ngiaammuaui voovai yapara ruoo tinoo: Iya aaniivaida iikiaannee?

27 tikio rikioo tinoo: I kataivo vaa vara ranoo nniivaivee. Ivo hama raubiriirama kioo kati inna mmammaivo saunaavai vaikio hama

vookaravaakaraira variivaara i koova puara buri-
makau nnaakara nnamhari rai voovai ruputi-
vaivee,

²⁸ tikio rikioo ngaruva kaayauma inna
nnannataikio hama nnauvaki inna kuataikio
rikioo ooqoo tiivai. Ooqoo tikio rikioo ari koova
mmaanai tioo vioo yaagueeqama inna tinoo: Ha
ngiannanee?

²⁹ tikio rikioo ngaruva ari koonna tinoo: Rikiaa-
nee. Na kaayau nuanu i mmooriivaa varee hama
na vo suai i avaiyaa hatokauvai. Na itaa kiaukakai
a hama ni seenaiyaatama isaraateera irisai maisa
puara memee nnaakara voovai ni miannavaivee.

³⁰ Mo aa i mmaapu ngamiisa aavo mmuakiaa i
mminnaiyauvaa varoo sabi nuaira gioonnaiyara
kagaari kagaariima roo nuainnonno nnikiainna
a puara burimakau nnaakara kaayau nnamhari
raivaa ruputuannanoo,

³¹ tikio rikioo ari koova inna sai tinoo: Ni
maapu-o, a tupatupaa ni tasipama variannani na
mmuakiaa mminnaa niisi vaiyauvaa iini yapau-
vai.

³² I kataivo vaa putinoo kiauvo aavaa numa
varinoo. Ivo vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee
vaa ni too vainoo. Ivaara aikiooma ta buusaivaa
iida sirigaida variaunnanoo, tiravai.

16

*Ngiaammuuu voovoono koonnama mmoori va-
reeravai*

¹ Yisuuva itaa kua kiaa kioo vo kuavai ari
nnaagiai nuaira gioonna kiaapuuya kiaa mmioo
tunoo: Vaidi voovoono kaayau hoona suvuaivo
ari mmoori vareera ngiaammuuu voovai inna

mminnaiyauvaa haitatuukianeera kias kioo mmataama kiaikio rikioo haitatuunnonno inna mminnaiyauvaa sabi kagaari kiaikiai rikiada gioonna kiaapuuya nakaaraivaa kias mmiaavai.

² Kias mmiaavo rikioo inna mminnaiyauvaa haitatuuraivaara maavee tikio innasi nnikio too inna tinoo: Gioonna kiaapuuya kaayauma iiyara kiaivaara na rikiauvai. Mo na rikiauvaara a dataa kuainna kiannanee? A ni mminnaiyauvaara haitatuukianna aataruuvaa safuuma yaarummua kiee tuqinnama ni giaa ni mianee. Fai hama a keenaa ni mminnaiyauvaara haitatuunaravaivee,

³ tikio rikioo ivo ariiyara yaata utuoo ari yaataivaki tinoo: Boo, fai kiisa suai ivo ni mmooriivaa ravisi voovai mminaravaivee. Fai itainai na dee mmoorivai varaanaranee? Hama na yopeema yaagueeqaina mmataivaa hanuu kiee mmooriivaa varaanaravai. Fai na kati variee yeennara ngiaaru tino ni mmamma maisainaravai.

⁴ Ai, vaa na rikiaunoo. Fai na mmoori iinaraivo vaa ni yaatana vainoo. Fai mmoori nakaaraivoono ni mmooriivaa ravisi voovai mminai fai na ni yaata utiraivaugiataama iinai fai gioonna kiaapuuya niyara yoketaida ngiari nnauyauvakira niyara maavee kiaravee.

⁵ Ivo itaa kua kias kioo mmuakias gioonna kiaapuuya mmoori nakaaraivaa irisai mmiaarayara tikiai ngiaavo mmuaavai mmuaavai innaata kuaivaa kiaavo tauraanaivaa tinoo: A fai naanama mmoori nakaaraivaa irisai mminaranee?

⁶ tikio rikioo inna sai tinoo: Fai na nnammari toori kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio

rikioo tinoo: Aavau variee yanaivau saivai (50) nnaasu raa kiee saivai (50) vakiaa varaanee.

⁷ Ivo itaa kua kiaa vaidi voovai tinoo: A fai naanama mmoori nakaaraivaa irisai mminarannee? tikio rikioo tinoo: Fai na yeenna utuaivaa kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio rikioo tinoo: Inna aikioo, yanaivau vooyauvai (80) raa kiee vooyauvai vakiaa varaanee.

⁸ Ivo itaama iinno tinni ruaivaa roosiima iivaara mmoori nakaaraivo inna tinoo: I tinniivo yoketainoo, tiivai. Gioonna kiaapu mmatayaa diaa mmooriivaara ngiariiyara ngiariiyara mmoori iikiaiya vaidi tinni ruaiya roosiima iikiaavai. Iya itaama iikiaivaara Anutuuoqaa aataruuvau variaiya yaataraavaivee, tiivaivee.

⁹ Yisuuva itaa kua kiaa kioo ivaara iya kiaa mmioo tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Mmatayaa diaa mminnaa sikauvaadiri yoketaa aataruuvaa ngii seenaiyara iikiai fai ngiyyara yoketaayavee kiaravai. Fai itaikiokio sikauvo taikeera suaivaki ivo tupatupaa variraivoono ngiyyara yoketainai ngia yoketaama tupatupaa varira yoosinnaivaki variaaravai.

¹⁰ Gioonna kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa hama pikieerama kioo mmannammanna yaagueeqama safuuma iinno yapooma pinaa mmooriivaatama mmuaikaraama itaama iinaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa koonnama iinno fai yapooma iva pinaa mmooriivaatama koonnama iinaravai.

¹¹ Fai hama ngia mmatayaa diaa sikauvaara tuqinnama haitatuukio Anutuuoqo ngiau aapu vaira mminnaa tuanaivaa dataama kioo ngii minarannee? Hama yopeema ngii minaravee.

12 Fai ngia hama Anutuuqaa mminnaa mmatayaa vaiyauvaara tuqinnama haitatuukio ivo ngii mminnaa tuanaiyauvaa dataama kioo ngii minarannee? Fai hama yopeema ngii minaravai.

13 Hama mmoori vareera ngiaammuau voovoono taara vaidivaitanaani mmoori varaivai. Fai itainnonno vuai vaidiivaara nnan-natoo vuai vaidiivaara mmuduuya rinaravai. Fai itainnonno vuaivaasi vioo yaagueeqama mmooriivaa iinno vuaivaara nniki rakainno kiisama mmooriivaa iinaravai. Ivaa roosiima hama ngia Anutuuqaa mmooriivaatama sikau vareera mmooriivaatama mmuaavaugiataama iikiaavaivee, tiravai.

Yisuuva vo kua vo kuaiyauvaa iya kiaa mmiravai

(Matai 11:12-13; 5:31-32; Marakaa 10:11-12)

14 Tuduu Farisai vaidiia sikauvaara kaayauma mmuduuya ruuya Yisuuva itaa kua tuu kuaivaa rikiaada innara raida varuduu

15 Yisuuva iya tunoo: Gioonna kiaapuuya ngiiyara safuuma variraiyavee kiateeraivaara ngia iya avuuyauvunu mmoori yoketaivaa iikiaanoo. Anutuuqo vaa ngii aakiaiyauvaki tuqinnama taivaivee. Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa mminnaiyauvaa teeda iyauvaara yaata utida kiaanoo: Yoketaa mminnaayauvaivee, kiaivaara Anutuuqo too tinoo: Kumina mminnaayauvaivee, tiivai.

16 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaata forofetaiya tuu kuaivaatama gioonna kiaapuuya ivaraatama puridada tuma Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa suaivaki taikeeravai. Ii suai

ivakidiri Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivo kooyaa vaikiai gioonna kiaapuuya ivaa rikiada ivaki kuaaree kiaa kiada ivaara yaagueeqararama kiada iikiaavai.

¹⁷ Na ivaara ngii giaa ngii miaunoo. Ngiau mmataivo taikaanaraivo inna mmuaararainoo. Anutuuqaa kua mmaannaivaki vai kua vookiata taikaanaraivo kaayauma mmuaararainoo.

¹⁸ Vaidi voovoono ari nnaata tauraanaivaara ooqoo kiaa kioo karaasa voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo innaki vainoo. Ivoono ari nnaata tauraanaivaa pikiaikio kati varikio vaidi voovoono inna varaikio mmuara vareera aataruuvo innakiaatama vainoo.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaaraata Rasaru-usaaraatama tiravai

¹⁹ Vaidi voovoono kaayau hoona suvuaivoono hara kioo varioo buruqa haboonna kuaiyauvaata ari vookarai poosa kuaiyauvaatama uyu rau kioo mmuakiaa suai yeenna yoketaiyauvaa nnaivai.

²⁰ Vaidi voovai mmanna haipuuvaana nnutu-uvo Rasaruuso kaayau uudaudaivo inna mmamaivau suvuai kiaivaa vaidiiya makemakee inna vitada numa vaidi hoona suvuaivaa nnauvaa sipu oyaivaki yapa kiaavo

²¹ hara kioo varioo vaidi hoona suvuaivo yeenna nnaikio tuoo kuai yeenna pupunuuyauvaa nnaanaree kiaa varivai. Ivo ivaki maisama varikiai rikiada faiya numa inna uudaiyauvaa boosi nnaavai.

²² Itaama iikiaavo ivo varioonnonno nnaagiai putikiai rikiada aangeraiya tuma inna vitada yoosinna yoketaivaki Aaparahaamo variivaki yapa kiaavo varivai. Varikio nnaagiai vaidi

hoona suvuaivo putikiai vaidiia inna nnabaivaa varada hau kiaavo

²³ yoosinna maisaivaa nnutuuvo Hairiisa ivaki hara kioo varikio inna mmammaivo kaayauma nniitaraikio varioo rooru taikio ngieera Aparahaamo varikio Rasaruuso inna tasipama varikio too

²⁴ aayanna roo tinoo: Napoo-o, Aparahaamo, niyara boo kianee. Rasaruusaa titano ari yaaku oopuuvaa nnooriivakidiri rabuuma kioo ni mmaakiriivau harano adakiaivee. Na ikia aakiaivaki variauko ni mmammaivo kaayauma ni niitaraikiai na vuu vuu kai kai tie variaunoo,

²⁵ tikio rikioo Aparahaamo tinoo: Ni maapu-o, yaata utuanee. Nnaaru eenoo mmatayaa varuu suaivaki kaayau mminnamminnaa yoketaiyauvo i suvuiravai. Ii suai ivaki Rasaruuso maisama variravai. Anna makee ivo aavaki yoketaama varikiai a maisama variannanoo.

²⁶ Vo kuavai rikiaanee. Aavaki variaya hama yopeema ngiisi vikiai ivaki variaya hama yopeema aapi ngiaaraivaara Anutuugo oogai pinaivaa ti tammaivaki iima kiaikio vainoo,

²⁷ tikio rikioo vaidi hoona suvuaivo tinoo: Napoo-o, na vo kuavai yaagueeqama i kiasa i mmi-aunoo. Rasaruusaa titano vioo

²⁸ ni napoonna nnauvaki ni gata vayaa yaaku saivai variaya kiasa mmioo kiaivee. Iya aa yoosinna nniitarai aavaki ngiaarainnoo,

²⁹ tikio rikioo Aparahaamo tinoo: Nnaaru Musiivaata forofetaiyaatama tuu kua fafaaraiivo vainoo. Kii iya ii kua iyauvaa jaarida rikiaatee,

³⁰ tikio rikioo ivo inna sai tinoo: Napoo-o, Aparahaamo, fai iya hama jaarida tuqinnama riki-

aaravai. Fai vaidi putii voovoono diitoo iyasi vioo iya kiaa mminai fai iya hanigiada tuqinnama variaaravaivee,

³¹ tikio rikioo Aparahaamo inna sai tinoo: Iya Musiivaata forofetaiyaatama tuu kuaiyauvaa hama rikiaiya fai vaidi putuoo kava diitaivo tii kuaivaatama hama rikiada hanigiaaravaivee, ti-ivaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

17

Yisuuva mminnamminnaa maisaiyauvaara tiravai

(Matai 18:6-7,21-22; Marakaa 9:42)

¹ Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Gioonna kiaapuuya vaa ausa hanigia kiada hama yaagueeqama variayasi iinno taanaraivo iyasi nninai haruruaaraivo vaivai. Fai vaidi voovoono iya iinno taanaree kiaa iinai iya harurikio rikioo ii vaidi ivo irisai maisaivaa fai varaanaravai.

² Fai tauraa vaidi vooya inna vitada sikau pinaivaa varada dutuyu kiada inna nnuunaivaki haru kiada nnoori haruunga pinaivaki kagaari kikio nnoori aakiaivaki mmeepi vioo taika kino hama ivo aa nnaakara kiisa aaya roosii gioonna kiaapu voovai iinno taanaraivoootainaravai. Fai hama ivo iinno teera aataruuvootaino inna yoke-taavai.

³ Ngiengieenoo ngiingii variraivaara tuqinnama yaata utuatee. Ngii seena voovoono mminnamminnaa maisaiyauvaa varanai ivaara inna kiatee. Tikio ivo ari mminnamminnaa maisaiyauvaara inna ausaivo hanigiano ivaa pikianai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida sa kava ivaara yaata utuatee.

4 Fai ivo mmuaa suaivaki yaaku saivai sainaidiri taaraneetu mminnamminnaa maisaiyauvaa ngiiyara iinno mmuakiaa suaivaa ivo hanigioo ngii tinara: Boo, neenoo iikiauvaivee, tinai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida sa kava ivaara yaata utuatee, tiravai.

Yisuuva niyara kutaavaivee kiateera tiravai

5 Tuduu rikiada Udaanga Yisuu Kirisiinna kua varada nuaira vaidiia inna tunoo: A ti iinai teeda ta aiyara pinaama yaagueeqaida kutaavaivee kiaa kiada fai hama ta muaraagakiaaravaivee,

6 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kiisa uru-uva nnutuuvo masateera uruuvaa roosiima fai ngia kiisama niyara kutaavaivee kiaa kiada aa nnaammuaya aavaa kiaara: Ai mmaara rarukua ree oro nnoori haruungaivaki diee vainna urua-nee, tikio rikioo fai nnaammuayaivo ari mmaara rarukua roo oro ivaki dioo vainno urinaravaivee.

Mmoori vareeraiya mmooriivaara Yisuuva tiravai

7 Fai ngiikidiri vaidi voovoono ari mmoori vareera ngiaammuauvaa titano oro inna mmoori-ivaki varoonnonno oro inna puara sipisiipaiyauvaa haitatuunnonno yapooma mmooriivakidiri pikioo numa varino fai ivo inna tinara: Kamman-nai numa variee yeenna nnaanee, tinaranee?

8 Hama ivo itaa kua tinaravai. Fai ivo tinara: Ni yeennaivaa teerama kiee ai buruqa karaa-saivaa uyu supugiaa kiee numa ni yeennaivaata ni nnooriivaatama ni minai na nnaa taika kinai oro ai yeennaivaata nnooriivaatama nnaanee, tinaravee.

⁹ Mmoori vareera ngiaammuauvo ivo inna tii kuaivaa iinno hama nakaaraivo inna mannaka tinaraivaara iivai. Vaa ivo kati ari ii mmooriivaa varaivai.

¹⁰ Fai ngia mmuaikaraama iikiaaravai. Fai yapooma na ngii minara mmooriivaa ngia iima taika kiada kiatee: Ta kati inna mmoori vareera ngiaammuauyavee. Vaa ta iikiaunna mmooriivaa kati iikiaunnavaivee, kiatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi yaakuuvaitana tuqinneeravai

¹¹ Yisuuva yoosinna Yerusareema kuanaree kiasa kioo mmata Samariaa sainai vauduu mmata Karirayaa sainai vauduu aataru vuutaidaadiri vioo vioo

¹² yoosinna kiisa vonataa kuanaree kiasa iinno tooduu vaidi yaakuuvaitana buunna hooya mmamma roosuuya innasi nniravai. Numa ngieeradiri dida vaid

¹³ aayanna reeda tunoo: Nnoonna vaidi Yisuu-o, tiiyara boo kianee, tiravai.

¹⁴ Tuduu rikioo Yisuuva iya too tunoo: Oro Anutuuqaara puara kati hudeera vaidiiya ngii mmammaiyauvaa vitaakiatee, tuduu rikiada iya iyasi kuaaree kiasa uuvaata rikiooduu iya mmammaiyauvo yoketairavai.

¹⁵ Yoketauduu vaidi voovoono ari mmammaivaa tooduu yoketauduu rikioo hanigia puaisakama aayanna tioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

¹⁶ Kua yoketaivaa kiasa roo ngioo varoo Yisuu-unna yuku oyaivaki vainno innara yoketaavaivee tiravai. Ii vaidi ivo Samariaa vaidivai.

17 Yisuuva inna kuaivaa rikioo mmuakiaaya tunoo: Vaidi yaakuuvaitana mmammaiyauvo yoketainoo. Vaidi yaaku saivai sainaidiri taarama taarama deepiida kuaannee?

18 Iya hama kava vara ranada nnida Anutu-uqaara kua yoketaivaa kiaavai. Aa voopinnaa vaidi aavoono nnaasu numa Anutu-uqaara kua yoketaivaa tiivaivee,

19 kiaa kioo ari voopinnaa vaidiivaa tunoo: Di-itee kuane. A niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a yoke-taama hara kiee variannanoo, tiravai.

*Yisuuva Anutu-uqo gioonna kiaapuuyara di-naraivaara tiravai
(Matai 24:23-28,37-41)*

20 Tuduu vaidi Farisai vooya numa Yisuunna ya-paraida tunoo: Anutu-uqo gioonna kiaapuuyara diraivo दौरा सुअी न्निनारान्ने? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Anutu-uqo gioonna kiaapuuyara diraivo nninaraivaara ngia hama vo mminnaavai teeda kiaara: Inna Anutu-uqo tiyara diraivoonno kooyaa nninoo, kiaaravaivee.

21 Anutu-uqo gioonna kiaapuuyara diraivo ngii tasipama vaivaara hama vaidi voovoono tinara: Taatee. Aqaavau vainoo. Iqiivau vainoo, tinar-avee.

22 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari nnaagiai nu-airaiya tunoo: Suai voovai nninai Na Vaidiivaa Mmaapuuvo yoketaama ngiiyara dira suaivaa ngii taatainai fai hama ngia taaravaivee.

23 Ii suai ivaki fai gioonna kiaapu vooya ngii kiaara: Iqiivaki varinoo, tikiyai teeda gioonna ki-

aapu vooya fai ngii kiaara: Aqaavau varinoo, tikiyai sa ivaa taara iya nnaagiai kuatee.

²⁴ Fai ngiauvaudiri saneetuuvo akiairaama utikio too mmeekiaivo mmuakiaa ngiauvai ruvuaahaineema Na Vaidiivaa Mmaapuuvo tiinara suaivaki fai itaama mmuaikaraama tiinaravai.

²⁵ Fai na tauraa kaayau mmamma nniitareeraivaa varanai aanna makee variaa gioonna kiaapu aaya ni oooio kiaaravee.

²⁶ Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivo Nuvuaava varuu suaivaa roosiima vainaravai.

²⁷ Nuvuaava varuu suaivaki gioonna kiaapuuya yeenna nneeda nnoori nneeda nnaata vaatiivaa vareeraivaara yaata utu kiada vaidada Nuvuaava nnooriyaa nuaira nnauvaki vuu suaivaki iya homo itaududuu nnooriivo mmataivaa rapodaa taika kioo gioonna kiaapuuya raputu taika kieeravai.

²⁸ Vaidi Rooto varuu suaivaki mmuaikaraama gioonna kiaapuuya yeenna nneeda nnoori nneeda sikauyauvaadiri mminnaiyauvaa yookaida varida ngiari mminnaa vooyauvai varada vooya mmida irisai sikauyauvaa varada ngiari mmooriyauvaki hauyauvaa utida varida ngiari nnauyauvaa heekada varida variravai.

²⁹ Varududuu Rooto ari yoosinna Sutuuma pikioo suaivaki Anutuugo tuduu ikiaivoota sikau puapusuqaa kuauvootama ngiau apuuvakidiri tuoo gioonna kiaapuuya ruputu taika kieeravai.

³⁰ Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivo Rooto varuu suaivaa roosiima vainaravai.

³¹ Na tiinara suaivaki gioonna kiaapu voovoono ari nnauvaa vainiivau iikiaivo ari

hoonahaanaiyauvo nnau aakiaivaki vaino too sa ivaa varaanara ari nnauvaki kuaivee. Itaama vaino gioonna kiaapu voovoono ari mmooriivaki iikiaivo mminnaa voovai varaanara sa kava vara ranoo kuaivee.

³² Nnaaruaa vaidi Rootaa nnaataivo hanigia ari yoosinnaivaa toovaara yaata utuatee.

³³ Gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravaivee. Gioonna kiaapu voovoono hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno yaagueeqama varioonnonno fai tupatupaa variraivaa varaanaravai.

³⁴ Na ngii giaa ngii miaunoo. Na tiinara heenaivaki vaidi taaravaitana mmuaa mmaatavau vakiaivaitana fai Anutuugo vuaivaa vitoo vuaivaa pikiaanaravaivee.

³⁵ Fai gioonna taaravaitana mmuaavau varida mmoori varakio fai Anutuugo vuainningiaa vitoo vuainningiaa pikiaanaravaivee.

³⁶ (Taara vaidivaitana mmuaa mmooriivaki varada varikio fai Anutuugo vuaivaa pikioo vuaivaa vitaanaravaivee,)

³⁷ tuduu rikiada Yisuunna nnaagiai nuairaiya inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, a kianna kua aavo fai deevaki vainarannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi putiivaa nnabaivo vaivaki hemonnaiya nuunaida hatoka nnaara puru vari-aavai. Ivaa roosiima mmuakiaa yoosinnaiyauvaki gioonna kiaapuuya nuunakiaivaki na tiinaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

18

Kua radudeera vaidiivo gioonnaivaa kuaivaa rikiaivai

¹ Ari nnaagiai nuairaiya makemakee yaaku varada varikio sa iya pirisakiaiveera Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo.

² Kua pinaivaara dira vaidi voovoono yoosinna voovaki varioo hama Anutuuqaara aatuunno hama gioonna kiaapuuyara yoketairainno ariyara nnaasu yaata utivai.

³ Mmuai yoosinnaivakinnaa gioonna muaada voovoono varioo makemakee innasi ngioo inna tinoo: Eeno ni kuaivaa rikiee vaidi voovoono kua pinaana ni yapaanaraivaa tino too pikiaivee,

⁴ tikio rikioo kua pinaana dira vaidiivo hama inna kuaivaa rikioo iirama kioo hokoba suai mmanna yaata nnaasu rikioonnonno nnaagiai arinaima ari yaataivaa rikioo tinoo: Hama na Anutuuqaara aatuuna hama na gioonna kiaapuuyara yaata utirama kiee

⁵ inna aikiooma aa gioonna muaada aavo tupatupaa ni yaparaikiokio ni pirisaivaara na inna kuaivaa rikiee vaidiivaa tinara: Pikiaanee, tinaravai. Fai na hama itaino aa gioonna aavo makemakee niisi nninono ni pirisainaravaivee, tiivai.

⁶ Udaanga Yisuu Kirisiiva itaa kua kiasa kioo kava tunoo: Iqii vaidi kua pinaivaara dira maisa vaidi ivo tii kuaivaa tuqinnama rikiaatee.

⁷ Ivo iivaa roosiima gioonna kiaapuuya Anutuuqo ariinnee kiasa mmataama kaiya ikiannagisanna heenagieena iya kuaiyauvaa rikiaaneera

innara yaaku varakiokioo fai ivo iya kuaivaa rikianarannee? Vara ivo hokoba suaivaa varioo iya kuaivaa rikioonnaata hama iinarannee?

⁸ Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai ivo akiairaama iya kuaivaa rikioo iyara yoketaama iinaravee. Itaama vainai na vo kuavaara ngii yaparainaravai. Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivaki gionna kiaapuuya niyara yaagueegama kutaavaivee kiarannee? Vara hama niyara itaa kua kiarannee? tiravai.

Yisuuva Farisaivaraata sikau takiisa vareeraivaraatatama tiravai

⁹ Yisuuva itaa kua kua kioo vaidiiva tupatupaa ngiariiyara mannaka tida ngiari seenaiya mmooka hanigia mmiraiyaatama kua tioo vaidi mmatayaa diaivaitanaudiri mmataama kioo iya tunoo:

¹⁰ Vaidiivaitana yaaku varaara nuunaira nnau pinaivaki viravai. Vuaivo Farisai vaidivai. Vuaivo sikau takiisa vareera vaidivai.

¹¹ Vaidi Farisaivo oro dioo vainno yaaku varoo ari yaataivaadiri rikioo tunoo: Anutuugo, hama na vaidi vooya roosiikiau vai. Ivaara na aiyara yoketaavee kiaunoo. Hama na gionna kiaapu vooyanikaraama sikauyauvaa mmuara varee unakua unnakua kua kiee gionnaivaa sabi hauvai. Hama na aa vaidi sikau takiisa vareera aavaa roosiikiau vai.

¹² Na makemakee mmuaa Sudaaga mmuaa Sudaaga taara suai taara suai aiyara yaata utu kiee nnaasu vaina hama na yeenna nnauvaivee. Mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa na vareeraiyauvaa yaaku saivai sainaidiri taarama taarama nene varee mmuaavai i mmiauvaivee,

13 tuduu rikioo vaidi sikau takiisa vareeraivoono numa ngieera voovaki kookama kioo vainno avuuvaa reemi mmataivaki too nnaasu vainno tunoo: Anutuugo, niyara boo kianee. Kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo ni suvuainoo, tiravai.

14 Yisuuva itaama mmataama kioo tuu kuaivaa kiaa taika kioo ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuugo ii vaidi sikau takiisa vareera ivaa mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiaikio voo ari nnauki Anutuugaa avuuvau safu vaidivai varivai. Vuai vaidi Farisaivo homo inna mminnamminnaa maisaivo innaki vaikio varivai. Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai Anutuugo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono tirooma varioo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaivaa Anutuugo inna vitoo aruoo yapaanaravaivee, tiravai.

*Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai
(Matai 19:13-15; Marakaa 10:13-16)*

15 Gioonna kiaapu vooyaano ngiari nnaakara meediiya vitada Yisuunnasi nnuduu Yisuuva iya mmammaiyauvunu utuaiveera innasi vitada nniravai. Vitada nnuduu teeda Yisuunna ngiaam-muaya iya teeda iya ooqoo tiravai.

16 Ooqoo tuduu rikioo Yisuuva nnaakaraiya maavee tuduu inna vainima nnuduu tunoo: Pikikiai nnaakaraiya niisi ngiatee. Sa iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa rikioo iva iivaa roosiikiai gioonna kiaapuuya fai Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraiivaki kuaaravai. Ivaara sa aa nnaakara aaya ooqoo kiatee.

17 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaakaraivo akiairaama kuaivaa rikioo iivaa roosiima fai gionna kiaapu voovoono hama inna roosiima iinno Anutuugo gionna kiaapuuyara diraivaara kutaavaivee tiivoono fai Anutuugo gionna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki hama kuanaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

*Yisuuva vaidi hoona suvuauvaata kua tiravai
(Matai 19:16-30; Marakaa 10:17-31)*

18 Tuduu vaidi Yutayaa kieeta voovoono numa Yisuunna tunoo: Vitaira vaidi yoketaa-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa varaanaranee?

19 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mo aani-ira a niyara yoketaavaivee kiannanee? Anutuugo mmuaavoono nnaasu yoketaavai varinoo. Hama vaidi mmatayaa voovoono yoketaavai varivai.

20 Vaa a mmaanna tuu kuaivaa rikiaannavai. Mmaanna tuu kuaivo tinoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa sabi mmuara heera aataruuvaa iikianee. Sa gionna kiaapu voovai Rupertino putuaivee. Sa voovai mminnaivaa mmuara varaanee. Sa unnakua kianee. Ai kaano koovaitanaara tuqinnaanee. Kua mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee,

21 tuduu rikioo vaidi kieetaivo inna sai tunoo: Vaa na ngiaammuau kiisayaa varia ree ngiee ngiee makee na yokeena mmuakiaa mmaanna tuu kuaivaa tuqinnama na iikiauvaivee,

22 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mmuuaa aataruvai hama a iikiannavai. Diitee viee ai mminnamminnaa mmuakiaayauvai aisi vaiyauvaa varee vaidi vooya mmiee irisai sikauyauvaa

varee mmanna haipu gioonna kiaapuuya mmiane. Mminoonso fai i irisai yoketaivo ngiau aapu vainaravai. Iya mmi taika kiee ngiee ni nnaagiai nookiane,

²³ tuduu rikioo vaidiivo ari hoonahaanaiyauvo kaayauma vauyauvaara yaata utuduu inna ausaivo mmuaarareeravai.

²⁴ Mmuaararooduu Yisuuva inna ausa mmuaararoodua too tunoo: Gioonna kiaapu kaayau hoonu suvuaiya Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo.

²⁵ Puara pinaivaa nnutuuvo kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree kiaa iikio inna mmuaararainoo. Gioonna kiaapu kaayau hoonahaana suvuaiya Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo,

²⁶ tuduu rikiada gioonna kiaapu ivaki varuuya rikiada tunoo: Mo dataama vari gioonna kiaapuvono Anutuuoqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanaranee?

²⁷ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapu mmatayaiya hama yopeema iikiaa mmooriivaa fai Anutuuoqoono aikiooma iinaravaivee,

²⁸ tuduu rikioo Petorooso tunoo: Mo ta ti gioonna nnaakaraata ti mminnaa mmuakiaayauvaatama pikiada i nnaagiai nookiaunnao,

²⁹ tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia kutaa kiaanoo. Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovono Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira mmooriivaara ari

nnauvaa pikioo ari nnaata nnaakaraiya pikioo ari kata vayaiya pikioo ari kaano koovaitana pikioo

³⁰ fai aa ta variaunna suai aavaki ivo iyauvaanikarai irisaiyauvaa airineetu varaanaravai. Fai yapooma nnaagiai variaara suaivaki tupatupaa variraivaa varaanaravaivee, tiravai.

*Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai
(Matai 20:17-19; Marakaa 10:32-34)*

³¹ Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama vitoo ari voovau oro kioo iya tunoo: Rikiaatee. Ta Yerusareema kuaara iikiaunnano mmuakiaa kuavai forofetaa nnaaruaiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa niyara fafaara roovo fai kaanaivo vainaravai.

³² Vaidiia ni vitada ngiari voopinnaa vaidiia mmikiai iya ni teeda niyara raida kua maisaivaa tida kuaanuuvaa niyaa visida

³³ ni ripiida ni rputikiai fai na putuee taara suaivaitana taikanai vooma suaivaki na keenaa diitaanaravaivee,

³⁴ tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya hama arinaima rikiooduu Anutuuqo iva tuu kuaivaa oyaivaa hatauma kiooduu iya ivaara kumimakairavai.

*Yisuuva vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai
(Matai 20:29-34; Marakaa 10:46-52)*

³⁵ Kumimakauduu Yisuuva ari ngiaammuau-dootama nnidada yoosinna Yerikoo vainima nnuduu vaidi avu huruutauvo aataru siriivau varioo gioonna kiaapuuya sikaura ngiaaru tiravai.

³⁶ Ngiaaru tioo varioo rikiooduu gioonna ki-aapuuya vida nnidau kuaivaa rikioo vooya yaparainno tunoo: Ngia aaniira nookiaannee?

³⁷ tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Yisuuva Nasareetaa vaidiivo aa nninoo,

³⁸ tuduu rikioo aayanna roo tunoo: Yisuu-o, Davuitinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Ni-iyara boo kianee,

³⁹ tuduu rikiada gioonna kiaapu tauraa vu-uya inna yaagueeqama kua pikiaaneera tuduu rikioonnaata puaisakama aayanna roo tunoo: Davuitinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Ni-iyara boo kianee,

⁴⁰ tuduu rikioo Yisuuva aataruuvau dioo vainno tunoo: Vaidi avu huruutaivaa vitada niisi ngiatee, tuduu rikiada inna vitada innasi nnuduu Yisuuva inna yaparainno tunoo:

⁴¹ A aaniivai na i iikiaiveerainna kiannanee? tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Udaanga-o, na ni avu aavaa safuuma kava taanaraivaaraina i yaparakiunoo,

⁴² tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Kava i avuuvaa taanee. A niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a kati hara kiee variannanoo,

⁴³ tuduu rikioo inna avuuvo makee tuduu tuqin-nama tooduu ivo Yisunna nnaagiai vioo Anutu-uqaara kua yoketaivaa kiaa roo viravai. Vuduu ivaa teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutu-uqaara kua yoketaivaa tiravai.

19

Yisuuva vaidiivaa nnutuuvo Sakiaasaata

kua tiravai

¹ Tuduu Yisuuva vioo yoosinna Yerikoo yaataraanee kiaa

² vioo varuduu sikau takiisa vareera vaidi-
iya kieetaivaa nnutuuvo Sakiaaso ivaki varuduu
kaayau hoonaiivo inna suvuauduu variravai.

³ Ivo kakuma vaidivai mmataki dioo vainno
Yisuuva inna dee vaidivainnee kiaa kioo inna
taanaree tioo tooduu gioonna kiaapuuya inna su-
vuai kiooduu hama teeravai.

⁴ Hama teerama kioo Yisuuva kuanaraipinnain-
nigiataa seenoo vioo gioonna kiaapuuya yaata-
roo yatari nnaammuayaivaa roosuuvakidiri ka-
roo ivaki varioo inna taanaree kiaa variravai.

⁵ Varuduu Yisuuva ngioo rooru tooduu Saki-
aaso ivakidiri inna too vauduu too inna tunoo;
Sakiaaso, kammannai tummuanee. Na makee i
nnauvaki viee i tasipama varinaravee,

⁶ tuduu rikioo Sakiaaso akiairaama reemi roo
innaata yoketaa kua tuduu pinaama inna ausaivo
yoketauduu ari nnauvaki inna vitoo viravai.

⁷ Vuduu teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya
ivaitana itaama uuvaa teeda ngiariiki ngiariiki
kua tida tunoo: Aa vaidi aavo mmaanna tuu
kuaivaa hatokeera vaidi maisaivaa nnauvaki vioo
kiainoo,

⁸ tuduu rikioo Sakiaaso Yisuuva tunoo:
Udaanga-o, rikiaanee. Na ni hoona saiyauvaa
mmaanna haipuuya mminaravee. Na gioonna
kiaapu voovaasidiri unnakua kiaa kiee inna
mminnamminnaiyauvaa varauvaa fai na
taarama taaramaneetu jaaruee irisaiyauvaa
inna mminaravaivee,

⁹ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Makee
eeta i nnauki variayaatama na ngii vatee aataru

yoketaivau ngii yapaunoo. Mo eeta Aparahaa-maa oyaivakidiri diitaannaivaara na ngii vitee yoketaivau ngii yapaunoo.

¹⁰ Na Vaidiivaa Mmaapuuvono gioonna kiaapu kumimakaiyara buainana teenai ni teeda vaikiai vitee aataru yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravaivee, tiravai.

*Ngiaammuau sikau varooyayaadiri Yisuuva mmataama kioo tiravai
(Matai 25:14-30)*

¹¹ Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiada varuduu Yisuuva mmatayaa diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo iya kiaa mmiravai. Ivo Yerusareema vainima vioo varuuvaara gioonna kiaapuuya yaata utida tunoo: Anutuugo tiiyara dira suaivo makee tino nninaravaivee.

¹² Iya itaama yaata utuduu Yisuuva mmatayaa diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Vaidi nnoonna voovono ngieera vo yoosinnavakira vioo ivakidiri kieeta nnu-tuuvaa varoo kava vara ranoo nninaraivaara teerainno kuanara iivai.

¹³ Kuanara iinno varioo tauraa ivo ari mmoori vareera ngiaammuau yaakuuvaitana tikiai innasi ngiaavo rikioo sikau yaakuuvaitana tuoo mmuaavai mmuaavai mmioo tinoo: Na oro ngieera varinai rikiada ni sikauyauvaadiri irisaima mmoori varakiai irisaiyauvaa ngii mikiai varada varida na nninara suaivaki numa ni mia-tee,

¹⁴ kiaa kioo ngieera vioo kiaikiai ari yoosinna variayia hama innara mmuduuya rida vaidi vooya inna nnaagiai titaani vata rada vidada

oro ngieera variyaiya kiasa mmida kiasano: Ta aa vaidi aavaara hama ti mmuduuya ruainoo. Ivo ti kieetavai varinaraivaara hama ti yoketainoo. Iya itaa kua kiasavai.

¹⁵ Iya itaa kua kiasavoota ivo ngieera varioo kieeta nnutuuvaa varoo kava vara ranoo nniivai. Ivo nni saivaata ari mmoori vareera ngiaammuauya yaakuuvaitana vaa ari sikauyauvaa mmuuya tikiai ngiaavo ngiari mmoori varada sikau irisaiyauvaa varaiyauvaara iya yaparaivai.

¹⁶ Yaparaikiai rikiada tauraa mmuu ngiaammuauvo numa inna tinoo: Nnoonna-o, sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa vareenana irisai sikau yaakuuvaitana varauvaivee,

¹⁷ tikio rikioo inna sai tinoo: A ngiaammuau yoketaakuavee. A yoketaama ni mmoori varaanavaivee. A kiisa mmooriivaa yoketaama varaanavaara na tinai tee a yaakuuvaitana yoosinnaiyauvaki variyaiyara fai a dinaravaivee,

¹⁸ tikio rikioo nnaagiai sikau mmuuvoono numa inna tinoo: Nnoonna-o, sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa vareenana irisai sikau yaaku saivai varauvaivee,

¹⁹ tikio rikioo tinoo: Fai a irisavava yaaku sai yoosinnaiyauvaki variyaiyara dinaravaivee.

²⁰ tikio rikioo ngiaammuau voovoono numa inna tinoo: Nnoonna-o, aa sikau aavaa a ni muuvaa na kava i mmiaunoo. Na buruqaadiri ru-rauma kiee haumaki yapa kiauavaa i mmiaunoo.

²¹ A vaidi tinni yaagueeqainna a vaidi vooya mminnaiyauvaa varee yeennaiyauvaa hama a hau utuannaiyauvaa varaannaivaara na iiyara aatuuna i sikauvaa yapa kiauko vaivaivee,

²² tikio rikioo vaidi nnoonnaivo inna tinoo: A

mmoori vareera ngiaammuau maisakuavee. A kianna kuaivaa na kava aiki yapaanaravaivee. Vaa a kutaa taannani na vaidi tinni yaaguee-gaina vaidi vooya mminnaiyauvaa na varee yeen-naiyauvaa hama na hau utuaiyauvaa varau-vaivee.

²³ Mo itaama vaiki ai aaniira a hama ni sikauyauvaa varee sikau nnaamuruuvaki yapaannanee? Vaa a itaa kiannatiri. Na kava vara ranee ngiee sikau nnaamuru nakaaraivaasidiri sikau irisai kiisaivaatama varautirivee,

²⁴ kiaa kioo vaidi ivaki diaiya tinoo: Inna sikauvaa ravisi varada ngiaammuauvo sikau yaakuuvaitana utiivaa mmiatee,

²⁵ tiki ai rikiada kiaanoo: Ivoono yaakuuvaitana sikauyauvaa utivaivee,

²⁶ kiaavo rikioo tinoo: Na ngii giaa ngii mi-aunoo. Gioonna kiaapu voovoono mminnaiyauvaa utiivaa fai na kava vo mminnaa vooyauvaatama inna mminaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama kaayau mminnaataivo fai kiisa mminnaa innasi vaivaa na numa innasidiri ravisi varaanaravaivee.

²⁷ Aa ni nnammutuaa aaya na iya kieetavai varinaraivaara hama iya mmuduuya ruaiya vitada aapi numa ni avuuvau rputiki ai putuatee. Vaidi nnoonnaivoono itaa kua tiivaivee, tiravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara siri-gairavai

(Matai 21:1-11; Marakaa 11:1-11; Yuvuaano 12:12-19)

²⁸ Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo gioonna kiaapuuya pikioo ivannaadee tauraa Yerusareema aataruuvau nniravai.

²⁹ Ngioo ari ngiaammuauya vitoo yoosinnaivaitana nnutuuvaitana Betepakee Betaniaa vainimavau taapi Oriveeta ivau dioo vainno ari ngiaammuauvaitana titoo tunoo:

³⁰ Oro ukuaa yoosinna ivaki teekio rikioo puara togii karaasa hama vaidiiya variaivaa nnuunaivaki yeena harukiaivo ngii too vainai teeda rukuasaa kiada vitada niisi ngiatee.

³¹ Fai gioonna kiaapu voovoono ivaara ngii yaparainno tinara: Ngia aaniira ivaa rakuasaanee? tinai kiatee: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiai ta ngiaunnonoo, kiatee,

³² kiaa kioo ivaitana titooduu vida Yisuuva ivaitana kiaa mmuuvaa teeravai.

³³ Teeda puara togiivaa rukuasada varida tooduu puara togiivaa nakaaraiya numa ivaitana teeda tunoo: Ngia aaniiraida aa puara togii aavaa rakuasaanee?

³⁴ tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiai ta ngiaunnonoo,

³⁵ kiaa kiada puara togiivaa vitada nniravai. Nnida ngiari yaapaiyauvaa togiivaa mmookaivau yapa kiada Yisuunna ivau yapa kioodoo variravai.

³⁶ Varuduu togiivo inna vitoo vioo varuduu gioonna kiaapuuya ngiari yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kioodoo Yisuuva ivaugiataa viravai.

³⁷ Vioo vioo Yerusareema vainima vioo aataruuvo taapi Oriveeta ivaugiataa vuuvau vioo haatapoo mmeepi kaayau gioonna kiaapu inna

nnaagiai nuairaiya numa sirigaida Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa rada nniravai. Nnida varida Yisuuva ari vookarau mmooriivaa uuvaa toovaara kua yoketaivaa Anutuuqaara puaisakama aayanna tiravai.

³⁸ Puaisakama aayanna tida tunoo: Kieeta vaidiivaa Udaanga Anutuuqo titooduu tuuvo nni-naraivaara ivo innara yoketaakiaivee. Ausa nuufai aataruuvo ngiau aapuuvaki vainoo. Anutuuqo ngiau aapu variivaa oyai ari vookaraivo vainoo, tiravai.

³⁹ Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri Farisai vaidi vooya Yisuunna tunoo: Vitaira-o, a yaagueeqama tinai i nnaagiai nuairaiya kua pikiaatee,

⁴⁰ tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya kua seemuaa variaatiri. Aa sikau aayauvoono niyara aayanna kiaatirivee, tiravai.

Yisuuva gioonna kiaapu Yerusareemaiyara ra- teeravai

⁴¹ Yisuuva itaa kua kiaa kioo vioo vioo Yerusareema vainiivaudiri reemi ivaki too ivaki varuu gioonna kiaapuuyara ratoo tunoo:

⁴² Boo, aanna makee ngia ausa nuufa tasi-pama varira aataruuvaa ngia rikiaataama vaiki-ainnaata hama ngia rikiaanoo. Fai ngia rikikio ngii yoketainaravai.

⁴³ Suai voovai nninai ngii nnammutuaiya ngii ututuuma kiada ngii vagiaamunnaivau iriivaa rooru kiada ivaugiataa nnikiai fai hama ngia mmaanai kuaara aataruuvootainaravai.

⁴⁴ Fai iya numa ngiita ngii nnaakaraiyaatama rapida ngii ruputu mmatammaataivau kagaari kiada ngii nnau yoosinnaiyauvaa hannavaratataama taika kikio hama nnau heekaa sikau voovai ari mmaataivau vainaravai. Ngia hama Anutuugo ngii vitoo aataru yoketaivau ngii yapaanara suaivaa teeda rikiaivaara ngii nnammutuaiya numa ngii itaakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai

(Matai 21:12-17; Marakaa 11:15-19; Yuvuaano 2:13-22)

⁴⁵ Yisuuva itaa kua kiasa kioo nuunaira nnau pinaivaki vioo vaidiia ngiaammaiyauvaata puara sipisiipaiyauvaatama vooya mmida irisai sikauyauvaa varooya yaagueeqama titoo

⁴⁶ iya tunoo: Anutuuga kua fafaaraivo vainno tinoo: Ni nnauvo yaaku vareera nnauvaivee. Anutuuga kuaivo itaa kua tikiainnaata ngia mmuara furaiya iirayaamaida aavaki iikiaano, tiravai.

⁴⁷ Mmuakiasa suai Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiasa mmiravai. Kiasa mmuduu rikiada vaidi Anutuugaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiasa mmiraiyaata vaidi kieetaiyaatama Yisunna ruputuaaree kiasa uduu

⁴⁸ hama inna ruputuaara aataruuvootairavai. Mmuakiasa gioonna kiaapuuya inna kuaivaa iya rikiaatauduu varuuvaa hama inna ruputuaara aataruuvootairavai.

20

Yutayaiya Yisuunna ari mmooriivaara inna ya-parairavai

(Matai 21:23-27; Marakaa 11:27-33)

¹ Vo suai voovaki Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki varioo mmayaaya yoketaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo varuduu vaidiiya Anutuugaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama numa

² inna yaparaida tunoo: Ti kiaa ti mmianee. Gioono i tikiainna aa mmoori aayauvaa a iikianannee? Dee vaidi kieetavoono i tikiyai a iikianannee?

³ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kii neeta vo kuavaara ngii yaparainai ni giaa ni miatee.

⁴ Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiiivo gioonna kiaapuuya nnoori apuunnee? Vo Anutuugaano tuduunno uunnee? Vo vaidi mmatayaiyaano tuduunno uunnee?

⁵ tuduu rikiada iya ngiariiki ngiariiki yaparaida tunoo: Ta dee kuavai sai kiarannee? Fai ta inna sai kiaara: Anutuugaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio fai ivo ti tinara: Mo ngia aaniira hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravainnee?

⁶ tinai mo fai ta kiaara: Vaidiiyaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikiyai fai gioonna kiaapu aavaki variyaiya sikauyauvaa habati kiada ti ruputuaaravai. Iya Yuvuaanaara forofetaivovee kiaivaara fai ti ruputuaaravaivee.

⁷ Iya itaa kua kiaa kiada Yisuunna kuaivaa sai tunoo: Yuvuaano nnoori apira oyaivaa hama teeta taunnavaivee,

⁸ tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kiaivaara fai na hama ngii kuaivaa sai tinaravai. Ivo ni tikiyai na ni mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri

mmataama kioo tiravai
(*Matai 21:33-46; Marakaa 12:1-12*)

⁹ Yisuuva itaa kua kua kioo aa kua aavaa mmatayaa diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo gioonna kiaapuuya kua mmioo tunoo: Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa vara kioo ivaki hauyauvaa utu kioo vaidiiya inna mmooriivaara haitatuuda iira vooyauvai ngiari mmoori varaa irisaiyauvaa ngiariyara varaateeraivaara iya kuaa mmi kioo ngieera vo yoosinnaipi hokoba sui varinara kuaivai.

¹⁰ Vioo vioo oro ngieera yoosinnaivaki hara kioo varikio vuaina iiraiyauvaa rasukuaara suaivo nnikio mmoori nakaaraivo ari ngiaammuaavuaa titaa kiaikio kuaivai. Inna mmooriivaa haitatuukiaiyaano vuaina iira irisaiyauvaa inna mmiateeraivaara kuaivai. Kuaikiai teeda iya pinaama inna ruputida inna ripiida vuaina mmooriivaa irisaiyauvaa hama inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai.

¹¹ Ivo nnikio mmoori nakaaraivoono kava ari ngiaammuaau voovai titaa kiaikio kuaikiai rikiada kava mmuaikaraama inna ripiida ruputida kaayau kuakuaakua maisaivaa inna tida hama irisaiyauvaa inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai.

¹² Nnikio too mmoori nakaaraivo kava vo ngiaammuaau voovai titaa kiaikio kuaikiai iya

ivaata ruputuaavo kiau vitiika tiikiai rikiada hanikia mmaanai kagaari kiaavai.

¹³ Kagaari kiaavo rikioo mmoori nakaaraivo tinoo: Mo na aanii aataruvai iikiaunnee? Fai na ni maapu tuanaa na innara mmuduuya ruauvaa titaa kino vinai rikiada fai iya inna kuaivaa rikiada hama inna ruputuaaravaivee,

¹⁴ kiaa kioo inna titaa kiaikio kuaikiai teeda mmooriivaara haitatuukiaiyaano inna teeda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida kiaanoo: Ari konna mminnaa mmuakiaayauvai varaanaraivoono aavaa nninoo. Nnikiai ta inna ruputu kikio putinai ta inna mminnaa mmuakiaayauvai varaaravaivee,

¹⁵ kiaa kiada inna utu raririima rada hanikia mmaanai inna kagaari kiada inna ruputu kiaavo putivaivee.

Ii kua ivaa kiaa taika kioo Yisuuva gioonna kiaapuuya yaparainno tunoo: Mo dee mmoori-vai fai mmoori nakaaraivo iya iikiaivaa irisai iya mminarannee?

¹⁶ Fai ivo numa iya ruputu kinai putikio rikioo ari vuaina mmooriivaa vaidi vooya mminai haitatuukiaaravaivee, tuduu rikiada gioonna kiaapuuya yaata utida tunoo: Ai, boo, kutaavai itaama iinarainnoo,

¹⁷ tuduu rikioo Yisuuva iya puaisakama too vainno ariiyara tunoo: Anutuugaa kua fafaaraivo vaivaa oyaivaa ni giaa ni miatee. Kua fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeeraiyaano sikau voovai teeda

maisaiavaivee kiaa kiada pikiaavai.

Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara

hara kiasa kuabaivaa roosiima
 ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo inna
 yoketaavaivee.

Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai.

¹⁸ Gioonna kiasapu voovoono nuainnonno ii sikau ivaudiri raa rabarisooma varoo ivau harurummua kioo vainno fai kaayau ari mmamma mmuyaivaa ruaimiinaravaivee. Fai ii sikau ivo taikiapa roo gioonna kiasapu voovai ruputino inna mmamma mmuyai sagia mmuakiaavai ruaimiemiima taika kiaanaravaivee.

Vaidiyya sikau takiisa mmiraivaara

Yisuunna yaparairavai

(Matai 22:15-22; Marakaa 12:13-17)

¹⁹ Tuduu rikiada kua mmaanna kiasa mmira vaidiyyaata Anutuuqaaara kati puara hudeera kieetaiyaatama Yisuuva vuaina mmooriivaara tuuvaudiri mmataama kioo kuaivaa iyaki yapooavaara rikiada iva tuu saivaata inna utuaaree kiasa kiada tooduu kaayau gioonna kiasapuuya inna suvuai kiada varuduu iyara aatuuda pikieeravai.

²⁰ Pikiada inna haitatuuda varida vaidi vooya unnakua kiasa yoketayoketaama rada Yisuunna kuaivaa rikiaateeraivaara iya titeeravai. Yisuuva kua voovai koonnama tinai rikiada inna vitada Roomaaya kieeta vaidi yaagueeqa pinaa ruaivaa mmiaaraivaara iya titooduu viravai.

²¹ Vida Yisuunna tunoo: Vitaira-o, vaa ta rikiaunnava. A kianna kuaivaa safuuma ti kiasa ti mmiannava. Vaa ta i taunnava. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama a mmuaavaugiataama yaata utuunnava. A

hama vo vaidivai tee pikiee vo vaidivai tee kiaa mmiannavai. A Anutuuga mmoori aataruuvaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya safuuma kiaa mmiannavaivee.

²² Ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi sikau takiisa yapeera aataruuvo yoketaa aataruvainnee? Vara hama yoketaa aataruvainnee? tiravai.

²³ Tuduu rikioo Yisuuva iya inna iida taaree kiaa tuu kuaivaa vaa ivo arinaima too rikioo iya tunoo:

²⁴ Sikau mmuyai voovai ni vitaakiatee. Giaa mmannammannaavoota giaa nnutuootama ivau vainnee?

²⁵ tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mmannammannaivoota inna nnutuuvootama aavau vainoo, tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee. Anutuuga mminnaiyauvaa safuuma Anutuuga ari mmiatee, tiravai.

²⁶ Gioonna kiaapuuya avuuvau ivo koonnama kuaivaa kiaiveera iya inna yaparauduu ivo hama koonnama tirainno safuuma kuaivaa sai tuuvaara iya nnikiaraida hama kua tiraida kua seemuaa variravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai

(Matai 22:23-33; Marakaa 12:18-27)

²⁷ Varuduu vaidi Satuukaiya gioonna kiaapu putuuyara tunoo: Fai hama kava diitaaravaivee, tuuyakidiri vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo:

²⁸ Vitaira-o, Musiiva vo aataruvai tiyara fafaara roo tunoo: Vaidi voovoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno putino fai ari kataivoono inna muaadaivaa vara kioo ari vayaannara tuoo nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee. Musiiva itaa kua tiravai.

²⁹ Vo suai voovaki kata vayaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana hara kiada varuuya ngaruuvoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putiravai.

³⁰ Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu

³¹ nnaagiai yaguaavaano inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo putuduu mmuakiaa kataunna nnaagiainnaidootama mmuai gioonnaivaa vara kiada hama nnaakara mmateerama kiada kati putiravai.

³² Putuduu nnaagiai iya gioonnaivootama putiravai.

³³ Itaama vaikiai yapooma gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaara suaivaki fai gioonnaivo giaa nnaatavai varinaranee? Mo vaa yaaku saivai sainaidiri taarama vaidi idoono inna vara kiada putiravaivee, tiravai.

³⁴ Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya aanna makee variaya nnaata vaati varaavai.

³⁵ Gioonna kiaapuuya vaa hanigiada yoke-taama variaya putikio Anutuugo iya tinai kava diitada nnaagiai yoosinna yoketaivaki varida hama nnaata vaati varaaravaivee.

³⁶ Iya aangeraiya roosiima variaaraivaara

hama kava putuaaravaivee. Anutuugo iya tinai iya kava diitaaraivaara fai iya inna raunna mmaapu tuanaaya variaaravaivee.

³⁷ Gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaaraivaara Musiiva tuu kuaivo vainno ti kiaa ti mmivaivee. Nnaaru ivo yatari kiisaivaki ikiaivo tooduu hama yatari apuuvo taa tamooqoovaara ivo fafaara roo Udaangaivaara tunoo: Ni nnaakukiaiya Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Anutuugovee, tiravai.

³⁸ Anutuugo gioonna kiaapu vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuugovee. Gioonna kiaapu variaya Anutuugovee. Gioonna kiaapu homo mmatayaa variayaata vaa putuaiyaatama Anutuugaa avuuvau homo variaanoo,

³⁹ tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooya inna tunoo: Vitaira-o, a yoketaa-mainna iya sai kiannanoo,

⁴⁰ tuduu iya hama kava vo kuavaara yopeema inna yaparairavai.

Anutuugo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai

(Matai 22:41-46; Marakaa 12:35-37)

⁴¹ Hama inna yaparauduu Yisuuva gioonna kiaapuuya tunoo: Mo dataama kiada gioonna kiaapuuya kiaanoo: Vaidi Anutuugo mmataama kioovo Davuitinna oyai tuanaivakidiri diitaivaivee, kiannee?

⁴² Davuitiiva ariinoo yanaivaa nnutuuvo Saama ivau fafaara roo tunoo:

Udaanga Anutuugoono ni Udaangaivaa tunoo:

A ni yaaku yaadudainningiaa

vaidi nnoonnavai varianee.

⁴³ Varia ree vinanai na tinai
fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanara-
vaivee,
tiravai.

⁴⁴ Davuitiivaano Anutuugo mmataama kioo
vaidiivaara fafaara roo itaa kua tunoo: Ni Udaan-
gaivovee, tuuvaara hama Anutuugo mmataama
kioo vaidiivo Davuitinna oyaivakidiri nnaasu di-
iteeravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

*Sa kua mmaanna kias mmiraiya iikiyaiyu-
vunugiataama iikiatee*

(Matai 23:1-36; Marakaa 12:38-40)

⁴⁵ Yisuuva itaa kua tuduu gioonna kiaapu
kaayauya inna kuaivaa rikiada varuduu iva ari
nnaagiai nuairaiya tunoo:

⁴⁶ Kua mmaanna kias mmira vaidiia iira
aataruuvaa teeda tuqinnama haitatuuda sa iya
roosiima iikiatee. Iya buruqa hokobaiyauvaa
rau varada gioonna kiaapuuya yeenna
yookaira mmatuuyaiyauvaki nuaikiai gioonna
kiaapuuya iya teeda iyara vaidi nnoonnayavee
kiateeraivaara nookiaavai. Iya nuunaira
nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunu
nnaasu variaavai. Iya buusaiyauvaa nneera
suaiyauvaki kieetaiya varira mmaataiyauvunu
nnaasu variaavai.

⁴⁷ Iya oro muaada gionnainya unnakua nnam-
mari kuaivaa tida iya mminnamminnaiyauvaa
ngiariyara kati vara kiada nnaagiai oro mmanna
avaiyauvakidiri hokobama yaaku varaavai. Iya
itaama iikiaivaara ngiari irisai pinaa maisaivo
vainaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

21

Gioonna muaadaivo taara sikau kiisaivaitana yapeeravai

(Matai 12:41-44)

¹ Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki dioo vainno reeti tooduu gioonna kiaapu kaayau hoona suvuauya numa ngiari sikauyauvaa kati Anutu-uqaara yapeera sikau nnaamuruuvaki yapada variravai.

² Yapada varuduu Yisuuva tooduu mmanna haipu gioonna muaada voovoono sikau kiisa kookee taarakiatatana numa sikau nnaamuruuvaki yapeeravai.

³ Yapa kioodoo too Yisuuva tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aa gioonna muaada mmanna haipu gioonna aavo yapa kiai sikau kiisaikiatataanaano mmuakiaa gioonna kiapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataravai.

⁴ Gioonna kiaapu kaayau hoona suvuaiya kaayau sikau vaiyauvakidiri vooyauvai nnaasu varada yapa kiaavo gioonnaivo hama sikaunnaataivo mmuakiaa sikau innasi vaivaitana eeyaavaitana varoo yapa kiaivai. Iva ari yeenna varaanee tii sikau eeyaakiatataana varoo sikau nnaammuruuvaki yapa kiaivaara inna sikauvaitanaano gioonna kiapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaraivaara tiravai

(Matai 24:1-2; Marakaa 13:1-2)

⁵ Tuduu Yisuunna nnaagiai nuaira vooyaano nuunaira nnau pinaivaara kua tida tunoo: Yoke-taa ari vookarai sikau yapakiaiyauvaata mmin-naiyauvaa vaidiiya kati Anutuuqaara ivaki yapakiaiyauvaatama ta taunnano ti yoketainoo, tuvaa Yisuuva rikioo tunoo:

⁶ Aa ngia taa mminnaa mmuakiaa aayauvaa fai suai voovai nninai vaidiiya mmuakiaa aa nnau aayauvaa havarata taika kikio rikioo fai hama seena sikau voovai ari seena sikau voovai mmaataivau tasipama vainaravai. Fai mmuaki-aavai havarata taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai

(Matai 24:3-14; Marakaa 13:3-13)

⁷ Tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Vitaira-o, a kiannaivo दौरा सुअि वलनरान्नेे? डेे अरल वूकरल अतरुवल वलनल रलकलदल फै तल इवलदरल तूदल म्मुअकलल कूल अ कलननलवलरल यलतल तुदल कललरल: वलनलमल वलनरलवेे, कललरलनूे?

⁸ tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii unnakua kiaa kioo aataru maisaivau ngii vita yapeenoora tuqinnama haitatuukiatee. Fai kaayau vaidiiya mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa ngiariiyara tida voovoono tinara: Aanna na Anutuuqo mmataama kioo vaidi ivoona na ngiaunoo, tino fai voovoono tinara: Ngiau mmata taikaanara suaivo vainima nninoo, tinai sa ivaa rikiada kiatee: Kutaa kuavaivee, kiatee.

⁹ Fai yoosinna voovaki variayi diitada yoosinna voovaki variayaatama rapuai mmayaayaivaa rikiada mmuaa yoosinnaivaki

variaya diitada ngiari kieetaiyaatama rapuai mmayaayaivaa rikiada ivaara sa aatuukiatee. Rapiraivonnaadee tauraa vaino too ngiau mmata taikeera suaivo fai hama makee tino nninaravaivee, kiasa kioo vo kuavai iya tunoo:

¹⁰ Fai gioonna kiaapu voovaki variaya diitada gioonna kiaapu voovaki variayaatama rapuaaravai. Fai vo kieeta voovono diitoo vo kieetavaata rapinara iinai rikiada fai ngiari gioonna kiaapunya rapuaaravai.

¹¹ Fai kaayau mmataa kuaruuvo utino vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vaino kaayau nniitareeraivo vaino fai ngiau aapuuvau teekio kaayau ari vookarai mminnaiyauvo vainaraivaara gioonna kiaapunya aatuukiaaravai.

¹² Ii na kiau kua iyauvo fai nnaagiai vainaravai. Tauraa vaidi vooya ngii vitada mmoori maisaivaa ngii mida ngiari nuunaira nnauyauvakiaata oovi nnauyauvakiaatama ngii vitada kiada ngia niyara kutaavaivee kiaivaara iya ngii vitada vaidi kieetaiyasi vida kua pinaana ngii yapa kiaaravai.

¹³ Yapa kikio ii suai iyauvaki inna ni mmayaaya yoketaivaa iya kiasa mmiaara suaivai.

¹⁴ Sa mmuaanaa ngia sai kua kiaaraiyauvaara kaayauma yaata utikio ivaara ngii mmuaararakiavee.

¹⁵ Na kuaiyauvaa ngii giaa ngii miee tinni yoketaiyauvaa ngii minai fai ngii nnammutuaiya hama ngii yaatarada ngii kuaiyauvaa hatokaaravai.

¹⁶ Ngii kaano kooyaatama ngii gata vayaiyaata ngii seena tuanaiyaatama ngii vitada vo vaidiia

mmikiai fai iya ngiikidiri vooya ruputikiai putu-
aaravai.

¹⁷ Ngia niyara kutaavaivee kiaivaara gioonna
kiaapu kaayauya ngii teeda hama ngiiyara
mmuduuya ruaaravaivee.

¹⁸ Sa yaata utuatee. Fai iya hama yopeema
eeyaara ngii ruputuaaravaivee.

¹⁹ Fai ngia mmannammanna yaagueeqama
varidada tupatupaa variraivaa varaaravaivee.

Yisuuva Yerusareema nnauyauvaa
havarataaraivaara tiravai
(Matai 24:15-21; Marakaa 13:14-19)

²⁰ Ngiani voopinnaa rapira vaidiiya numa
yoosinna Yerusareemaivaa ututuuma kikai ngia
teeda kiaara: Fai kiisa suai nnau yoosinnaivaa
havarataaravaivee, kiaravai.

²¹ Kiaa kiada ngia Yutayaa variaya ngiingii
yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee.
Gioonna kiaapu yoosinna Yerusareema variaya
seenada mmaanai vikiai mmooriyauvaki
variaya sa kava yoosinnaivaki ngiatee.

²² Ii suai ivaki Anutuuoqo irisai maisa mmoori-
ivaa ngii minaravaivee. Anutuuoqaa kua fafaara
mmuakiaavai rooyaa kaanaivo vainaraivaara iri-
sai maisa mmooriivaa ngii minaravaivee.

²³ Boo, iqii suai ivaki gioonna nnaakara
sunnaakiaiyaata gioonna nnaakara meedi
ruaiyaatama kuaaravo iya mmuaararainar-
avaivee. Anutuuoqo aa gioonna kiaapu
mmuakiaa aayara nnannateeno rikioo mmoori
maisaiyauvaa iya mminaravaivee.

²⁴ Fai ngiari voopinnaa vaidiiya ngiari paipa
avaikaraiyauvaadiri varada numa vooya

rutakakiai putikiai vooya yaakuuyauvaa ranaa rau kiada vitada ngiari yoosinnaiyauvakira kuaaravai. Fai iya yoosinna Yerusareema variayara dikiokio Anutuugo tinai iya pikiaaravaivee.

*Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai
(Matai 24:29-31; Marakaa 13:24-27)*

²⁵ Iqii suai ivaki ari vookarai mmিন্নam-minnaiyauvo suaivakiaata kuraagaivakiaata aakiapuaiyauvakiaatama vainaravai. Vainai gionna kiaapu mmuakiaa mmatayaa variayara ngiari ausa mmuaararai tasipama varida nnoori akuaivaaraata nnooriivo pinaama korokoroovaaraatama kaayauma aatuuda variaaravai.

²⁶ Yaagueeqa mmিন্নamminnaa ngiau aapuuvaki vaiyauvo ngiari aataru nuairaiyauvaa pikiada sabisaabi kuaaraivaaraata ari vookarai aataruuyauvo mmuakiaa mmataivau nninaraivaaraatama yaata utida faannaida aatuuda varida fai ngiengie vo vuayaata rikiada variaaravai.

²⁷ Itaama vainai rikiada Na Vaidiivaa Mmaapu-uvoono nama aakiadaadiri ni yaagueeqaivoota kaayau ari vookarai mmeekiaivootama ni tasi-panai na tiinaraivaa fai iya taaravai.

²⁸ Aa na kiau kua aavo iinara iinno varinai diitada vararu reeri taatee. Anutuugo ngii vi-too yoketaivau ngii yapaanarivo vainima nni-naraivaara diitada vararu reeri taatee, tiravai.

*Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo
tiravai
(Matai 24:32-35; Marakaa 13:28-31)*

29 Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Yatari nnaammuayaivaaraata mmuakiaa yatariiyauvaaraatama yaata utuatee.

30 Ii yatari iyauvo mmunni raikiai ngia teeda kiaanoo: Nuanuuvo vainima nnikioonno mmunni rainoo, kiaavai.

31 Mmuai karaama ii na ngii giaa ngii miau kua iyauvaa kaanaiyauvaa ngia teeda kiaara: Anutuugo gionna kiaapuuyara diraiivo nninarainno iinoo, kiaravee.

32 Na Kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gionna kiaapu aanna makee variaa aaya hama putiraida homo varikio suaivo nnino ii aataru iyauvo fai vainaravai.

33 Ngiau mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo fai hama taikaanaravai. Fai tupatupaa vainaravaivee.

Yisuuva ari tiinaraivaara tuqinnama haitatuukiateera tiravai

34 Ngiengie mmatayaa variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Pinaa yeenna nnaaraivaaraatama nnoori kapikaraivaa nnaaraivaaraatama mmatayaa diaa mminnaiyauvaa varaaraivaaraatama ngia kaayauma yaata utivoora ngiengie variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Fai ngia ii mminnamminnaa iyauvaara nnaasu yaata utikiokio ii suai ivo fai akiairaama ngiisi nninaravai.

35 Iqii suai ivaki kobevo haisarineema fai mmuakiaa gionna kiaapu mmatayaa variaiyasi akiairaama nninaravai.

³⁶ Mmuakiaa suai tuqinnama haitatuuda varida yaaku varaatee. Ii mmuaararai iyauvo ngiisi nninai rikiada yaagueeqama varida iyauvaa yaatara kiada Na Vaidiivaa Mmaapuuvo suai nnaagiai kava na tiinai ngia ni avuuvau yoketaama diaaraivaara tuqinnama haitatuuda varida yaaku varaatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

³⁷ Mmuakiaa suai ivo nuunaira nnau pinaivaki kua mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Suai ikianna iya kiaa mmuduu rikioo upisipisiinno varuduu ivo vioo taapi Oriveeta oro ivau vuru vairavai.

³⁸ Vauvo patauduu diitoo heenanaanna tuanaa kava nuunaira nnauvaki nnuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiaaraivaara innasi nnida nuunairavai.

22

Vaidiyya Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai

(Matai 26:1-5; Marakaa 14:1-2; Yuvuaano 11:45-53)

¹ Buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera suaivaki gioonna kiaapu Yutayaiya bereetaivaa hama puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyauvaa nneeravai. Ii suai ivo vainima vauduu

² vaidi Anutuugaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama Yisuunna rupertuaara aataruuvaara buaidada tooduu kaayau gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruuvaara aatuuravai.

Yutaaso Yisuunna vitainara kuaivaa yeena rairavai

(Matai 26:14-16; Marakaa 14:10-11)

³ Aatuuduu Yisuunna ngiaammuaui yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutu-
uvo Yutaaso Isariootaa aakiaivaki Sataango numa
hara kioo variravai.

⁴ Varuduu Yutaaso vioo Anutuugaara kati
puara hudeera kieetaiyaata nuunaira nnau
pinaivaara dira kieetaiyaatama Yisuunna kooyaa
vitainaraivaara iyaatama kua tiravai.

⁵ Kua tuduu rikiada iya kaayauma sirigaida iri-
sai sikauyauvaa inna mmiaaraivaara kua yeena
rairavai.

⁶ Iya kua yeena rau kioodoo rikioo Yutaaso ee-
oo kiaa kioo ii suai ivakidiri iva faannama roo
varia roo vioo varioo dee suai tuanaavai nnino
rikioo iva Yisuunna kooyaa iya vitainaraivaara
faannainno varioo gioonna kiaapuuya hama inna
tasipaara suaivaara haitatuuravai.

*Yisuuva buusa Varaigiataivaa nnaaraivaara
teerama kieeravai*

*(Matai 26:17-25; Marakaa 14:12-21; Yuvuaano
13:21-30)*

⁷ Gioonna kiaapu Yutayaiya buusaivaa nneeda
hama puuqaira yeennaivaata bereetaivaa tasi-
pama huda nneera suaivo nniravai. Ii suai ivaki
iya puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ruputu ki-
ada buusa Varaigiataivaa nneeravai.

⁸ Iqii suai ivaki Yisuuva ari ngiaammuauvai-
tana Yuvuaanaya Petoroosaya kiaa mmioo tunoo:
Oro buusa Varaigiataivaa tiini teerama kikiyai ta
nnaaravaivee,

⁹ tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Ta dee nnauvaki vida buusaivaa teerakiaunnaanee?

¹⁰ tuduu rikioo Yisuuva ivaitana sai tunoo: Riki-aatee. Ngia vidada oro yoosinna pinaivaki teekio vaidi voovoono nnoori tooriivaa apu varoo ngii saidi nninai teeda inna nnaagiai vida teekio ivo nnauvaki vinai teeda ivo kuaivaki kuatee.

¹¹ Vida nnau nakaaraivaa kiatee: Ti Vitairaivo tinoo: Dee nnauvaki na ni ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa nnaarannee? tiivaivee,

¹² tikio rikioo ivoono nnau pinaivaa verenoovau vo nnau voovai vaa mmaataiyauvaa ivaki teerama kiaivaa ngii vitainai ngia ivaki buusaivaa teerama kiatee,

¹³ tuduu rikiada ivaitana oro Yisuuva tuuvaa teeda buusaivaa teerama kieeravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai

(Matai 26:26-30; Marakaa 14:22-26; 1 Koridii 11:23-25)

¹⁴ Teerama kioodoo buusa nnaara suaivo nnuduu Yisuuva ari kua varada nuaira ngiaammuauyaatama buusaivaa nnaaraivaara varioo tunoo:

¹⁵ Ni putira suaivo vainima nninoo. Tauraa hama mmuaararaiivo niiki nninai na aa buusa Varaigiataa aavaa ngii tasipama nnaanaraivaara ni yoketaiwoo.

¹⁶ Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai aa buusa aavaa hama na kava nnaanaravai. Yapooma Anutu-uqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki buusaivaa oyaivo kooyaa vainai na nnaanaravaivee,

¹⁷ kiaa kioo Yisuuva nnoori tooriivaa tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo

tunoo: Aavaa vara kiada mmuaavai mmuaavai nnaatee.

¹⁸ Na ngii giaa ngii miaunoo. Aa suai aavakidiri varia ree viee viee hama na kava vuaina suuyaivaa nneeraatainaravai. Fai yapooma Anutu-uqo gionna kiaapuuyara dira suaivo nninai na kava nnaanaravaivee,

¹⁹ kias kioo ivo bereetaivaa tu kioo vainno Anutu-uqaata kua yoketaivaa kias kioo kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo: Aanna ni mmati-ivaivee. Na ngiiyara tiee ivaa ngii miaunoo. Aavaa nneeda varida niyara yaata utuatee,

²⁰ tuduu yeennaivaa nnaa taika kiooduu iva vuaina suuya tooriivaa varoo mmuaikaraama tu kioo vainno iya mmioo tunoo: Aa vuaina suuya toori aavo inna ni kiauvo ngiiyara tusaa-naraivovee. Ivaudiri fai Anutu-uqo kua yeena rau kiai karaasa aataruuvo kooyaa vainaravaivee, tuduu nneeravai.

²¹ Nnaa kiooduu tunoo: Rikiaatee. Vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuuiya ni vitainaraivo aa makee ni tasipama yeenna nnainoo.

²² Na Vaidiivaa Mmaapuovoono fai putinaravai. Anutu-uqaa yanaivau fafaaraivo vainno ivaara tiivo aanna makee vainoo. Vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuuiya ni vitainaraivo fai irisai maisaivaa varaanaravaivee,

²³ tuduu rikiada ari ngiaammuauya ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai tiikidiri deovoono kooyaa ari nnammutuuiya inna vitainarannee? tiravai.

Inna ngiaammuauya kieetaya variaaraivaara Yisuuva tiravai

²⁴ Kiaa kiada yaagueeqama ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai deevoono tiikidiri ti tauraanaavai varinaranee?

²⁵ tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Ngiari voopinnaa kieeta vaidiia ngiari seenaiyara yaagueeqama diaanoo. Iya iyara diaivaara ngiari nnoonnaiyara yoketaa kua kiaavai.

²⁶ Iya itaama iikiaa aataruuvo sa ngiisi vakiavee. Ngiikidiri vaidi voovoono ngii kieetavai variivo fai aduoo varioo ngii nnaagiainnaa turaanaavai roosiima variaivee. Ngiikidiri vaidi voovoono ngii tauraavai variivo mmoori vareera ngiaammuaavai roosiima variaivee.

²⁷ Dee vaidivoono tauraanaavai varinnee? Vaidiivo kati varioo yeennaivaa nnaivonnee? Vara vaidiivo inna yeennaivaa varoo inna mmiivonnee? Na rikiauko vaidiivo kati varioo yeenna nnaivoono tauraanaavai varinoo. Mo neenoo ngii tasipama mmoori vareera ngiaammuaavai roosiima variaunoo.

²⁸ Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ni uuduu hama ngia ni pikieeraida mmannamanna aanna ngia ni tasipama variaano.

²⁹ Ni Napoova tiki ai na gioonna kiaapuuyara diauneema na tinai ngieetama gioonna kiaapu vooyara diaaravai.

³⁰ Dida vaida na gioonna kiaapuuyara dinara suaivaki ngieeta ni tasipama yeenna nneeda nnoori nneeda ngiingii mmaataiyauvunu varida Isarairaa oyaiya yaakuuvaitana yukukidiri taara maara kua pinaara dira kieetaya iyara diaaravai.

Petorooso hamavee tinaraivaara Yisuuva

kooyaa inna kiasa mmiravai

(Matai 26:31-35; Marakaa 14:27-31; Yuvuaano 13:36-38)

³¹ Simoono, vaa a rikiaannanee? Vaidiivo yeenna vuitaivaa varoo kaanaivaa voovau yapoo nnabaivaa voovau yapaineema Sataango ngii iinno taanaraivaara vaa Anutuugaa yaparaikio ee-oo tiivai.

³² Sataango i iinno taanaraivo vaikiyai a niyara yaagueeqakiannaivo sa taikaiveera na ai-yara yaaku varaunoo. A harurueennaata kava hanigiee ni kuaivaara yaagueeqainna i seenaiya tasipanai fai iya yaagueeqama variaaravaivee,

³³ tuduu rikioo Petrooso tunoo: Udaanga-o, vaidiiva oovi nnauvaki i yapaara iikiyai fai neetaatama i tasipama kuanaravai. Fai i ruputikiyai a putinai fai niitaatama ruputikiyai neetama putinaravaivee,

³⁴ tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Petrooso, na i kiasa i mmiaunoo. Anna makee fai hama kakaraivo akua tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, tiravai.

Yisuuva mminnaiyauvaa varada kua-teeraivaara iya tiravai

³⁵ Kiasa kioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Tauraa na ngii titaaduu ngia ni mmayaayaivaa varada nuau suaivaki ngia sikau rira utuaiyauvaatama yeenna vara rira utuaiyauvaata yuku nnaba vooyauvaatama pikiada nuauduu mminnaa vooyauvai ngiisi vaunnee? Vara hama ngiisi vaunnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ai, mo tiisi vairavaivee,

³⁶ tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Aanna makee vaidi voovoono sikau rira utuaivo vaivaata varoo yeenna vara rira utuaivo innasi vaivaatama varoo kuaivee. Vaidi voovoono hama paipaataino ari yaapaivaadiri varoo oro paipa avaikarai voovai yookaama kioo varaivee.

³⁷ Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Iya inna vitada vaidi maisaiya tasipama kiaavaivee. Anutuugaa kua fafaaraivo niyara itaa kua tuuvo makee kaanaivo vakiaivee. Mmuakiaa kuavai niyara fafaara roovo kaanaivo vakiaivee,

³⁸ tuduu rikiada ari ngiaammuauya tunoo: Udaanga-o, taanee. Aakara ari vookarai paipa taaravaitana tiisi vainoo, tuduu rikioo ivo iya tunoo: Inna aikioo, kua taikainoo, tiravai.

*Yisuuva taapiivau vioo yaaku vareeravai
(Matai 26:36-46; Marakaa 14:32-42)*

³⁹ Kiaa kioo ivo yoosinnaivaa pikioo viravai. Vioo taapi Oriveeta ivau tupaa ari virayaama vuduu ari ngiaammuauya inna nnaagiai viravai.

⁴⁰ Vuduu ivo oro ivau varuduu ari ngiaammuauya vuduu rikioo ivo iya tunoo: Iinno teeraivo ngii iinno taanaraivo ngiisi nninarainnoo tida yaaku varaatee,

⁴¹ kiaa kioo oro kiisama vo kammunnivau toorivu yau haroo yaaku vareeravai.

⁴² Yaaku varoo varioo tunoo: Napoo-o, i iiki-atainai mmuaararaivo aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo niisi nninaraivaara ooqoo tino pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa sa iikianee. Ai iikiataivaa iikianee,

⁴³ tuduu rikioo ngiau aapuuvakidiri aangeraa voovoono tuoo inna tasipooduu ivo yaaguee-gauduu

⁴⁴ inna pinaama mmuaararooduu inna yaata utiraivo ari vookarauduu yaaku varoo varuduu kaayauma inna kausaivo kiauva roosiima tuoo mmataivau viravai.

⁴⁵ Vuduu iva yaaku vara taika kioo diitoo ari ngiaammuauyasi kava vara ranoo numa tooduu iya ausaiyauvo mmuaararoovaara iya vuru vaidaviravai.

⁴⁶ Vuru vaidaviravai Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniiraida vuru vakiaannee? Diitada yaaku varaatee. Inno teeraivo ngii inno taanaraiivo ngiisi nninarainnoo tida yaaku varaatee, tiravai.

*Vaidiia Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(Matai 26:47-56; Marakaa 14:43-50; Yuvuaano 18:3-11)*

⁴⁷ Yisuuva homo kua tioo varuduu kaayau vaidiia innasi nniravai. Nnida varuduu Yisuunna ngiaammuu yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvoo Yutaaso iya tauraa ngioo aataruuvaa iya vitaama roo nniravai. Ngioo ngioo oro Yisuunna vainima duoo vainno inna mmootaanara uudu too

⁴⁸ Yisuuva inna tunoo: Yutaaso, a ni mmootaan-naivaudiri Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni nnam-mutuaiya kooyaa ni vitaakiaannee?

⁴⁹ tuduu rikiada inna tasipama duuya iya inna iikiaaravaa teeda inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, ti paipa avaikaraiyauvaadiri ta iya ruputuaarannee?

⁵⁰ Itaa kua tida rikiada iyakidiri voovoono ari paipaivaadiri Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivaa ngiaammuuau voovai yaata yaadudainniivaa rutaka kieeravai.

⁵¹ Rutaka kioodoo rikioo Yisuuva tunoo: Aikioo pikiaanee, kiaa kioo ngiaammuuauvaa yaataivaa utuoo tuqinneeravai.

⁵² Tuqinna kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaatama nuunaira nnauvaara haitatuura vaidiiyaata vaidi yokovaiyaatama Yisuunna utuaara numa ivaki duuya ivo iya tunoo: Ngia niyara mmuararai vaidivaivee, kiaida paipa avaikaraiyauvaata tipaiyauvaatama utida ni mmaara ngiaannee?

⁵³ Mmuakiaa suai na ngii tasipama nuunaira nnau pinaivaki variee mmayaayaiyauvaa ngii giaa ngii miaaduu hama ngia ni utiravai. Mo inna aikioo, inna aanna ngii suaivovee. Aqaa suai aavaki inna maisai upisiivo rummua apinai iikiaara suaivovee, tiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai

(Matai 26:57-58,69-75; Marakaa 14:53-54,66-72; Yuvuaano 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yisuuva itaa kua tuduu rikiada vaidiiya inna puaisakama utu kiada vaidi vitada vida vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaivaa nnauvaki viravai. Vida varuduu Petorooso ngieeradiri inna nnaagiai vioo varuduu

⁵⁵ gioonna kiaapu vooya vaidi kieeta tuanaivaa vagiaamunna aakiaivaki vida ikiaivaa vuutaivaki hara kiada ivaki varuduu Petoroosootama ivaki iya tasipama variravai.

⁵⁶ Varuduu mmoori vareera kiaatanna voovoono. Petoorooso ikiaivaara hara kioo varuduu inna puaisakama too nnaasu vainno tunoo: Aa vaidi aavootama inna tasipama nuaivaivee,

⁵⁷ tuduu rikioo Petoorooso yaagueeqama ooqoo tioo tunoo: Ai, gioonna-o, hama na inna tauvaivee,

⁵⁸ tuduu nnaagiai kava vaidi voovootama inna too tunoo: Ai, a inna ngiaammuaukuavee, tuduu rikioo tunoo: Ai, vaidi aakua-o, hama na inna ngiaammuauvaivee,

⁵⁹ tuduu rikioo nnaagiai kava vaidi voovootama inna too yaagueeqama innara tunoo: Kutaa tuanaa aa vaidi aavoota inna tasipama nuaivaivee. Ivo Karirayaa diaa vaidivaivee,

⁶⁰ tuduu rikioo Petoorooso inna sai tunoo: Ai, vaidi aakua-o, a kianna kuaivaa hama na arinaima rikiauvaivee. Ivo homo kua tioo varuu saivaata kakaraivo akua tiravai.

⁶¹ Akua tuduu Udaangaivo hanigia Petooroosaa tooduu tauraa ivo inna kiasa mmuu kuaivaa vaa taunnu kioovaa kava yaata utuoo rikieeravai. Tauraa Udaangaivo inna kiasa mmioo tunoo: Turau hama kakaraa akua tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee.

⁶² Iva itaa kua kiasa mmuu kuaivaa kava Petoorooso yaata utuoo rikioo mmaanai vioo pinaama rateeravai.

*Vaidiyya Yisuunnara raida inna ruputiravai
(Matai 26:67-68; Marakaa 14:65)*

⁶³ Ratooduu vaidiyya Yisuunna utu kiada vaidi vooyaano innara raida inna ruputida

⁶⁴ buruqaivaadiri inna oori nnikiivaki hauma utida inna yaparaida tunoo: A mmuakiaa kuavai rikiaannaiyauvaa ti kiaa ti mmianee. Gioonoonno i ruputiinnee?

⁶⁵ kiaa kiada kaayauma inna rakanoo raaranoo tida maisa kua inna tiravai.

*Vaidiyya kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai
(Matai 26:59-66; Marakaa 14:55-64; Yuvuaano
18:19-24)*

⁶⁶ Itaa kua tuduu heenanaanna suaivo reera kiooduu Yutayaa vaidi yokovaa mmuakiaaya nuunaida iyakidiri vooya Anutuugaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaata vooya kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama nnida nuunaida inna vitada kua pinaana inna yapeeravai. Yapa kiada iya inna tunoo:

⁶⁷ A Anutuugo mmataama kioo vaidikuavee tiee ti kiaa ti mmianee, tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Mo fai na ngii giaa ngii minai ngia hama ni kuaivaa rikiaaravaivee.

⁶⁸ Fai na kua voovai ngii yaparainai ngia hama ni kua saivaa kiaaravai.

⁶⁹ Aanna na varira suaivoota nnaagiai na varinara suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo Anutuugo mmuakiaa yaagueeqaivaa yaataravaa yaaku yaadudainningiaa hara kiee varinaravaivee,

⁷⁰ tuduu rikiada mmuakiaaya tunoo: Mo a Anutuugaa mmaapukuannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Yo, ngia niyaraida inna safuuma inna mmaapuvaivee kiaanoo,

⁷¹ tuduu rikiada iya tunoo: Vaa ari avaiyakidiri ivo safuuma tinoo: Na Anutuugaa mmaapuvaivee, tiivaa vaa teenoo rikiaunnvai.

Sa vaidi vooya kava numa innaki kua pinaa yapaaraivaara yaata utuatee, tiravai.

23

Yisuuva Piratuusaa avuuvau diravai
(*Matai 27:1-2,11-14; Marakaa 15:1-5; Yuvuaano 18:28-38*)

¹ Kiaa kiada iya mmuakiaaya inna vitada oro Roomaaya kieetaivaa Piratuusaa avuuvau dida vaida

² kua pinaivaki inna yapaaraivaara innara tunoo: Ta taunnano aa vaidi aavo gionna kiaapuuya unnakua tioo Roomaa kieetaivaa sikau takiisaivaa mmiaivaara ooqoo tioo ariiyara na vaidi kieetavaivee kiaa kioo ariiyara tinoo: Na Anutuugo mmataama kioo vaidivaivee, tiivaivee,

³ tuduu rikioo Piratuuso Yisuunna yaparinno tunoo: Mo a Yutayaiya kieetakuannee? tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Inna a kutaavai kiannano,

⁴ tuduu rikioo Piratuuso Anutuugaara kati puara hudeera kieeta vaidiiyaata gionna kiaapu kaayau ivaki suvuai kiada varuuyaatama tunoo: Na rikiauko aa vaidi aavo hama vaidi aannoo vaidivaaraida ta inna rputuuaara iikiaunnao,

⁵ tuduu rikiada kieeta vaidiiya yaagueeqama Piratuusaa vuavi tida tunoo: Ivo kua mmayaayaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuainnonno Karirayaiya kiaa mmioo tuma mmuakiaa yoosinnaiyauvo Yutayaa mmataivau vaiyauvaki variayaatama kiaa mmioo aanna makee tuma gionna kiaapu aayaatama kiaa mminoo. Ivo iya kiaa mmikiai rikiada ivaara

kaayauma kumimakaida ngiari rapu ngiari rapuukiaara iikiaano, tiravai.

Vaidiyya Yisuunna vitada Herootaasi viravai

⁶ Iya itaa kua tuduu rikioo Piratuuso iya yaparainno tunoo: Aa vaidi aavo Karirayaa diaa vaidivainnee?

⁷ kiaa kioo kieeta vaidi Herooto Yisuuva varuu mmataivaara haitatuuvaara Piratuuso rikioo innasi inna titaa kioodoo viravai. Ii suai ivaki Herooto Yerusareema varuduu iya Yisuunna vitada innasi vuduu

⁸ Herooto inna too kaayauma innara sirigairavai. Iva hokoba suai varioo Yisuuva uu mmoori aataruuvaa mmayaayaivaa rikioo Yisuuva Anutuuga ari vookara ari vookarauyauvaa uuyauvaa taanaraivaara ivo inna taanaree kiaa iinno varuduu iya inna vitada innasi nnuduu too ivo kaayauma innara sirigairavai.

⁹ Sirigainno kaayau kua kaayau kuaivaa Yisuunna yaparauduu rikioo hama ivo inna kua sai tirainno kua seemuaa variravai.

¹⁰ Kua seemuaa varuduu Anutuugaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaatama vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama diitada kaayau kua pinaivaa innaki yapeeravai.

¹¹ Yapa kioodoo rikiada Herootoota ari ngiaam-muau rapiraiyaatama Yisuunnara nniki rakaida kuasi tududada innara raida variravai. Itaida varida yaapa yoketaivaa innayaa apu kiada kava Piratusaasi titoodoo viravai.

¹² Tauraa Herootaya Piratuusooya ngiariiyara ngiariiyara nnannatoovaitana iqii suai ivaki ariiyara ariiyaraida yoketaama variravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai

(Matai 27:15-26; Marakaa 15:6-15; Yuvuaano 18:39-19:16)

¹³ Yoketaama varuduu Piratuuso Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaraatama kieeta vaidi gioonna kiaapuuyara diraiyaraata mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama aayanna tuduu innasi nnida nuunauduu

¹⁴ iya tunoo: Aa vaidi aavaa ngia vitada niisi nnida kiaanoo: Gioonna kiaapuuya unnakua tii vaidivaivee, kiaani na ngii avuuvau aa vaidi aavaa yaparaina rikiakai ngia ivo maisa mmooriivaa iivaivee kiaa kiada innaki kua pinaivaa yapa kiaivo hama oyaivootainoo.

¹⁵ Herootoota inna yaparainno rikiaikio hama kua oyaivootaikio pikioo kava tiisi titaa kiaikio nninoo. Aa vaidi aavo hama maisa mmooriivaa iivaaraida ta kuminayaa inna ruputikio putu-aiveera iikiaunnaanoo.

¹⁶ Kati na ni ngiaammuauya tinai inna ripi-ima kiki ai na sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiisi kuaivee, tiravai.

¹⁷ (Vo nuanu vo nuanu buusa Varaigiataivaa nneera suaivaki Piratuuso vaidi voovai oovi nnauvaki varuuvaa titooduu mmaanai viravai.)

¹⁸ Ii aataru ivo itaama vauvaara gioonna kiaapuuya mmuaavaugiataama aayanna reeda tunoo: Yisuunna ruputino putuaivee. Paravaasaa mmaanai titano tuoo kuaivee, tiravai.

¹⁹ Tauraa Paravaaso ngiari kieetaiyaata rapuoo vaidi vooya ruputuduu putuuvaara vaidiiaa inna vitada oovi nnauvaki yapa kioodoo variravai.

20 Varuduu Piratuuso Yisuunna mmaanai kuaiveera inna titaatauduu kava gioonna kiaapuuyaata kua tuduu rikiada

21 iya puaisakama aayanna reeda tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaatee,

22 tuduu rikioo Piratuuso kava vooneetu iya tunoo: Mo datainnee? Aanii tomedavai iyo iivainnee? Na tauko hama vaidi aannoo vaidivai ngia innara ni kiaanoo: Ruputino putuaiveeraida kiaanoo. Ivaara na kati tinai ni ngiaammuauya inna ripiima kikiyai sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiisi kuaivee,

23 tuduu rikiada gioonna kiaapuuya yaagueegama mmannammanna aayanna reeda tunoo: A tinai rikiada iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, tuduu iya kua pinaama tuuvoono Piratuusaa yaatarooduu

24 iyo iya inna yaparau kuaivaa rikioo ee-oo tioo Yisuunna rupuuteera tiravai.

25 Paravaaso ngiari kieetaiyaatama rapuoo vaidi vooya rputuduu putuuvaaara vaidiiya inna vitada oovi nnauvaki yapa kiooduu varuu vaidiivaara gioonna kiaapuuya Piratuusaa yaparaududuu titooduu mmaanai tiiravai. Tuuduu Piratuuso iya tuuvaugiataama rikioo Yisuunna vitoo oro iya mmiravai.

Vaidiyya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai

(Matai 27:32-44; Marakaa 15:21-32; Yuvuaano 19:17-27)

26 Mmuduu Yisuunna vitada vida varida tooduu Kureenaivakinnaa vaidiivaa nnutuuvo Simoono saidi ngioo aataruuvaugiataa yoosinnaivakira

nninaree kiaa nnuduu teeda ravaatau inna utida yatari sagaivaa inna kumaata apu kioodoo rikioo Yisuunna nnaagiaivau viravai.

²⁷ Vuduu kaayau gioonna kiaapuuya inna vata rada vuduu rikiada gioonnainnibaro aataruuvau vida varida isi kuaru kiaa rada rata rada viravai.

²⁸ Vuduu rikioo Yisuuva hanigia iya tunoo: Yerusareemaa gioonnaso, sa niiyara rataatee. Ngiingiiyaraata ngiingii nnaakaraiyaraatama rataatee.

²⁹ Fai suai voovai nninai gioonna kiaapuuya kiaara: Gioonna hama nnaakaraataiya iya yoke-taama variaanoo,

³⁰ kiaa kiada fai oora taapiiyauvaata kua tida kiaara: Havataama rada ti ruputuatee, kiaa kiada taapi kiisaiyauvaata kua tida kiaara: Mumunu utua rada ti rummua apu kiaatee, kiaravai.

³¹ Na yatari karaasaivaa roosiikiauvaavaa vaidiiya ni ruputuaavaivee. Fai ngia yatari aasannaiyauvaava roosiikiyaiya fai iya ngii dataakiaaravainnee? Mo fai ngiita ngii ruputuaaravaivee, tiravai.

³² Iya vaidi taaravaitana mmuara nnaamuruu-vaitanaatama vitada Yisuunna tasipama ruputu-aara viravai.

³³ Vidada oro yoosinnaivaa nnutuuvo Kieeta Mmuyai ivaki vau yoosinnaivaki oro Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai. Haara kioodoo vaidi maisaivaitanaatama yatari sagaivaitanau haara kiada vuaivaa vitada inna yaaku yaadudainningiaa haara kiada vuaivaa vitada inna yaaku geedainningiaa haara kieeravai.

³⁴ Haara kioodoo Yisuuva tunoo: Ni Napoo-o, iya ni iikiaa aataru ivaa hama arinaima teeda

rikieerama kiada ni iikiaa ivaa rugaanee, tuduu rikiada rapira vaidiiya isareeda yaatareera mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida yaatarooyaano mmuaavai mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa vareeravai.

³⁵ Varooduu gioonna kiaapuuya vainima duuyaano Yisuunna teeda nnaasu vauduu vaidi Yutayaiya kieetaiyaano innara raida tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaivaivee. Ivo kutaa tuanaa Anutuugo mmataama kioo vaidivai varioo mo kii ariinoo ari vitoo yoketaivau yapaivee,

³⁶ tuduu rikiada rapira vaidiiyaatama innara raida numa inna vainima dida vaid ari vookarau kapikaroo nnooriivaa nnutuuvo vinikaivaa inna mmiaaree kiaa kiada

³⁷ tunoo: A Yutayaiya kieetakuavee tiee ai vitee yoketaivau yapaanee, tiravai.

³⁸ Fafaara roovo Yisuunna kieetainningiaa vauvo tunoo: Inna Yutayaiya kieetaivovee, tiravai.

³⁹ Vaidi maisa voovai Yisuunna sainainnigiataa haara kioovoono kaayauma Yisuunna rakanoo raaranoo tioo tunoo: A vaidi Anutuugo mmataama kioo vaidikuavee tiee aitaata tiitaatama ti vitee yoketaivau yapaanee,

⁴⁰ tuduu rikioo vuaivo inna kua sai yaaguee-gama tioo tunoo: Hama a Anutuugaara aatu-tauma kiee kiannanoo. Eeta mmuaakarai iri-saiyaa varaannanoo.

⁴¹ Ta tete mmoori maisaivaa iikiaun-naivaaraida irisaivaa ta aikiooma varaunnanoo. Aa vaidi aavo kuminayainno varainoo,

⁴² kiaa kioo Yisuunna tunoo: Yisuu-o, a vaidi

kieetavai varieennainna kava tieennainna ni-
iyara yaata utuane,

⁴³ tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Na
kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Fai makee ee-
tama yoosinna yoketaivau ni tasipama varinara-
vaivee, tiravai.

Yisuuva putiravai

*(Matai 27:45-56; Marakaa 15:33-41; Yuvuaano
19:28-30)*

⁴⁴ Tuduu suaivo ikianna tammauduu
mmuakiaa mmatavai heenama kioo vaududuu
suaivo hanigiooduu taikeravai.

⁴⁵ Taikaanara uuduu rikioo buruqa pinaivo nu-
unaira nnau pinaivaki hiruuvo tammaa kereetu
varoo saivai sainai vuduu saivai sainai viravai.

⁴⁶ Vuduu Yisuuva puaisakama aayanna roo
tunoo: Ni Napoo-o, na ni mmannasaivaa titauko
aisi kuainoo, kiaa kioo putiravai.

⁴⁷ Putuduu vaidi rapiraiya kieetaivo Yisuuva
putuuvaa too Anutuuqaara kua yoketaivaa tioo
tunoo: Na tauko aa vaidi aavo yoketaa vaidi tua-
naavaivee,

⁴⁸ tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya
ivaa taara nuunauya Yisuuva putuuvaa tooduu
iya ausaiyauvo pinaama mmuaararooduu vara
ranada ngiari nnauyauvakira viravai.

⁴⁹ Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuunna
nnaagiai nuauyaata gioonnaiya Karirayaadiri
inna nnaagiai nnuuyaatama ngieeradiri dida
vaida ii mmuakiaa aataru inna uu iyauvaa
teeravai.

Vaidiyya Yisuunna hau kieeravai
(Matai 27:57-61; Marakaa 15:42-47; Yuvuaano
19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Yutayaiya yoosinna voovai nnutuuvo Ari-mateyaa diaa vaidiivaa nnutuuvo Yoosiipo yoke-taama safuuma varioo Anutuugo gioonna kiaa-puuyara diraivaara faannainno variravai. Varu-uvoo tauraa vaidiyya Yisuunna rupertuuaara kuaivaa yeena rau kiada uu suaivaki iya tasipama varioo hama ee-oo tiravai.

⁵² Ivo hama ee-oo tuuvoono Piratuusaasi vioo Yisuunna nnabaivaara yaparairavai.

⁵³ Yaparauduu ee-oo tuduu vioo Yisuunna nnabaivaa hitu varoo vioo buruqa poosaivaadiri rurauma varoo oro vaidiyya putikiai hakuaree kiaa oonauvaa hatata teerama kioovaki inna hairavai. Hama vaidi nnaba voovai ivaki yapeeravaki inna hairavai.

⁵⁴ Ivo inna hau suaivo kati varira suaivaara teerama kioo suaivai. Kiisama heenauduu ngiari kati varira suaivo nniravai.

⁵⁵ Nnuuvaara gioonnaiya Karirayaadiri Yisu-unna tasipama nnuuyaano Yoosiipaa vata rada Yisuunna mmata nnauvaa teeda aakiaivaki ivo Yisuunna nnabaivaa yapa kioovaata teeda

⁵⁶ kava vara ranada vida heenna suuya suuda yoketaa vuuyauvaata kupu takua suuda yoke-taa vuuyauvaatama inna nnabaivau siika ki-aarayauvaa teerairavai. Teerama kiooduu kati varira suaivo nnuduu teeda ngiari kua mmaanna tuu kuaiyauvaara yaata utida kati variravai,

*Yisuuva kava diiteeravai
(Matai 28:1-10; Marakaa 16:1-8; Yuvuaano
20:1-10)*

¹ Kati varida vauya patauduu Sudaaqaki suaivo reera kiooduu gioonnaiya suuda yoketaa vuu mminnaiyauvaa vaa teerama kiooyauvaa varada Yisuunna mmata nnauvakira viravai.

² Vidada oro tooduu sikau pinaivaadiri mmata nnau keegiaivaki rau kioovaa vaa feena kiooduu mmatayaa vairavai.

³ Vauduu teeda mmata nnauvaki oro tooduu hama Udaanga Yisuu Kirisiinna nnabaivootauduu iya ivaara

⁴ dida vaidida kaayauma yaata utida varida tooduu vaidiivaitana iya buruqaivaitana mman-naammannauvaitana iya vainima dida vauduu

⁵ gioonnaiya kaayauma aatuuda biribiriida ngiari avuuyauvaa mmataivaki kookama kiada teeda vauduu vaidiivaitana iya tunoo: Mo vaidiiya putuaani haira mmata nnauyauvakidiri vaidiivo vaa diitoo kuaivaara ngia aaniira buaama rada nookiaanee?

⁶ Ivo hama aavaki vainoo. Vaa diitaivaivee. Ivo Karirayaa varuu suaivaki ngii giaa ngii muu kuaivaara kava rikiaatee.

⁷ Ivo ngii tunoo: Vaidiia Na Vaidiivaa Mmaapu-uvaa ni vitada vaidi maisaiya mmikiai iya yatari sagaivau ni haara kikio rikioo taara suai taikanai voovaki na putuauvakidiri keenaa diitaanara-vaivee, tuuvaa kava rikiaatee.

⁸ Vaidiivaitana itaa kua tuuvaara iya yaataiyauvo arinaima rikieeravai.

⁹ Rikiooduu gioonnaiya mmata nnauvakidiri pikiada nnida Yisuunna ngiaammua yaakuuvai-

tana yukukidiri mmuaavoota seena gioonna ki-aapuuyaatama ngiari teeda rikioo kuaivaa kiaa mmiravai.

¹⁰ Ii gioonna iya voovai Makataraa diaa gionna-naivaa nnutuuvo Mariaavaata voovai nnutuuvo Yoqaanootama voovai Yakoopaa kaanaa nnutuuvo Mariaavaata ngiari seena gionnaiyaatama Yisuunna kua varada nuaira vaidiia kiaa mmiravai.

¹¹ Kiaa mmuduu rikiada iya gionnaiya kuaiyauvaara sabi kuayauvaivee kiaa kiada rikiadaata pikieeravai.

¹² Pikiooduu Petorooso diitoo seenoo vioo vioo oro mmata nnauvaki mmaanaidiri kookama reeta tooduu mmanna buruqa poosa saabaivo nnaasu iyaki vairavai. Vauduu too kava vara ranoo ngioo itaama vauvaa too rikioovaara ivo pinaama yaata utiravai.

*Taaravaitana Emausa vida Yisuunna teeravai
(Marakaa 16:12-13)*

¹³ Mmuai suaivaki Yisuunna nnaagiai nuairaivaitana yoosinnaivaa nnutuuvo Emausa Yerusareema vainima vauvakira vida varida

¹⁴ Yisuuva putuuvaara ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiima rada vuduu

¹⁵ Yisuuva ivaitana vainima ngioo ivaitana tasi-pama viravai.

¹⁶ Vuduu ivaitana inna taa ruvuyauvuyama teeravai.

¹⁷ Tooduu rikioo Yisuuva ivaitana tunoo: Ngia aaniivaaraida ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiima rada nookiaanee? tuduu rikiada ivau dida vauduu ivaitana ausaivaitana kaayauma mmuaararooduu

18 voovai nnutuuvo Kerioopaava inna yaparainno tunoo: A mmuaavoono Yerusareema numa variee aataru mmuaararaiyauvaa naura ditara vaidiiya ivaki iikiaiyouvaa hama a tee rikiaannavainnee?

19 tuduu rikioo iva sai ivaitana yaparainno tunoo: Mo dee aataruyauvai iya iikiaannee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Mo maisa mmoori-ivaa iya Nasareeta diaa vaidi Yisuunna iikiaavai. Ii vaidi ivo forofetaa tuanaavai. Anutuuqaa avuuvau mmoori ari vookara ari vookaraiyouvaa iinno kua yoketaivaa ti kiasa ti mmuduu ta mmuakiaaya teeda rikieeravai.

20 Rikiooduu ti kieeta vaidiiyaata Anutuuqaaara kati puara hudeera kieetaiyaatama inna vitada Roomaa vaidi kieetaivo ruputuaiveera mmuduu ivo ee-oo tuduu rikiada vaidiiya yatari sagaivau inna haara kieeravai.

21 Ivo ta Isarairaiya ti kieetavai varinaree tioo ti nnammutuaiya yaataranai ta kati hara kiada variaaraivaara ta yaata utiravai. Vo kua voovootama vainoo. Iya inna ruputuuvo vaa taara suaivaitana taikaikio aanna voomaivo vainoo.

22 Ti seena gioonna vooya ti kiasa ti mmiasa kuaivaara kaayauma ta nnikiaraakiaunnavaivee. Heenanaanna iya vida taavo

23 Yisuunna mmata nnauvaki hama inna nnabaivo vaivai. Hama vaikiyai teeda iya kava vara ranada nnida kiasanoo: Vaa ta taunnani aangeraiya ti kiasanoo: Vaa ivo diitoo varinoo, kiaavaivee, kiaani

24 ti seena vaidi vooya mmata nnauvaki vida taavo gioonnaiya kiasa kuaivo kutaa tuanaavai

vaikiai hama inna taavaivee, tiravai.

²⁵ Tuduu rikioo Yisuuva ivaitana tunoo: Mo ngia taaravaitana hama ngii yaataataivaitanavee. Nnaaruaa vaidi forofetaiya tuu kua mmuakiaa iyauvaara hama ngia akiairaikiai rikiada kutaavaivee kiaavai.

²⁶ Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo mmamma mmuaararoo varoovaudiri yaagueega yoketaa ari vookaraivaa varoo varinarivaara hama ngia arinaima rikiaavaitanannee?

²⁷ kiaa kioo Yisuuva Anutuuqaa kua mmuaki-aayauvai ivaitana kiaa mmioo tauraa Musiiva fafaara roo kuaivakidiriaata nnaagiai forofetaiya fafaara roo kuaivakidiriaatama innara tuuvaara taaravaitana kiaa mmiaa roo viravai.

²⁸ Vida varuduu ivaitana vuu yoosinnaivo vainima vauduu too Yisuuva yoosinnaivaa yaataroo kuanee kiaa uduu

²⁹ taaravaitana inna rayaataida tunoo: Vaa suaivo haatapaikio heenainara iinoo. Tuma ti tasipama vuru vakianee, tuduu rikioo ivaitana tasipama nnauvaki viravai.

³⁰ Vioo ivaitana tasipama varioo yeenna nnaaree kiaa bereetaivaa tu kioo vainno yaaku vara kioo kusii kioo iya mmuduu teeda

³¹ arinaima inna tooduu ivo akiairaama vioo tukaama kieeravai.

³² Vioo tukaama kioodoo ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Ivo aataruuvau tiitaata kua tioo varioo Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ti kiaa ti mmikio rikioo mo ti ausaiyauvo ari vookarainoo,

³³ kiaa kiada mmuai suaivaki diitada Yerusareema kava vara ranada vida tooduu Yisuunna ngiaammuai yaakuuvaitana

yukukidiri mmuaavai gioonna kiaapu
vooyaatama nuunaida varida

³⁴ tunoo: Kutaa tuanaavai Yisuuva vaa diitaivai.
Vaa Simoono inna taivaivee,

³⁵ tuduu rikiada taaravaitana aataruuvau nu-
aida Yisuunna teeda vitada oro ngiari nnauvaki
varuduu Yisuuva bereetaivaa kusii utuu suaivaki
ivaitana inna arinaima too mmayaayaivaa iya
kiaa mmiravai.

*Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tira-
vai*

*(Matai 28:16-20; Marakaa 16:14-18; Yuvuaano
20:19-23; Aposoroo 1:6-8)*

³⁶ Kiaa mmida varuduu Yisuuva ariinoo iya
tammaivaki dioo vainno tunoo: Ngii ausaiyauvo
nuufama vakiaivee,

³⁷ tuduu rikiada iya inna teeda yaata utida
tunoo: Vaidi mmagiavaivee, kiaa kiada
nnikiaraida aatuuravai.

³⁸ Aatuuda varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia
aaniira pinaama yaata utuaannee? Ngia aaniira
niiyara taara yaata utuaannee?

³⁹ Ni yaakuuvaitana teeda ni yukuuvaitana
teeda kiatee: Kutaa ivovee, kiatee. Niiyaa utida
taatee. Ngia taavo hama vaidi mmagiaivo itaama
vaivaivee. Ni mmuyaivoota mmammaivootama
vainoo,

⁴⁰ kiaa kioo ari yuku yaakuuyauvaa iya vi-
tauduu

⁴¹ teeda pinaama innara sirigauvaara hama in-
nara Yisuuvavee tida homo pinaama yaata utida
varuduu Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngii
yeennaivo aavaki vainnee?

⁴² tuduu rikiada iya vaa tavauvaa hudoovaa
inna mmuduu rikioo

⁴³ iya avuuyauvunu varoo nneeravai.

⁴⁴ Nnaa kioo iya tunoo: Na homo ngii tasi-
pama varuu suaivaki aa kua aavaa na ngii
giaa ngii miravaivee. Na kiaanoo: Mmuakiaa
kua fafaaraivo Anutuugaa mmaanna kuaivaki-
aatama forofetaiya kuaivakiaata Saama kuaivaki-
aatama niyara tuu kuaivaa kaanaivo vainara-
vaivee, kiaa kiee na ngii giaa ngii miravaivee.

⁴⁵ Ivo iya itaa kua kiaa mmuduu rikiooduu
iya tinniiyauvo rusituduu Anutuugaa kua
fafaaraivaa arinaima rikieeravai.

⁴⁶ Rikiooduu Yisuuva vo kuavai iya tunoo: Anu-
tuuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai Anutu-
uqo mmataama kioo vaidiivo mmamma nniita-
reeraivaa varoo putuoo taara suaivaitana taikano
vooma suaivaki keenaa diitaanaravai.

⁴⁷ Diitanai fai gioonna kiaapuuya inna nnutu-
uvaa rikiaiya inna mmayaayaivaa varada tau-
raa gioonna kiaapu Yerusareemaiya kiaa mmida
nnaagiai vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki vari-
aiya kiaa mmida kiatee: Ngiingii mminnammin-
naa maisaiyauvaa pikiada ausa hanigiakio Anu-
tuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa ru-
gaanaravaivee, kiatee. Anutuugaa kuaivo itaa
kua tiivai.

⁴⁸ Aa kua fafaara aavaa kaanaivaa vaa ngien-
gieenoo taavaivee.

⁴⁹ Ni Napoova ngiini kua kiaa teerama kiaivaa
fai neenoo titano ngiisi tiinaravai. Aa ngia
yoosinna pinaa aavaki varida faannaikio ngiau
aapuuvakidiri yaagueeqa ari vookaraivo ngiiyaa

tiinaravaivee, tiravai.

*Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai
(Marakaa 16:19-20; Aposoroo 1:9-11)*

⁵⁰ Kiaa kioo Yisuuva iyaatama vitoo oro Betaniaa kioo ari yaakuuvaitana vararu utuoo iyara kua yoketaivaa tiravai.

⁵¹ Kua tuoo varuu saivaata Anutuuqo inna vi-tooduu ivo iya pikioo ngiau aapu viravai.

⁵² Vuduu teeda iya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida innara kaayauma sirigama rada Yerusareema nniravai.

⁵³ Nnida iya makemakee nuunaira nnau pinaivaki varida Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovee
The New Testament in the Waffa Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Waffa long Niugini

copyright © 1975 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waffa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

4da5455c-4c87-58ee-a650-bb37acea5bca